

KUSTBON

FÖRBINDELSLÄNK
FÖR
ESTLANDS SVENSKAR

NR 2 ÄRGÅNG 43
JUNI 1986

Dagösvenskar. Efter en akvarell utförd av E. H. Schlichting 1852.

Förbindelselänk för
Estlands svenskar
Utgiven av kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS
VÄNNER
Redaktör: *Edvin Lagman*
Redaktionssekreterare:
Hugo Mickelin
Ansvarig utgivare: *Thomas Lorentz*
I redaktionen: *Tomas Dreijer*
Göran Treiberg
Red. och exp. Vikingagatan 25 1/2 tr ned
113 42 Stockholm
Tel. 32 48 78
Kustbons & SOV:s postgiro
35 13 11-6
1986 utkommer Kustbon med
fyra nummer
Prenumerationspris 75 kr
Dödsannonser 100 kronor
Övrig annonsering:
1/1 500:— 1/2 300:—
1/4 150:— 1/8 100:—
ISSN 0345-6706
Östgöta
Correspondenten
Linköping
ÖPPETTIDER
i SOV:s och
KUSTBONS expedition
måndag—torsdag 09.00—14.00

Innehåll

Det gångna och det närvarande i förening av <i>Edvin Lagman</i>	2
1860-talets hungersnöd på Ormsö: Ett brev av <i>Jonathan Lindström</i>	3
De sista svenskarna på Dagö av <i>Jörgen Hedman</i>	4
De estlandssvenska dialekterna av <i>Edvin Lagman</i>	7
Altaret i Ormsö kyrka av <i>Jonathan Lindström</i>	9
Viktor Aman estlandssvensk kulturstipendiat 1986 av <i>Elmar Nyman</i>	10
Alvin Isberg — teologie hedersdoktor i Lund av <i>E L</i>	11
Sammankomst om det estlandssvenska kulturarbetet av <i>Elmar Nyman</i>	11
"Smittande dansglädje kommer från Rågö" av <i>Arnold Lindgren</i>	12
En fond för bevarande av det estlandssvenska kulturarbetet av <i>Thomas Lorentz</i>	13
Kort inlägg av <i>Arnold Lindgren</i>	13
Minnen — tankar av <i>Alma-Christina Stenholm</i>	15
Nuckökvällen av <i>Algot Brun</i>	16
SOV:s årsmöte 19 april 1986 av <i>Inger Nemeth</i>	17
Svibyträffen av <i>Alma-Christina Stenholm</i>	19
Ett brev från <i>Verner Douglas</i>	21
Ett sommaräventyr av <i>Herbert Lagman</i>	22
Två föredragshållare av <i>Tiia Derblom-Andersson och T L</i>	23
Lite Nokaspas av <i>Elmar Nyman</i>	24
Bill å Blacken av <i>Sven Ahlström</i>	25
Tillverkning och användning av träkärl av <i>Ingvald Dyrberg</i>	26
Bilder från hembygdsgdagen 1985 av <i>Ronnie Ericson</i>	27

Edvin Lagman

Det gångna och det närvarande i förening

En blick på estlandssvenska sammankomster

Redan sommaren 1946, den 16 juni, samlades estlandssvenskarna till sin första sommarsammankomst i Sverige. Sommarsamlingen blev omedelbart en institution i vårt liv här i landet. Varje år sedan dess har estlandssvenskar mött upp till samvaro kring förgånget och nytt, på Tollare, i Saltsjöbaden och anorstädes.

Programmet har knutits upp kring ett festtal eller föredrag. Så var det första gången, och så har det förblivit. Här har ett flertal bemärkta personligheter uppträtt: riksantikvarien Sigurd Curman, lektor Valter Fevrell, professor Gerhard Hafström och professor Birger Nerman. I den långa raden talare vill vi bland andra gärna minnas riks-svenskar, som under längre eller kortare tid verkat bland svenskarna i Estland, Per Söderbäck, Birkas-rector, Herbert Adolfsson och Sven Boräng, lärare vid Svenska gymnasiet i Hapsal, Sven Danell, kyrkoherde i Nuckö församling och lärare vid svenska gymnasiet, sedermera biskop i Skara, Nils Danell, Birkas-rector. Härtill en rad andra, bland dem naturligtvis även ett flertal estlandssvenskar.

Ämnena har varit av skiftande karaktär, men med det gemensamt att de haft anknytning till svenskarna i Estland. Gerhard Hafström inledde raden talare med en intressant återblick på estlandssvenskarnas äldsta historia och deras uttryck för samhörigheten med Sverige. 1949 talade Sigurd Curman på Tollare. Han uppehöll sig särskilt vid estlandssvenskarnas kulturarbete och Svenska Odlingens Vänners roll. Anförandena kom också i fortsättningen att beröra skilda estlandssvenska frågor, såsom sidor av det dagliga livet, historia, ortnamn m m. Musikinslag var länge utmärkande för hembygdsgarnas program, körsång, solosång, in-

strumentalmusik. Körsången dog emellertid ut — det gick inte att hålla samman kören, medlemmar flyttade till och från, dagliga uppgifter lade beslag på all tid. Men snart bildade rågöborna ett danslag, som fortfarande är verksamt och som blivit känt och erkänt även utanför estlandssvenskarnas krets. Att sången dog var naturligtvis mycket beklagligt, den hade ju under årtionden i Estland varit en sammanhållande kraft med positiva återverkningar på olika sätt.

Men sommardagarna lever vidare, med nya inslag: utställning av bilder, visning av hemslöjdsalster m m.

Jämte sommarsamlingar har under många år även firats vår- eller höstfest under något uppsluppna former. Men härtill kommer en annan företeelse som på senare tid tagit fart i synnerligen hög grad, nämligen hembygdsträffar. Det kan var sockenträffar, såsom Ormsö- eller Nuckö-träff, det kan också vara byträffar, t ex Borrby-träff och Sviby-träff. Runöborna har sedan länge en egen förening, som ordnar sammankomster, även rågöborna samlas bl a till dansövningar. Ytterligare intressanta inslag i mängden sammankomster är handarbetskvällar.

Bygdeträffarna förtjänar att nämnas speciellt. Till dem samlas människor för att återuppliva minnen från den gamla hembygden och tala om den med erinringens glädje. Men dit kommer också den unga, här i Sverige uppväxta generationen för att få kunskap om det land och de trakter deras föräldrar, förföräldrar eller svärföräldrar kommer ifrån. Här möts alltså generationerna på ett naturligt sätt kring något stort och väsentligt som de har gemensamt och som knyter dem samman. SONG:s — Svenska Odlingens Nya Generations — verksamhet går osökt in i ramen för detta skeende som en sporrande kraft. Den nya generationen blir inte historielös, den får det förgångna presenterat för sig på ett ofta mycket åskådligt sätt.

Den 26 mars i år startade ytterligare en verksamhet med syfte att bevara och levandegöra det förgångna, vår historia och det som brukar kallas vårt kulturarv. Här skall det inte bli fråga om enbart en presentation av minnen, utan

Karl Alun. Minnesord av <i>E L</i>	27
Till minnet av August Bergman av <i>Viktor Aman</i>	28
Till minnet av Voldemar Amberman av <i>Elmar Nyman</i>	28
Efraim Joel Dahl död av <i>J Lindström</i>	29
Gustav Kotz avliden	29
"Dag för dag" av <i>Lydia Pöhl</i> (slutet)	29
Familjenytt	32
Födelsedagar	35

Jonathan Lindström

1860-talets hungersnöd på Ormsö:

Ett brev

I samlingen Aug Sohlmans politiska korrespondens, Handskriftsavdelningen, Kungliga biblioteket, förvaras ett litet brev som kastar ljus över hungeråren vid 1860-talets slut på Ormsö. Visserligen kunde de inte mäta sig med dem som inträffade under 1690-talet, men de var svåra nog ändå. Brevskrivaren är den i Slesvig födde ormsöprästen J E Petersen som tillträdde sin tjänst 1858 och i samband med de välkända klagomännens färd till Stockholm 1861 brevlades blev bekant med Aftonbladets redaktör August Sohlman. Sohlman var livligt intresserad av estlandssvenskarna och gjorde vad han kunde för att klagomännens resa skulle krönas med framgång. Det är till denne man Petersen vänder sig några år senare, när ormsöbönderna återigen råkat i trångmål, denna gång inte beroende på baron Stackelbergs tyranni utan på vädrets makter:

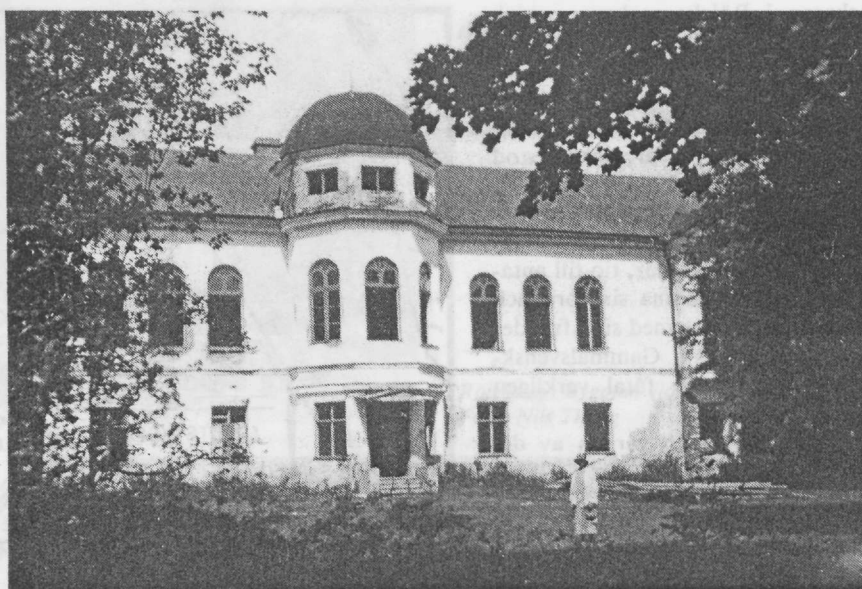
Wormsö prestgård d. 10 dec. 68

Hrr. Phil. Dr. Aug. Sohlman
i Stockholm

Det är nöden, stora hungersnöden i denna församling, som drifver mig med dessa rader att hvända mig till Eder! Flera års misväxt har den härvarande befolkningen gjort fattigare, än den någon tid tillförne har varit. Det siste misväxtår war likväl det svåraste. En förfärdelig torka rådade här ifrån begynnelsen af Juli till slutet af Augusti månad. Många bönder skördade icke engång så mycket, som de hade utsatt. Nöden är större, än att den låter sig be-

den nya verksamheten tar sikte på att genom forskning på ett seriöst sätt ge en mer djupgående belysning av estlandssvenska spörsmål. "Den nya generationen" framförde vid mötet synpunkter och önskemål för framtiden och kommer förhoppningsvis att spela en väsentlig roll i dessa sammanhang. På annan plats i detta nummer lämnas en redogörelse för sammankomsten.

Det är med tillförsikt och icke utan glädje man ser framtiden an. I Kustbon t ex möter vi redan unga forskare. Förhoppningsvis kommer mer att hända som ger generationerna sammanhang i tillvaron.

Den övergivna herrgårdsbyggnaden på Magnushov, där baronerna Stackelberg en gång härskade.

skrifva. Här fattas allt! — Säd till bröd, potäter samt alla andra lifsmedel; — och tyvärr finns icke heller någon arbetsförtjenst! Allt som kunde säljas, är i de sista misväxtåren bortsåldt, till att hålla det fattiga lifvet uppe. Dertill äro spanmålspriser oerhörd höga. Sista året /1867—1868/ war nöden likaledes förskräcklig. Men då fingo vi hjälp från våra grannar i liffland, kurland o.s.v. Man sände hit bröd, mjöl, penningar; — för mera än 10 000 Riksd. Riksm. — så att inga har dött af hunger. Men i år fattas denne hjälp! Ty i grannprovinserne är äfvenledes stor hungersnöd!

Jag vet, om det ädla svenska folket dessa olyckliga svenska bönder sågo med deras olyckliga utsvultna barnen; — mången skulle förbarma sig, fast hvar och en väl nog och öfvernog har att göra med sig sjelf och egna närmaste förhållanden. — Jag förstår mig heller icke rätt därpå att begära andras hjälp. Jag hjälper hellere sjelf och gifver så länge jag har. Men mitt förråd är slut! — Dertill är jag kallad till mitt fädresland och reser i dessa dagar härifrån. — Högtårade Hr. Doctor: är det möjligt, få tag en liten artikel upp i Eder tidning, och uppmana de andra tidningar i riket till också att omtala de stackars Wormsöboernes förskräckliga nöd. Kanhända en och annan upplåter sin milda hand till en gåfva; och mångas små gåfvor blifva till en stor. "Central-Comitéen zur linderung des Noth-

standes in Reval" skall med största tacksamhet emottaga gåfvorna och ombesörja dem, så att de komma de stackars Wormsöboer på bästa sättet till godo.

Med största högaktning förblifver jag Eder ödmjuka tjenare

Petersen

Kort tid efter brevets avfattande lämnade Petersen sin tjänst och begav sig till Danmark (se "Wormsö församlings präster under 400 år" av K Nilsson i Kustbon 16 dec 1932). Hungersnöden hade hösten 1868 ännu inte skördat några offer. Trots Petersens farhågor tycks ormsöbefolkningen även året därpå ha klarat sig bra, eftersom Hannes Hyrenius i "Estlandssvenskarna Demografiska studier" (Lund 1942) skyller 1869 års höga dödssiffror på koppor och mässling, inte på svält.

Utöver hungersnödens direkta följder kan den ha skapat svårigheter på sikt. År 1868 förbjöds dagsverksarrendet i Estland och det var meningen att bönderna skulle övergå till penningarrende. Säkerligen bidrog hungersnöden till att ormsöbönderna även efter detta år tvingades göra dagsverken på godset i brist på pengar.

Efter 1860-talet tycks ormsöborna ha klarat sig från hungersnödår, även om en och annan skörd ännu på 1900-talet kunde bli skral, vilket säkert flera av Kustbons äldre läsare kan påminna sig.

Jörgen Hedman

De sista svenskarna på Dagö

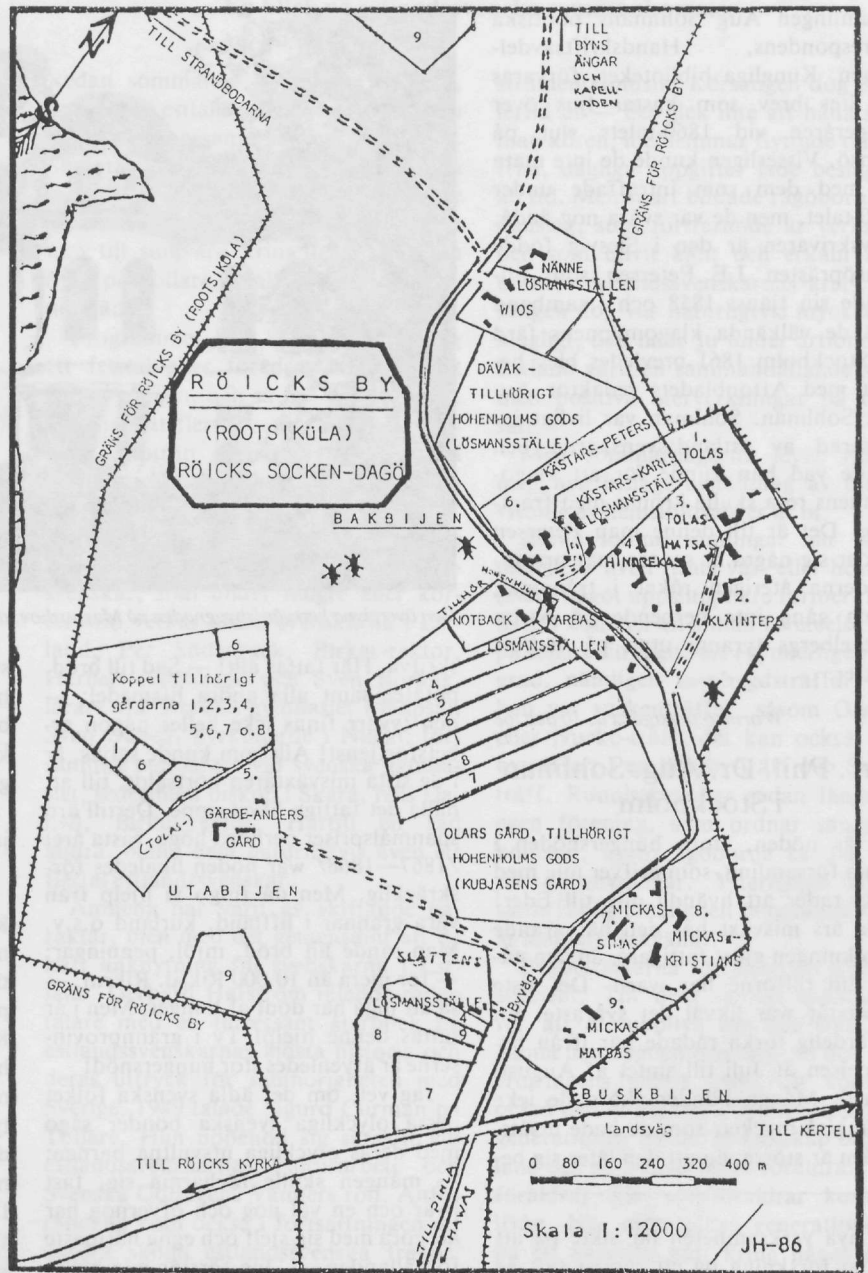
Svenskarna i Röicks socken. Del I

Svenskarna i Röicks socken uppgick före det ödesdigra året 1781 till hälften av det totala invånarantalet. När de cirka 1 200 svenskar som lydde under HOHENHOLMS GODS tvingades att utvandra nyssnämnda år, så återstod det av den tidigare så talrika svenska befolkningen bara invånare i de gårdar som utgjorde pastoratets besittning. Svenskarna i dessa gårdar, tio till antalet, tilläts inte att lämna sin jord och utvandra tillsammans med sina fränder till den nya hembygd, Gammalsvenskbyn, som endast ett fåtal verkligen skulle komma att nå!

Röicks by på Dagö var en av det svenska Estlands största byar. 1780 bestod den av 80 "rökar" (gårdar). Bortsett från pastoratsgårdarna så avröjdes byn helt och hållet efter något år, och marken plöjdes upp till herrgårdsåker.

Av de övriga, mindre, svenskbyarna blev även Kaust, Melis och Kitas helt öde och tomma, medan de övriga — Mutas, Sigalet, Koidma, Kotst, Malmas, Takne och Tarris befolkades på nytt med livegna ester från olika byar och gårdar inom socknen, tillhöriga Hohenholm.

Den första fullständiga folkräkningen i Estland, "själarevisionen 1782", tar upp 86 personer av svensk nationalitet i Röicks socken. De är bosatta i sju gårdar i Röicks by samt tre gårdar i Pihla (Pihla) by. Åldersfördelningen lovade ganska gott för återväxten hos svenskarna, trots att dessa var så få till antalet. Det redovisas nämligen hela 15 pojkar under 15 år och 17 flickor under 15 år. Antalet vuxna män mellan 15 och 60 år var 23 och antalet kvinnor i samma ålder var 26. Det fanns slutligen tre gubbar och två gummor över sextio år gamla.

Karta över Röicks by. Efter en skiss från 1800-talet.

Röicks by 1782:

Gård nr 1: Vård — HINRIK f 1726 — 9 personer, 2. SIFFER f 1721 — 8 pers, 3. CHRISTIAN f 1721 — 10 pers, 4. MICKEL f 1726 — 9 pers, 5. SIMON f 1742 — 7 pers, 6. GREIS f 1733 — 12 pers samt nr 7. CHRISTIAN f 1726 — 12 pers.

Pihla by, svenska gårdar 1782:

1. LARS f 1707 — 7 pers, 2. änkan MARRET f 1726 — 4 pers och 3. JÖRAN f 1732 — 5 pers.

Kyrkoherde i Röicks mellan 1775 och 1812 var Carl Forsman. Han, som själv var finlandssvensk, lär ha intresserat sig alldeles särskilt för den lilla svenska folkspillrans väl och ve. Han fortsatte sålunda att hålla svenska gudstjänster i sin kyrka, trots att svenskarna var så fåtaliga.

Vid själarevisionen år 1795 hade antalet svenskar ökat till att omfatta 94 personer, av dessa var 42 män och 52 kvinnor. Ökningen hade skett trots att

flera, framför allt unga män, flyttat till bl a Reval.

Röicks: 1. Hinrik — 13 pers, 2. Hinrik Siffersson f 1757 — 8 pers, 3. Mats Christiansson f 1750 — 10 pers, 4. Märten Mickelsson f 1753 — 13 pers, 5. Simon — 7 pers, 6. Greis — 8 pers, 7. Christian Christiansson f 1748 — 16 pers.

Pihla: 1. Christian Larsson f 1746 — 5 pers, 2. Simon Marretsson f

Dagö: Kvinnor vid rågskörd.
Efter litografi av E H Schlichting.

1752 — 7 pers och 3. Simon Jö-
ransson f 1769 — 7 pers.

Själarevisionen år 1811 berörde endast den manliga befolkningen. Den var troligen ämnad att utgöra ett underlag för rekrytuttagningar under den oroliga napoleontiden. Den visar på en otvetydig negativ utveckling för svenskheten i Röicks. Antalet svenska män har nu gått ner till 38. Av dessa är dessutom sex stycken nyanlända från Kertells svenskby som "sprängts" år 1810. Tre av dessa män bebodde en nyinrättad gård i Röicks by, de resterande är ungdomar som tjänar på prästgården.

I Pihla by har två av de tre gårdarna helt tömts på manliga invånare. Nedgången beror mest på rekrytutskrivning under åren 1803—1811. Sju unga män har tagits ut "för lotten" enbart från de tio svenska gårdarna! Dessutom har fem unga män flyttat ut från socknen. Summa svenska män var alltså 38, i Röicks by fanns 32 och i Pihla bara tre stycken. Till detta kommer de tre ungdomarna på prästgården.

1816 års själarevision tar däremot upp samtliga invånare. Den visar på en ytterligare nedgång vad beträffar antalet svenskar. 79 svenskar: 36 män och 43 kvinnor finns nu i Röicks och Pihla.

Röicks: Gård nr 1. ny värd från nr 4. — Mats Mårtensson f 1787 — 9 pers, 2. Mats Hinriksson f 1791 — 7 pers, 3. Jöran Christanssons änka Liso f 1776 — 6 pers, 4. Mårten Mickelsson f 1753 — 13 pers, 5. Simon f 1742 — 6 pers, 6. Peter Greisson f 1766 — 4 pers, 7. Anders Christiansson f 1777 — 18 pers och 8. Ny

Röicks by: Bygatan vid Kläinters gård.
Foto: Nils Tiberg

gård! Mårten Jöransson f 1768 — 7 pers.

Pihla: Nr 1. Christian Christiansson f 1778 — 5 pers, 2. Änkan Greet f 1778 — 3 pers samt 3. som är helt öde!

Wilhelm Friedrich Rinne var kyrkoherde i Röicks mellan 1813 och 1863. När han år 1830 blev vald till prost i Insular—Wiek, upphörde han att predika på svenska. Visserligen fortsatte han att ge konfirmationsundervisning på svenska språket och att ge svenskarna tillfälle till egen nattvardsgång, men svenskarna uppfattade ändå detta som en åtgärd avsedd att knäcka svenskheten — allt enligt sentida vittnesbörd.

Själarevisionen 1834 visar visst en liten ökning av fria svenska invånare. De

uppgår till 110 individer, 54 män och 56 kvinnor. Av det osedvanligt höga antalet utomäktenskapliga barn kan man dock dra slutsatsen att det fasta bysamhällets normer luckrats upp, vilket kan ha bidragit till att självkänslan bland svenskarna blev allt lägre.

Röicks: 1. Mats Mårtensson — 8 pers, 2. Mats Hinriksson — 7 pers, 3. Mats Jöransson f 1803 — 11 pers, 4. Andrus Mårtensson f 1783 — 14 pers, 5. Ny värd: Peter Mårtensson f 1807 (fr nr 8) — 6 pers, 6. Ny värd: Christian Mårtensson f 1792 (fr nr 4) — 14 pers, 7. Anders Christiansson — 27 pers(!), 8. Johan Mårtensson f 1804 — 8 pers. Lösmansställe: Andrus Christiansson f 1787 (fr Kertell) — 5 pers.

Pihla: Christian Christiansson — 8 pers och änkan Greet, ensam med ogift dotter.

I Pihla by finns utöver de svenska gårdarna en estnisk gård och två estniska lösmansställen.

År 1838 när familjenamnen delades ut fick svenskar i Röicks och Pihla följande namn: THOREN, FREIBERG, BÖRJER, BÄCKMAN, FINN, ESPENBAUM, RÄIKE, SPÅMAN, QUARNSTRÖM, LINBÄCK samt MÜKMAN. En ung utomäktenskaplig gosse fick dessutom familjenamnet GREIS.

Vid själarevisionen 1858 var antalet personer som registrerades som svenskar uppe i 134, 59 män och 75 kvinnor.

Ett flertal lösmansställen har nu stycats av från de ursprungliga gårdarna och tilldelats lite jord. Gårds- och familjenamnen var:

- Gård nr 1 — värd: Karl Matsson THOREN f 1824 — 11 pers.
Gårdsnamn: HINDREKAS.
- 2 — värd: Andrus Simonsson FREIBERG f 1809 — 8 pers.
Gårdsnamn: TOLAS-ANDERS.
- 3 — värd: Karl Matsson LINBÄCK f 1824 — 6 pers.
Gårdsnamn: KARBAS.
- 4a — värd: Andrus Mårtensson THOREN f 1783 — 7 pers.
Gårdsnamn: KLÄINTERS.
- 4b — värd: Mats Petersson THOREN f 1823 (brorson t föregående) — 7 pers. Gårdsnamn: TOLAS.
- 5 — värd: Peter Mårtensson BÖRJER f 1807 — 9 pers.
Gårdsnamn: KÄSTARS-PETERS.
- 6 — värd: Andrus Christiansson THOREN f 1814 — 5 pers.
Gårdsnamn: GÄRDE-ANDERS.
- 7a — värd: Anders Christiansson BÄCKMAN f 1777 — 9 pers.
Gårdsnamn: MICKAS-KRISTJANS.
- 7b — värd: Andrus Matsson FINN f 1831 — 9 pers.
Gårdsnamn: MICKAS-MATSAS.
- 8 — värd: Johan Mårtensson BÖRJER f 1804 — 15 pers.
Gårdsnamn: MICKAS-SIMAS.

Pihla nr 1 — värd: Andrus Christiansson ESPENBAUM f 1807 — 24 pers.
Gårdsnamn: HAWAS.

2 — är öde!

Lösmansställe nr 1

- värd: Hinrik Jöransson SPÅMAN f 1806 — 4 pers.
— OLARS-GUSTAVS.
- 2 — värd: Karl Marrets-son QUARNSTRÖM f 1827 — 6 pers.
— KÄSTARS-KARLS.
- 3 — värd: Wio Simons-änka LINBÄCK f 1821 — 4 pers. — WIOS.
- 4 — värd: Andrus Anns-son GREIS f 1832 — 2 pers. — NÄNNE.
- 5 — värd: Andrus Pavelsson MÜKMAN f 1807 — 8 pers.
— SLÄTTENS.

Ställe nr 1 är avsondrat från HINDREKAS gård, men tilldelad jord från gården OLARS som tillhörde Hohenholm. Ställe nr 2 är avsondrat från TOLAS-ANDERS gård, men tilldelad jord från KÄSTARS gård. Ställe nr 3 stammar från KARBAS gård, men tilldelad jord utanför byn. Ställe nr 4 stammar från GÄRDE-ANDERS gård, men har tilldelats jord utanför byn. Ställe nr 5 stammar från MICKAS-KRISTJANS och MICKAS-MATSAS gårdar, men har tilldelats jord sydost om byn.

Röicks by: Mickas-Kristjans gård.

Foto: Nils Tiberg

Att estnifieringen redan var i full gång år 1858 står klart. När Nils Tiberg på 1920- och 30-talen besökte Dagö kunde inte mer än en dryg handfull, ca 15 personer, tala det svenska språket. Den siste som kunde läsa svenska, KLÄINTERS Johan Johansson Espenbaum f 1848, dog 1925. De sista svenskspråkiga familjerna i Röicks var *Bäckmans* — 5 syskon födda på 1860-talet, *Börjers* — Karl Simonsson f 1862 med systrar, *Greis* — syskonen Greta och Johan Andersson f 1866 o 1874, *Thoren* — Simon Karlsson f 1853 g m Kersti f Börjer 1857 samt en sjöman — Wios Karl Simonsson *Linbäck* f 1849 som lärt sig svenska på sjön. Nils Tiberg räknade med att den siste svensktalande i Röicks dog ut på 1940-talet.

En bidragande faktor till detta var, att efter att prosten Rinne dog år 1863 så kunde ingen av prästerna i Röicks socken så pass mycket svenska att de t ex kunde hålla konfirmationsundervisning på svenska. Mickas Lisu Bäckman f 1860 sade till Tiberg: "Man kallar oss för såna där gamla svenskar! Låt gå för svenskar! Vi ha i all-sin-dagar varit svenskar. Jag ber till Gud på svenska och på estniska med. Han förstår bådadera . . ."

Käll- och litteraturuförteckning:

Själarevisioner — Röicks pastorat 1782, 1795, 1811, 1816, 1834 o 1858..

— Statliga Centralarkivet, Dorpat—Estland.

Russwurm, Carl: manuskriptet till "Eibofolke . . .", förvarat i ULMA.

Edvin Lagman

De estlandssvenska dialekterna

De svenska dialekter som talades i Estland t o m första hälften av 1940-talet kan indelas i fyra huvudgrupper: Nuckö—Ormsö—Dagö, Runö, Rågöarna—Vippal—Korkis och Nargö. De tre första grupperna har en klart medeltida karaktär, medan nargödialekten är en nyländsk dialekt av yngre datum. Gammalsvenskbymålet är i huvudsak lika med dagödialekten — svenskbyborna kom ju från Dagö till Ukraina i slutet på 1700-talet.

Estlands svenska folkmål har behandlats i en rad vetenskapliga undersökningar sedan slutet på 1800-talet och fram till vår tid. I del 3 A av en bok om Estlands svenskar lämnas en litteraturförteckning. Denna del, Estlandssvenskarnas språkförhållanden, är fö den fylligaste sammanfattande översikten över samtliga svenska dialekter i Estland. Mer djupgående undersökningar och beskrivningar finns i form av monografier: Nuckömålet av Gideon Dannel, Rågösvenskan av Nils Tiberg (ingår i Per Söderbäck, Rågöborna), Nuckömålet nominala ordbildning av Edvin Lagman, Svensk-estnisk språkkontakt av Herbert Lagman m fl.

I Kustbon juni 1965 gav jag en kortfattad översiktlig beskrivning av estlandssvenskarnas språkförhållanden. Jag återger här de avsnitt som rör dialekterna, dels därför att mången som är intresserad inte har tillgång till detta nummer, dels därför att vissa omkastningar i texten där gör framställningen svårförståelig. Vissa termer, som kanske inte ingår i det allmänna språkbruket, är tyvärr nödvändiga, men de torde inte hindra läsningen alltför mycket. I detta begränsade bidrag till dialektbeskrivningen kan naturligtvis inte detaljerade uppgifter om de enskilda dialekterna komma i fråga. Men det ger en uppfattning om dessa dialekters egenart och om deras förhållande till andra svenska dialekter.

Karakteristiska drag

De estlandssvenska dialekterna har grundläggande gemensamma drag, som sammanhåller dem till en avgränsad dialektgrupp. Undantag utgör i viss mån Nargö-svenskan, som har en annan karaktär och närmare än de andra ansluter sig till nyländska dialekter, de estlandssvenska målens närmaste släktingar.

I ett något vidare sammanhang hör de estlandssvenska målen samman med de nordsvenska, särskilt norrländska, med vilka de har mycket gemensamt både i fråga om ljudsystem, böjning och satsbyggnad. Vissa gamla centrala ord knyter nucködialekten till östra delen av Mellansverige, t ex *horva* (som på Ormsö heter *härva*, vilken form är att jämställa med nyländskt *kvärvon*).

Påfallande estlandssvenska dialektdrag är inom accentsystemet en enkel ordaccent på enkla ord och vissa sammansättningar. Den i Sverige och vissa delar av Finlands svenskbygd förekommande grava accenten saknas helt. Sammansättningarna uppvisar däremot subtila skiftningar i betoningen. Särskilt kan observeras, att vissa sammansatta ord accentueras som ordgrupper (ordfogningar, två ord). Denna egenhet finns i alla svenska dialekter i Estland. En regel som synes gälla samtliga "gamla" dialekter där (Runö, Dagö, Ormsö, Nuckö, Vippal-Korkis, Rågöarna) är, att materialbetecknande förled ger sammansättningen ordgruppsaccent (*ale trä, silver päng*), medan förled som anger syfte, ändamål, medför sammansättningsaccent (*stick-dos, bind-pong, Rävöl-vegen*). Av allt att döma är detta ett urgammalt drag, som dialekterna ärvt från fornspråket.

I fråga om stavelselängden skiljer sig också de estlandssvenska dialekterna från riksspråket. De gamla kvantitetsförhållandena från fornspråklig tid är nämligen bevarade i viss utsträckning. S k kortstaviga tvåstavningar har kvar kort vokal följd av enkel konsonant, exempelvis i *fara, kako, viko*. På sina håll uppträder en "överlängd": *bänna* 'barnen', *rödd* 'rodde' med relativt långt *ä* och *o* m m. Dessutom har vokalen i enstavig förled i regel reducerats i dialekterna (utom på Runö och Nargö). Det heter *snjo* 'snö' med långt *o* men *snjo-driv* med kort *o*. Så reduceras även

diftong: *bain* 'ben' men *bäin-lägg* med ett knappt hörbart *i*.

Kortstavighet och förledsförkortning uppträder också i andra svenska dialekter, särskilt i nordliga.

Genomgående för de "gamla" estlandssvenska dialekterna är också s k apokope, bortfall av i ordslut stående vokal, efter lång eller obetonad stavelse: *sjong* 'sjunga', *arbetar* 'arbetare'. Denna regel har få undantag: ord av typen *värke, vörke, 'virke, silke, märke* och en del böjningsformer. Denna typ av apokope hör också hemma i nordliga dialekter. De nyländska målen skiljer sig härutinnan från de estlandssvenska, fränsett Nargösvenskan, som även i detta avseende visar sin särskilt nära frändskap med nyländska dialekter.

Ljudsystem

Dialekternas vokalsystem karakteriseras av ett par framträdande drag; gamla diftonger är bevarade: *bein* (*bain*) 'ben', *häo* (*hao, hōo*) 'hög', *ei* (*äi*) 'ö'; vokalerna *y* och *ö* har mist sin läpprundning och blivit *i* resp *e*: *grit* 'gryta', *ben* 'bön'. Sekundära diftonger och skundär läpprundning förekommer: *boat* 'båt' (Runö), *äoe* 'än' (Nuckö), *boän* 'barn' (Vippal) m m; *sjött* (med långt *ö*) 'sjätte' (Rågö), *vörke* 'virke' (Rågö-Vippal-Korkis), *sprött* 'sprutta', 'hoppa' (Nuckö), *jör* 'juver' (Nuckö) m m.

Inom konsonantsystemet märkes särskilt "oförmjukade" *k, g, sk* samt *s-j* i början på ord: *känn* 'känna', *gäva, giva* 'giva', *skära* 'skära', *sjo* (på vissa orter även med sammansmältning av *s* och *j*) 'sjö'. Vidare heter det *stjan* 'stjärna' och *tjanar* (Ormsö *sten, tje-nar*), 'tjänare'. I början på ord har *d* och *l* bevarats framför *j*: *djör* 'djur', *ljus* 'ljus', *h* kvarstår i en eller annan form framför gammalt *w*: *hoit, kvit* 'vit'; förbindelsen *hj* har på en del håll förlorat *j* (*härta* 'hjärta'), på andra har *h* blivit *s* (*sjärta*). Tjockt *l* finns överallt utom i nargösvenskan: *klipp* 'klippa', *flitt* 'flytta'; *sl* har sammansmält till ett tonlöst *l*: *hlä* 'slå', *vahl* 'vassle'. Runö har ett onlöst gnidljud, ett kraftigt *h* i t ex *prechte* 'praktig' och ett tonande gnidljud i t ex *negher* 'ner', *hägylan* *Run* 'hela Runö'. De explosiva ljuden *p, t* och *k* saknar, som ovan omtalats, aspirationsefterslaget.

Tiberg, Nils: "Dagösvenskarna" — artikel i Svenska landsmålen år 1925.

"Estlandssvenska upsalaundersökningen", Uppsala 1968.

Författaren vill rikta sitt tack till fru Ingrid Tiberg, som givit tillstånd till avfotografering av fotografier i Nils Tibergs samlingar!

Dans till säckpipa. Efter litografi av Schlichting.

Foto: Nordiska museet

Böjningssystem

Vi skall också granska några väsentliga drag i ordens böjning. Den grupp av maskulina substantiv, som i svenskt riksspråk representeras av *båt*, bestämd form *båten*, pluralis *båtar*, bestämd form pluralis *båtarna* har bevarat denna böjning relativt oförändrad i alla dialekter. Det är bara best form pl som skiftar något. Den vanliga formen är *båta*, liksom flerstädes i Sverige, Nargö har *båtana* liksom Nyland, Runö har i detta speciella ord *beto*, men det heter *kroka* 'krokarna', *hjuara* 'bjudarna' osv. Observeras bör att runskan inte skiljer på bestämd och obestämd böjning i pluralis. Beträffande detaljer skiftar böjningen från ort till ort, men i huvudsak är böjningen enhetlig i hela Svenskestland fränsett Nargö.

En grupp ord, som i estlandssvenska dialekter har gått nya öden till mötes är typen *backe*, *släde*, *ände*. Genom det ovan omtalade vokalbortfallet (apokope) kom de långstaviga inom denna grupp att i formellt avseende skilja sig från de kortstaviga. Detta fick olika böjning till följd: *back*, *back-an*, *back-ar*, *back-a*; *hlea*, *hlea-n*, *hlear*, *hlea*.

Mera markant blir skillnaden mellan motsvarande feminina ord, de som i riksspråket slutar på *a*: *veck*, *kyrka*, *lada*, *tunna*, *flicka*; de kortstaviga har ändelsen *-o* som i finlandssvenska och nordliga rikssvenska dialekter: *viko*, *lavo*, (*lao*, *leo*, *lio*), *trano*; de långstaviga har tappat ändelsen: *tunn*, *flick*. Stod i fornspråklig tid ett *k* eller *g* före ändelsen, insköts ett *j* mellan detta ljud och ändelsevokalen; *j* uppträder efter vokalbortfallet som *-e*: *kärke* 'kyrka'. En omständighet, som är av vikt för böjningen av denna ordtyp är, att trycksvagt *o* efter lång stavelse har en tendens att övergå till *a* i estlandssvenska dialekter (*tunnar* 'tunnor'). Att

observera är också att kort *n* faller bort i slutet på ord (utom på Nargö). Vi får då för dessa feminina substantiv olika böjningstyper. De kortstaviga: *viko*, best *viko*, pl *vikor*, best pl *vikona*. De långstaviga: *tunn*, best *tunna*, pl *tunnar*, best pl *tunnana*: *kärke*, *kärkja*, *kärkjar*, *kärkjana*. Nargö har *kajon* 'måsen', *strompon* 'strumpan'.

De feminina orden i övrigt är av några skilda typer, beroende på ursprung och speciella ljudförhållanden, som påverkat böjningen: *bro*, *broe* eller *broa*, *broar*, *broana*; *bok*, *boke*, *bekor* eller *bekr*, *bekre* m m.

De neutrala orden har tappat bort *-i* i bestämda formen singularis, men de har pluraländelsen *-er* (eller *-r*), som finns i flera svenska dialekter och som har haft en vidare spridning (även i svenskt skriftspråk) i äldre tid: *hus*, *huse*, *huser*, *hüsena*; *märke*, *märke*, *märker*, *märkena*.

Adjektivböjningen har bevarat en del ålderdomliga drag. I nuckösvenskan uppträder den gamla maskulina ackusativformen, om adjektivet står framför det ord det bestämmer: *än lihlan pojke*, men den gamla nominativformen, om adjektivet står efter: *pojken är lihlor*. Runö uppvisar samma förhållanden, även andra dialekter har de båda formerna bevarade, dock inte alltid med denna fast bundna syntaktiska fördelning. Även i pluralis finns olika former: *små pojkar* och *pojka ära småor* (*smäer*), *flickana ära småar*. Märkligast inom den feminina adjektivböjningen är nuckömålets förlängda form: *ain långa stång* 'en lång stång' och Vippal-Korkis-dialektens efterställda dito: *tå jag var onga* 'när jag var ung', *he gär galing leta* 'det gör gåendet lätt'; annars *ain lång stång* o d.

Adjektivets komparationsformer *tunn tunnare tunnast* heter på flertalet

orter *tunn tunna tunnast*, men i Vippal-Korkis och på Rågöarna finns komparativformen *tunnare*. Typen *stor större störst* böjs *stor stere sterst*.

Verben har inom Nuckö-Ormsöområdet kvar pluralböjningen för alla verb: *ja komor*, *ve koma*, *ja kamm*, *ve komo* (eller *köm/d/*) o d. I andra trakter är pluralen inte lika konsekvent bevarad.

Satsbyggnadssystem

Reglerna för ordens sammanställning till satser (syntaxen) i de estlandssvenska dialekterna är föga undersökta. De två drag, som är mest påfallande i detta sammanhang, är att efter genitivattribut kan följa bestämd form av substantivet: *Gustav aiken* 'Gustavs häst', *fåres ulle* 'fårets ull'. Mångenstädes också efter possessivt pronomen: *hans eiken* 'hans häst'; och att efter räkneord substantiv står i singularis: *få man* 'två män', *tri dotär* (Nuckö-Ormsö dock *tri dotrar*), *tri hus*.

Dessa båda syntaktiska drag återfinnes i andra svenska dialekter, det senare i norrländska, österbottniska och sydfinländska (bl a i från finländska fastlandet isolerade ömål).

Ett uttryckssätt av typen *tu har ingenting här te gäränd* 'du har ingenting här att göra' ('till görande'), *han är te komandor* 'han är i antågande' ('till kommande'), *he är te vitand* 'det vet man ju' ('till vetande'), *hä er langt e goangande* 'det är långt att gå' ('till gångande'), *tär var änt aitt sticke maira te fåande* 'det fanns inte ett stycke mera att få' ('till fående') är mycket vanligt i flertalet dialekter. Det är av lågtyskt ursprung.

Negation av perfektparticipet med *o* är likaså vanlig: *kudona ära o mälka* 'korna är ännu inte mjölkade'.

Ordbildningssystem

På ordbildningens område märkes, att *-ar* motsvarande riksspråkets *-are* alltså i stor utsträckning används till att bilda person- och redskapsnamn av verb: *seglar*, *fiskjar*, *drickar* 'drinkare', *sjongar* 'sjungare', 'sångare', *skruvfinnar* 'skruvtvinnare', 'skruvmejsel', *håi-bärrar* 'höbärrare', 'ram att bära hö på' o d. Den feminina motsvarigheten på *-ersk*, *-orsk* har inte en lika stark ställning, bl a därför att ord på *-ar* också kan beteckna kvinnor: *hån ä fiksan bindar* 'hon är en snabb stickersta'. Förklenande personbeteckningar bildas med ändelsen *-o* eller utan ändelse av verb: *skräto* 'högljudd kvinnsperson', *klabb* 'skvalleraktigt kvinna (eller

man)'; av verb bildas också personbe-teckningar med neutralt genus: *ett sjusa* 'en person som går och viskar' m m.

Bland de abstrakta orden märks sär-skilt den substantiverade infinitiven med vidsträckt spridning: *gå* eller *gåas* 'gå-ende', *sjongas* 'sjungande', *ita*, *itas* 'ätande' äv 'mat' m fl. Vippal-Krokis har i sådana fall ändelsen *-ling*: *gāling* 'gående', 'vandring', *levāling* 'vistelse, att bo', på andra håll åter är suffixet *-ning* vanligast: *tofol-tāvāning* 'potatis-upptagning'.

Ordförråd och främmande in-flytande

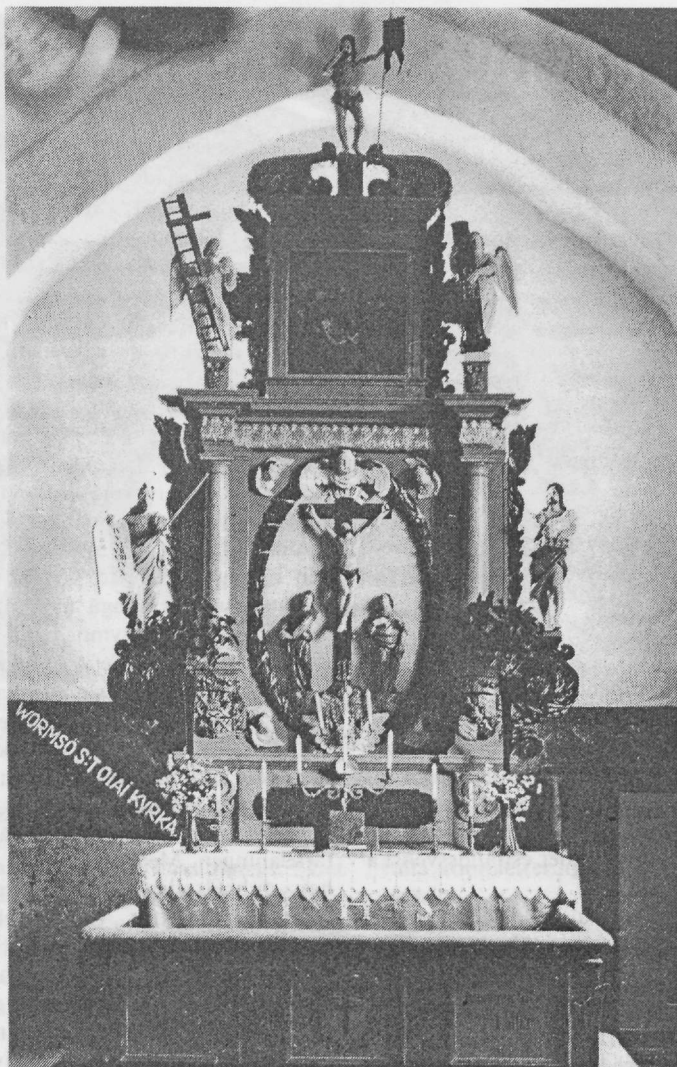
Ordförrådet är i allra största utsträck-ning rent svenskt, men det estniska, tyska och ryska grannskapet har natur-ligtvis satt sina spår. Exempel på est-niska lån: *kanes* 'ganska', *kare* 'skara, hjord', *pine* 'gråta, grina' *väll* 'axel (hjul-)', *äle* 'olja'; på tyska: *skär* 'sax', *bēning* 'vindsrum', *tasn-bok* 'plånbok', *tuflar* 'potatis'; på ryska: *povä'sk* 'kal-lelse', *oitset* 'ge en uppsträckning', *lude* '(löst) folk', *durak* 'den förlorande i kortspel', *vått* 'se där', *sjutt-sjutt* 'något litet, en smula'.

Med ordförrådet förs man in på frå-gan om främmande inflytande på de estlandssvenska dialekterna. Principellt kan sägas, att detta inflytande i första hand yttrar sig i form av en rad lånord och översättningslån. En eller annan ordbildningsdetalj kan också iakttagas: *knåpste* 'duns, helt plötsligt'. Även på det syntaktiska området finns säkerli-gen ett och annat — dock ännu ej un-dersökt. Hit hör t ex en ordföljd som *kajon gick åt rissn på magan ti sita* 'må-sen gick för att sätta sig på ryssen mage'; jfr estn *kajakas läks venelasele kõhu peale istuma*. Konstruktionen med substantiv i singularis efter kardi-naltal (*tri man*) och liknande, som man har velat tolka som estniskt inflytande, hör sannolikt inte hit.

På ljudsystemets och formssystemets område är inflytande knappast möjligt att påvisa. Lånorden anpassar sig i dessa avseenden helt efter dialekterna. Möjligen kan de oaspirerade ljuden *p*, *t* och *k* bero på estnisk förebild; säkert är det inte. Avsakanden av grav accent har man också velat tolka som en följd av estnisk influens, men vissa omständigh-eter talar för att grav accent aldrig funnits eller endast varit svagt före-trädd i estlandssvenska dialekter. Ålands gamla svenska dialekter saknar ju också grav accent, medan nyländska dialekter, som säkert är av yngre da-tum, har sådan accent i avtagande om-fattning från väster mot öster. Det ser

Jonathan Lindström

Altaret i Ormsö kyrka

Altaret i Ormsö St Olai kyrka.

Foto: J Grünthal

Till Ormsö kyrkas mest iögonfallande inventarier hör det altare som en gång skänktes av greve Magnus Gabriel De la Gardie, ägare till godset Magnushof 1652—1675. I den utmärkta men sedan länge svåråtkomliga lilla boken "Vormsö kyrka" (Hapsal 1937) ger Sten Karling en beskrivning av gåvan, vars stil han för till högbarocken:

"Altaret är uppbyggt i två avdelningar, den undre uppbäres av kolonnen och flankeras av Moses och Johanes. Kompositionen synes ange att en

målning från början var avsedd i mit-ten, men bildhuggaren har i stället här placerat en korsfästelsegrupp inom en krans. Upptill befinner sig på motsva-rande plats en målning föreställande gravläggningen. På ömse sidor posera här änglar med pinoredskapen och högst uppe tronar Kristus.

Konstnärligt sett är arbetet icke först-klassigt. Det bästa är kompositionen, men de ornamentala detaljerna äro grovt och schematiskt utförda. Även fi-gurerna äro tämligen onyanserade men

ut som om den grava accenten skulle ha spritts till Nyland från Sverige liksom en del andra nyheter. Före mellersta Nyland har denna novation ebbat ut. Till det isolerade Estland har den inte nått.

Särförhållanden i de estlandssvenska

dialekterna som man i förstone har ve-lat söka estniska förebilder till återfin-nes så gott som genomgående i andra svenska dialekter, särskilt de nyländ-ska, vilka med avseende på såväl ljud-förhållanden som ordförråd står de est-landssvenska mycket nära.

Elmar Nyman

Viktor Aman estlandssvensk kulturstipendiat 1986

Viktor Aman

Årets kulturstipendium på 6 000 kronor har tilldelats adjunkten fil mag Viktor Aman, Stuvsta. I motiveringen framhålles bl a Viktor Amans stora insatser för bevarandet av det estlandssvenska kulturarvet och hans fruktbara verksamhet i det estlandssvenska föreningslivet.

Viktor Aman är född den 6 april 1912 i byn Österby i Nuckö socken. Han gick i Österby och Paschleps folkskolor och i Hapsals gymnasium, där han blev student 1930. Viktor Aman kom att avlägga folkskolläroexamen tre (!) gånger — 1935 i Nykarleby, 1937

i Reval och 1946 i Uppsala. Läsåret 1942/43 påbörjade han studier vid universitetet i Dorpat/Tartu, bl a i historia. Efter ankomsten till Sverige fortsatte han sina akademiska studier jämsides med förvärvsarbete och blev filosofie magister vid Stockholms högskola (historia, nordiska språk och litteraturhistoria).

Viktor Aman tjänstgjorde som folkskollärare i olika skolor på Nuckö och Ormsö under perioden 1935—42. (Skolföreståndare för Hullo folkskola 1941/42.) I Sverige har han varit folkskollärare bl a i Almunge, Odensala och Lidingö och, efter avlagd ämbetsexamen, under många år gymnasielärare i Sundbybergs gymnasium.

Under sin seminarietid i Finland hade Viktor Aman skaffat sig kunskaper och erfarenheter som han hoppades skulle bli till nytta i Estlands svenskbygder. Han ville sprida insikt om idrottens betydelse för ungdomens fysiska hälsa och dess positiva inverkan på karaktärsdanningen. Med liv och lust utövade han dubbelrollen idrottsledare—aktiv idrottsman. Viktor Amans och andra entusiasternas insatser gav snabbt resultat. De idrottsliga framgångarna under senare hälften av 1930-talet var självfallet uppmuntrande för de idrottande men hade därutöver en positiv effekt för hela folkgruppen — de stärkte dess

företråda genom sina patetiskt vridna ställningar på ett typiskt sätt den stil det här gäller.

Altaret torde ej ha utförts i Estland utan synes ha införts från Sverige. Det överensstämmer nämligen både ifråga om stil och kvalitet med flera liknande arbeten, som utfördes för De la Gardies räkning av konstnärer i hans tjänst. Den ledande bildhuggaren var Georg Baselaque, och denne torde även vara upphovsman till Vormsöaltaret.”

Vid sin undersökning av altaret kunde Sten Karling endast konstatera, att det måste ha skänkts kyrkan före 1675. På altarets baksida var årtalet 1690 målat. Möjligen hade det att göra med altarets uppställande.

Några brev, förvarade i De la Gardieska samlingen i riksarkivet (E 1437),

ger en mer precis datering. Den 15 oktober 1664 skrev överförvaltaren över godskomplexet Hapsal Heinrich Herzog till Magnus Gabriel De la Gardie, att Ormsö kyrka invändigt på flera sätt rustats upp, men att ett altare ännu saknades. Prästen och församlingen bad därför underdånigt att kyrkan skulle förses med ett sådant.

Knappt tre år senare, i juni 1667, företog Estlands biskop Johann Jacob Pfeiff en kyrkovisitation på ön. Biskopen glädde sig mycket åt det då ankomna altaret och tackade Gud genom en offentlig ceremoni, om vilken Herzog i ett brev den 27 juni tämligen utförligt berättade för sin arbetsgivare. Altaret fraktades sålunda till ön vid 1660-talets mitt och förefaller ha ställts upp i koret vid samma tid.

självkänsla gentemot landets övriga nationaliteter.

I Sverige engagerade sig Viktor Aman på nytt för sina landsmän. Han flydde hit redan i början av maj 1943 och uppvaktade efter ankomsten tillsammans med några andra nyanlända estlandssvenskar statsminister Per Albin Hanson och utrikesminister Christian Günther i överflyttningsfrågan, en uppvaktning som fick ett positivt gensvar hos dessa statsråd och som bidrog till att bereda vägen för en organiserad överflyttning av estlandssvenskarna. Viktor Aman fick anställning hos Kommittén för estlandssvenskarna, där han kom att verka under den hektiska perioden 1943—44. Hans och övriga estlandssvenska förtroendemäns upplysningar och råd till dem som ledde kommittén var ovärderliga.

Viktor Aman har också, alltsedan Svenska Odlingens Vänner återuppstod i Sverige, deltagit i föreningens verksamhet — som styrelseledamot i mer än två årtionden, som uppskattad körledare, som mångårig redaktör för Kustbon och som ledamot av redaktionsutskottet för samlingsverket En bok om Estlands svenskar.

Viktor Amans uppsats ”Estlandssvenskarna under andra världskriget. Överflyttningen till Sverige” är en omistlig källa för den som vill få en överblick över estlandssvenskarnas nyaste historia. I ett annat uppmärksammat bidrag redogör han för livet på Nuckö under ståndstiden och ger oss huvuddragen av samhällsskicket under Estlands självständighetstid. (Uppsatsen ingår i Estlandssvenskarnas folkliga kultur, I, utg av Nils Tiberg.) Viktor Amans främsta och grundligaste arbete handlar om estlandssvenskarnas kulturella historia från mitten av 1800-talet fram till andra världskriget (i manuskript). Det har tagit honom många år av hängivet forskningsarbete och är avsett att utgöra del 3 B i samlingsverket En bok om Estlands svenskar. Många värdefulla bidrag av hans hand har naturligtvis influerat i Kustbon. Vi får inte heller glömma Viktor Amans många upplysande och fängslande föredrag på estlandssvenska samkväm av olika slag.

På de samarbetande organisationernas (SOV, Riksföreningen Sverigekontakts Estlandsutskott, Hans och Lydia Pöhls minnesfond) vägnar får under-tecknad framföra ett varmt tack till Viktor Aman för hans livslånga, mångfasetterade insatser för sina landsmän, framför allt för hans ansträngningar att öka våra kunskaper om estlandssvenskarnas kulturella och politiska historia.

Alvin Isberg — teologie heders- doktor i Lund

Alvin Isberg

Av sitt gamla universitet, där han bedrev sina studier och där han 1953 disputerade över en avhandling om Karl XI och den livländska adeln 1683—1695, har Alvin Isberg nu fått en fin utmärkelse: han har kallats till teologie hedersdoktor och promoverades den 31 maj i år. Alvin Isberg, f. ö. SOV:s förste kulturstipendiat, bördig från Klottorp och utexaminerad från Svenska gymnasiet i Hapsal 1938, har tjänstgjort som historiektor i Göteborg. Jämsides med sitt pedagogiska arbete har han bedrivit forskning som främst inriktats på kyrkohistoria. Av hans hand har kommit bortåt tiotalet arbeten på området. Han har en stor samlad produktion som rör kyrkans historia i Baltikum, och han uppvisar bl a hur kyrkan under svenska tiden användes i Sveriges rikspolitik i försöken att försvenska Baltikum. Han har dessutom fört fram den kyrkohistoriska forskningen rörande Estland och särskilt Estlands svensk-språkiga områden ända till 1940-talet.

Ett annat intressant område har Isberg beträtt i sin senaste bok om den evangeliska kyrkans ställning och öden i Polen. Denna bok recenserades i förra numret av Kustbon av professor Sten Carlsson vid Uppsala universitet.

Med sina arbeten har Isberg skaffat sig en rangplats som den kanske främste nu levande kyrkohistorikern i Sverige. Vi lyckönskar honom hjärtligt till den förnämliga utmärkelsen. Han är den ene av estlandssvenskarnas två hedersdoktorer. Den andre är Harald Derblom i Uppsala, som presenterades i förra nr av Kustbon.

E L

Sammankomst om det estlandssvenska kulturarvet

Från sammankomsten om det estlandssvenska kulturarvet. Längst fram från vänster: Jörgen Hedman, Rita Rosen-Holmberg, Henrik Melin, Tage Sköld (Estlandsutskottets ordförande).

Foto: Agnes Callenmark

Lördagen den 22 mars hölls i SOV:s lokaler på Vikingagatan i Stockholm en sammankomst med huvudtemat "Det estlandssvenska kulturarvet". Ett 25-tal personer deltog, däribland många yngre. Arrangörer var SOV och Hans och Lydia Pöhls minnesfond.

I sitt öppningsanförande redogjorde SOV:s ordförande *Thomas Lorentz* för några aktuella arbetsuppgifter för SOV. Därefter följde ett anförande av *Viktor Aman* om det estlandssvenska samhällets förvandling från slutet av 1800-talet och fram till tiden för det allmänna uppbrottet under andra världskriget. *Jörgen Hedman* presenterade pågående och planerad forskning rörande estlandssvenskarnas äldre historia.

Efter lunchrast gav *Monica Ahlström* en sammanfattning av "den nya generationens" syn och önskemål inför framtiden. Sist talade *Elmar Nyman* om nödvändigheten av ett forskningsprogram för en noggrann kartläggning av den estlandssvenska assimileringprocessen.

Edvin Lagman skulle enligt programmet ha talat kring temat De estlandssvenska dialekterna, men hade fått förhinder. Dessbättre kan vi ta del av hans redogörelse i detta nummer av Kustbon.

Varje inledningsanförande följdes av en allmän debatt, varvid många värdefulla kompletteringar och preciseringar gjordes.

Det har inte syntts nödvändigt att i denna kortfattade redogörelse vare sig referera eller kommentera de olika anförandena. Meningen är att dessa successivt skall inflyta i Kustbon.

Experimentet med en första estlandssvensk sammankomst med vetenskapliga ambitioner gav mersmak. Förhoppningsvis skall det inte dröja alltför länge innan en ny liknande sammankomst kan anordnas — kanske i något rymligare lokaler så att fler deltagare kan inbjudas. Frågeställningarna är alltså desamma: Vad har gjorts för att bevara det estlandssvenska kulturarvet? Vad kan göras för att gottgöra eventuella underlåtenhetssynder? Vad bör och kan göras för att den yngre generationen estlandssvenskar och deras ättlingar skall få den information de önskar? Vad bör göras för att fånga de ungas intresse för att föra det estlandssvenska kulturarvet vidare? Vilka personella och ekonomiska resurser förfogar vi över? Vilka frågor kräver en omedelbar lösning och vilka kan inordnas i ett långsiktigt handlingsprogram? osv, osv.

E N

Arnold Lindgren

”Smittande dansglädje kommer från Rågö”

Rågöbornas danslag uppträder — lekande lätt går dansen.

Varje estlandssvensk i Sverige, som inte helt förlorat kontakten med sin folkgrupp, torde vid det här laget känna till förekomsten av Rågöbornas Danslag. Många har också sett dessa rågöbor i aktion, än i hastig nig-gungande ”får-fot” än i fartfylld hoppande estnisk polka, alltsedan premiären i Saltsjöbaden 1966. Således fyller den här färgklicken i estlandssvenskt kulturliv 20 år, närmare bestämt bildades danslaget den 13 maj 1966.

Nu har Rågöbornas Danslag inte bara varit ett välkänt inslag på estlandssvenska hembygdsgårdar, som efter dansens slut klätt om och gått hem för att invänta nästa års begivenhet. Det finns en del av och kring gruppens verksamhet, som inte uppmärksammats och som det kan vara skäl att framhäva inför jubileet.

Framför allt har danslaget sin stora betydelse i att estlandssvensk folkmusik och estlandssvensk danstradition levandegjorts och fortfarande lever intill den

dag som i dag är. Hade detta varit tänkbart 1986 utan danslaget? Nu kan vi med tillfredsställelse konstatera att denna bit ur det estlandssvenska kulturarvet också har tagits till vara för framtiden genom inspelningar på videoband. En sådan har danslaget gjort för Statens Dansmuseum (1973) och en annan för Svenskt Visarkiv (1985). En tredje inspelning gjordes för Sveriges Radio-TV (1974) och borde finnas någonstans i deras arkivgömmor. Vidare har Sveriges Radio sänt två program med danslagets spelmän, det ena om rågömusik, det andra om Rågö bröllopsseder samt ett tredje, som presenterade dels spelmanssläkten Enggrön, dels Rågöbornas Danslag.

Till detta kommer en mängd uppvisningar på olika håll och i olika sammanhang, där rågödansen med spår ur en uråldrig tradition och sitt livfulla temperament alltid rönt positiv uppskattning. Varsågoda — ett plock av uttalanden och rubriker.

”Ibland har man tur i livet”. (Ernst Idla om upptäckten av Rågöbornas Danslag i sitt tacktal efter uppvisningen i Eriksdalshallen, Stockholm, 10 maj 1968.)

”Nästa toppunkt i programmet var Rågöbornas folkdansgille. De visade vad förunderliga och vackra danser man dansar i Estland, ackompanjerade av durspel”. (Enköpingsposten, augusti 1971, från Hembygdens dag, Härkeberga.)

”En stjärna av dansare. --- Med fart och temperament dansade Rågöborna från de små öarna i Finska viken till två dragspel och en fiol. --- Deras ringdanser flätades konstfullt samman i intressanta mönster. Plötsligt gick män och kvinnor samman till en lysande stjärna av dansare”. (Länstidningen, 18 juni 1973, om inslag i programmet ”Dansar” på Estrad i Södertälje.)

”Rågöbornas Danslag bevarar ålderdomlig svensk kultur”. (Rubrik över flerspartig artikel i Folkbladet Östgö-

ten, 18 augusti 1981, med anledning av gästspel på spelmansstämman i Linköping.)

”Den stora begivenheten var uppträdandet av ättlingar till svenskbybor från Rågö”. (DN om samma spelmansstämma.)

”Smittande dansglädje kommer från Rågö”. (Stor rubrik i tidningen Nya Åland om Folkdansfesten i Finström på Åland, den 11 februari 1984.)

När vi nu har glatt oss åt denna fina uppmärksamhet utifrån, kan det vara skäl att ta pulsen också ”inifrån” på den förtjänstfulla 20-åringen.

Vi börjar med Ingeborg, lagets första dansledare, som var med om att sätta i gång det hela.

Hur uppstod idén att bilda Rågöbornas Danslag?

”Idén kom inte plötsligt, utan jag måste gå långt tillbaka i tiden — ända till 1930-talet, då jag var tonåring. Rågöborna hade beretts tillfälle att komma till Sverige och uppvisa rågöbröllop på Skansen. De gamla ringdanserna dansades ju fortfarande på varje rågöbröllop och dem kunde alla rågöbor, men nu erinrade sig någon, att det tidigare även dansats folkdanser med turer på öarna — det var nu min gamla mormor Magdalena Öström kom in i bilden. I hennes ungdom hade man ännu dansat dessa danser. Så blev det att hon blev vår läromästare och i mina morföräldrars storstuga började man nu öva. Eftersom jag alltid varit intresserad av dans och även att bevara allt gammalt, var jag nu alltid först på plats som åskådare och det var här och nu mitt intresse för de gamla danserna väcktes och nu gjorde jag mina anteckningar. Men det var föräldragenerationen som skulle uppföra danserna då. Detta danslag var i gång i ca 2 år, man var på Skansen och dansade och på fester hemma och i Baltischport. August Espling hade valts till ledare för laget. Robert Enggrön var spelman — jag minns inte om han var det vid alla uppträdanden.

Under tiden hade vi yngre ett eget danslag med rikssvenska danser. När rågöborna 1941 efter evakueringen från våra öar flyttade tillbaka igen, var det dags att starta ett nytt danslag. 1942 på sommaren hade esterna en stor sång- och folkdansfest i Kadriorg i Reval med deltagare från hela landet. Då var vårt lilla lag på 6 par med som gästdansare. Jag minns den lilla ringen i mitten på stora fältet och Estlands alla folkdansare sittande runtom på gräsmattan. Succé gjorde vi, inte minst för att vi

Forts nästa sida

Thomas Lorentz

En fond för bevarande av det estlandssvenska kulturarvet

Statuterna för ”Hans och Lydia Pöhls Minnesfond för bevarande av det estlandssvenska kulturarvet” antogs ursprungligen av donator Ivar H Poëll och Svenska Odlingens Vänners (SOV) ordförande Hugo Mickelin i maj 1978. Minnesfonden har därefter delat ut ett antal arbetsstipendier och övriga bidrag för främjande av den estlandssvenska kulturen samt de senaste fyra åren tillsammans med Riksföreningen Sverige-kontakts Estlandsutskott och SOV ett estlandssvenskt kulturstipendium.

Sedan Ivar H Poëll avlidit hösten 1984 och hans syster Ingeborg Pöhl-Mihkelson likaså gott bort har minnesfondens statuter omarbetats och i sin nya form i december 1985 antagits av Margareta Poëll som representant för familjen Pöhl-Poëll och Thomas Lorentz som representant för SOV. Ur de nya statuterna kan följande citeras:

”§ 1. Fonden skall användas till att stödja forsknings- och publikationsverksamhet rörande kulturella och politiska förhållanden i estlandssvenskarnas forna bosättningsområden i republiken Estland (före 1918 de ryska guvernementen Estland och Livland).

Anm. Fondens styrelse kan i undantagsfall bevilja anslag även för forskningsprojekt som behandlar estlandssvenskarnas

överflyttning till Sverige och deras assimileringprocess i Sverige.

§ 2. Fondens grundplåt utgörs av donationer (svenska industriobligationer) från framlidne kyrkoherden och docenten Teol. dr Ivar H. Pöhl-Poëll. Genom att instifta denna fond har donator velat hugfästa minnet av sin fader, framlidne lektorn och riksdagsmannen Hans Pöhl, och hans verksamhet för Estlands svenskar. *Fondens tillgångar kan ökas genom donationer, testamenten, gåvor etc från såväl enskilda personer som organisationer*” (kursiverat av T L).

Som framgår av ovanstående kan fondens tillgångar numera alltså ökas genom donationer, gåvor, testamenten m m från enskilda personer även utanför familjen Pöhl-Poëll samt från organisationer. Varje estlandssvensk har möjlighet att celebrera en särskild händelse, hedra minnet av en kär anhörig eller annat angeläget genom att tillföra Hans och Lydia Pöhls Minnesfond nytt kapital. (Självfallet står det också var och en fritt att inom SOV:s ram understödja föreningens allmänna kulturella verksamhet eller instifta en egen fond för bevarande av det estlandssvenska kulturarvet.)

Arnold Lindgren

Kort inlägg angående estlandssvensk kultur som lever

I Kustbons marsnummer berör Edvin Lagman frågan om det i dag kan finnas en levande estlandssvensk kultur. Detta med anledning av ett uttalande av Alvin Isberg.

Nyligen hade jag tillfälle att bevista en Nuckö-kväll i Stockholm. Vid bordet satt några kvinnliga nucköbor, som av åldern att döma måste vara födda i Sverige, eller också har de varit mycket små vid hitkomsten. Men deras samtal fördes på ren och oförvanskad nuckösvenska, helt spontant och naturligt. Medan många äldre vid borden runt omkring föredrog rikssvenskan.

Vem kan påstå, att dessa nucköflickors naturliga samspråk på sitt nuckömål inte är en *levande* estlandssvensk kultur?

Alltså, den estlandssvenska kulturen lever! Ännu. Men nog har den blivit sällsynt, där den på detta sätt framträder i sin naturliga form och inte är påkallad av någon speciell begivenhet. Någon enstaka gång råkar man dock på den. Och då blir man alldeles varm i hjärtat, som jag den kvällen, då jag hörde nucköflickorna tala sitt underbart fina nuckömål.

Forts från sid 13

hade en så ung och duktig spelmansflicka i täten. Det var Irene Sydman, som spelade åt oss. Vi dansade både rågö- och rikssvenska danser.

När vi flyttade till Sverige 1943—44 hade jag mina anteckningar om de gamla rågödanserna med i bagaget och när vi 1944 började samlas på Birkagården i Stockholm, var det dags att börja dansa igen. Nu kände jag särskilt ansvar för att just rågödanserna skulle bevaras. Vi rågöungdomar, som övade nu på Birkagården, uppträdde på hembygdsfester, bl a även i Konserthuset vid en Luciafest. Oskar Sydman var spelman. 1946 dog min far och den sommaren tog Karin Espling (Ericsson) hand om danslaget vid sommarens hembygdsfest. Rudolf Sjölund spelade. 1948—49 var jag tillbaka igen som ledare och vi uppträdde då bl a i Blå hallen i Stadshuset (esterna firade sin 30:e frihetsdag). Oskar Sydman spelade även nu.

Ja, sen blev det ett långt uppehåll. Jag fick tjänstgöring i Norrköping och senare Borlänge. Danslaget låg nere. När jag så småningom flyttade tillbaka till Stockholm igen och Rudolf Sjölund berättade, att han skaffat sig ett gammalt dragspel, som det passade så bra att spela rågölåtar på, då tänkte jag, att nu var det dags att försöka igen, och vi, Rudolf och jag, bestämde att göra ett försök att samla ungdomen, om det nu fanns något intresse — och se, det gick. Vi träffades första gången den 13 maj 1966 på Ekerö. De flesta, som nu ställde upp, var yngre som kommit hit som barn och nu för första gången fick pröva på de gamla rågöstegen och -takterna. För dem var ju allt nytt — för mig och några till var det en fortsättning och upprepning från tidigare.”

Fanns det några nämnvärda svårigheter eller besvärligheter i samband med starten?

”Nej, det vill jag inte påstå. Det var bara roligt, det tyckte nog alla. Lokalt gick att ordna, vi tränade på lite olika håll, mest i hembygdsgården på Ekerö. Eftersom vi lovat uppträda på hembygdsdagen i augusti, fick vi lov att skaffa fram dräkter. Allt gick väl i lös, efter 11 övningsammanskomster uppträdde vi den 12:e gången på hembygdsdagen i Saltsjöbaden. Möjligen var det lite besvärligt ibland för att spelmannen kunde få ”täcklingar” i spelet, som Osvald brukade säga, men något större besvär var det inte.”

Hur långt syftade man då? Hade du väntat dig att danslaget 20 år senare fortfarande skulle vara aktivt?

”För mig var det först och främst viktigt att lära ut vad jag kunde och hade i anteckningar om de gamla danserna.

När vi hade uppträtt på hembygdsdagen, träffades vi igen och alla var eniga om att vi skulle fortsätta att dansa. Vi hade ju även en del gamla sällskapsdanser som dansades på Rågöarna, som vi nu kunde införliva i vår repertoar, läromästare för dem fanns det flera av. Själv var jag tvungen att hoppa av, då mina reumatiska problem ökade under dansandet. Jag hade ju också lärt ut vad jag önskade och gick nu in för andra uppgifter i rågöbornas tjänst. Det har glatt mig mycket att danslaget, som blev en rågöbornas förening, har fortsatt i så många år och det är min förhoppning, att det skall fortsätta länge till.”

Vi låter frågorna gå vidare. Endel, en av danslagets spelmän, får svara.

Har din roll som spelman i danslaget motiverat dig att ägna dig mera åt rågömusik och hålla den levande än som annars skulle varit fallet?

”Utän danslagets tillkomst, så befarrar jag, att både musiken och dansen hade försvunnit. Visserligen har vi en hel del bandupptagningar, gjorda bl a med min fars inspelningar. En av de viktigaste var ”namensläika” inom rågöbröllopet.”

Hur bedömer du Rudolf Sjölunds insats, vår första spelman och en av idégivarna till danslaget?

”En fantastisk idé, just den tiden när alla hade kommit ifrån varandra och i och med det fick ny kontakt, som varar ännu efter 20 år. All heder åt Rudolf Sjölund.”

På sin tid medverkade du till att ge ut din fars musik på en sk stenkaka. Efter danslagets tillkomst har du gått ut med rågömusiken via några radioprogram, du har medverkat i den estniska musikgruppen ”Kassari”, tex vid deras LP-inspelning, du har skaffat material till en musikvetenskaplig avhandling av Bosse Nyberg. Vad mera kan du tänka dig för att presentera rågömusiken?

”Jag skulle vilja göra en repertoar av den bandade musik som finns, just bröllopsmusiken och alla frilåika samt viss dansmusik i form av en kassett, som skulle kunna erhållas av dem som önskade. Naturligtvis är det en kostnadsfråga.”

Alice är en av dansarna. Hon har varit med i de flesta sammanhang sedan 1966 och vet hur det har varit. Vi ber om en bedömning.

Du tillhör de trogna. Du var med från allra första början och du är lika

aktiv i dag som då. Hur kändes det i början och hur känns det i dag?

”Det kändes osäkert i början, många av oss som är med, hade inte träffats på 20—25 år. Och så kom vi inte ihåg danserna riktigt heller förutom Ingeborg, Karin och Sigrid. Men vi tyckte det var hemskt roligt, när vi väl hade kommit i gång. Och jag tycker nog att det är lika roligt att dansa i dag.”

Genom åren har vi varit på olika ställen och uppträtt. Vilken av dessa gånger tycker du att vi har lyckats bäst? Vilken gång var den roligaste?

”De gånger vi har gjort ifrån oss bäst var i Linköpings gamla stad, Finström på Åland och i Skanstulls gymnasium tillsammans med Kassari. Den roligaste gången var nog i Söderåkra i Småland, även på Utö.”

Vad är det bästa med Rågöbornas Danslag?

”Sammanhållningen, vänskapen samt att vi kan ta det som en lek (ingen hårdkörning på träningen) utan mest för att få träffas. Men även att minnas och upprätthålla en del av våra gamla seder.”

Till sist låter vi Ragge, vår nuvarande dansledare och den som längst av alla skött detta uppdrag, få ordet.

Har det varit jobbigt att vara dansledare? Vilket är det svåraste?

”Det är naturligtvis lindrigare att bara vara med och dansa och inte först behöva lära in nya danser själv och särskilt som jag har hjärtbesvär, när jag blir uppjagad. Svårast är att få dansarna tillräckligt intresserade av nya danser och naturligtvis är det svårt, om man måste tjata hela tiden.”

Är du nöjd med det som laget har presterat? Eller är det något du har saknat?

”Ja, det tycker jag faktiskt, om man ser till medelåldern i danslaget. Vad jag har saknat är mera ungdom och att vi vore några fler, så att vi kunde dansa alla danser där det fordras 8 par.”

Hur ser du på framtiden? Hur skulle det som danslaget står för kunna fortbestå?

”Om vi inte får tag i mera ungdom, dör danslaget ut, detta är A och O. Vi skall först som sist ytterligare videofilma våra danser, särskilt stegen och notsätta melodierna. För att danslaget skall fortbestå, måste SONG förmås att överta detta med bistånd av oss gamla. Helst borde det göras ett rejält upprop i Kustbon.

Till sist tycker jag att vi själva, gamla, skall fortsätta så länge vi kan stå på våra ben, för bättre form för motion finns inte.”

Minnen — tankar från en tidsperiod i mitt liv

Birkas folkhögskola — än en gång.

Foto: Per Söderbäck.

Alltsedan sin tillblivelse i början av 20-talet var Birkas Folkhög- och Lantmannaskola säte för estlandssvenskt kulturliv. Skolan var inte bara en läroanstalt för utbildning av blivande jordbrukare och husmödrar för lanthemmens räkning, utan där träffades även ungdomar från hela Nuckö socken under söndagseftermiddagar för att sjunga i Birkaskören och dansa ringlekar och folkdanser. Många av dem som hade vägarna förbi skolan, dvs folk från avlägsnare socknar, "tittade in" när de besökte vår provinsstad Hapsal. Under somrarna besöktes Birkas även av otaliga rikssvenskar.

Under andra världskriget vintern 1943/44 blev skolan en fristad för många stadsbor, som var rädda för att deras hemstäder skulle utsättas för bombning. Från Hapsal kom bl a familjerna till "maavanem" och chefsläkaren på sjukhuset och bodde där hela vintern. Skolan inhyste även en stor flygel tillhörig en känd pianist i Hapsal. Pianisten har numera sin verksamhet i södra Sverige, tyvärr utan sin dyrbara flygel. Ibland bodde vi upp till 20 personer på skolan. Sämjan var god även när fyra till fem familjer skulle samsas om det enda kök, vi förfogade över. Kvällstid samlades vi i fotogenlampans sken och diskuterade krigs- och världshändelser. Alla riktade förstas sina tan-

kar och blickar västerut. Många av dem kom också till Sverige och vistas nu här. Andra reste vidare till bl a Kanada och Australien. Att denna verksamhet kunde bedrivas på skolan var en följd av att Birkas egentliga undervisning inte var i gång under ovannämnda år, då både rektor och den manlige läraren redan hade flyttat till Sverige. Kvar var endast undertecknad med liten son och barnflicka.

Till följd av den estlandssvenska folkgruppens evakuering till Sverige blev Birkas åter centralpunkt för Nuckö fastland samt för svenskarna i Hapsal. "Herrarna" i Reval, där ledningen för omflyttningen fanns, bestämde att Birkas skulle ta hand om ovannämnda räjong. Först och främst skulle alla svenskar, och även svenskättlingar, vara medlemmar i föreningen "Svenska Odlingens Vänner" och fördes med ett medlemskort. Detta kort skulle sedan i sin tur berättiga innehavaren till avflyttning. Förutom detta skulle för varje familj eller enskild person utförligt formulär i tre ex ifyllas. Där skulle bl a olika frågor angående estlandssvensk härkomst besvaras. Vidare skulle listor med namnförteckning för varje båtresa skrivas ut. Arbetet med detta kunde naturligtvis inte utföras enbart av undertecknad. Berta Aman ställde beredvilligt upp och delade bördan. Dessutom hade vi hjälp av

Karin Nyman, Hilda Alun samt ytterligare några personer, som vi fick "låna" från Nuckö kommunalhus. Arbetsbördan var stor och det kunde ibland bli bara ett par timmars sömn. Redan tidigt i ottan brukade gårdsplanen vara fylld av hästekipage med människor från när och fjärran, som önskade bli upptagna på någon av listorna för Sverige-resa.

Samtliga vi som arbetade med flyttningen utförde detta arbete ideellt. Att administrationen helt naturligt var förenad med en del utgifter går ej att förneka. För att stå på god fot med de höga tyska militärerna i Hapsal, som skulle granska våra listor, och för att underlätta samarbetet måste vi ibland anordna små fester till vilka vi inbjöd dem. Vid dessa tillfällen brukade vi även ha besök av dr Lienhard och övriga personer från huvudkontoret i Reval. Vi själva saknade ekonomiska resurser till dessa bjudningar, men lyckligtvis kunde några av våra Sverige-resenärer hjälpa oss genom att leverera matvaror. Så löstes detta problem, och vi märkte att bjudningarna var uppskattade. Som det så vackert heter, så tycks ju "vägen till mannens hjärta gå genom magen". Om effekten här skulle bli densamma var svårt att avgöra. Det visade sig emellertid senare, att det kanske ändå hade sin betydelse. Då vi presenterade listorna till de olika avgångarna med "Juhan", så ströks, om jag inte minns fel, inga namn på de listor vi lade fram för "överheten".

Vi fick även själva personligen anstränga oss att vara representativa på alla sätt. Till följd av omständigheterna kunde vi kanske inte alltid själva ha en tillräcklig garderob. Vi fick då ibland "ståta i lånta fjädrar", när vi åkte till Hapsal för att lämna listorna före båtavgången.

Det hörde även till traditionen att vi vid varje båtavgång skulle ställa upp med mat vid båten. Den bestod naturligtvis mest av smörgåsar eller något annat lätthanterligt.

I stort sett avlöpte transporterna friktionsfritt. Jag vill dock i sammanhanget påpeka att krig pågick, och den tyska militären, som vi samarbetade med kunde ibland uppträda rätt så bryskt. Det hände ibland att situationer uppstod, då vi kände oss oförmögna och otillräckliga — detta även till följd av språksvårigheter. Allt slutade ändå lyckligt och vi, som arbetade med överflyttningen, kunde så småningom även själva komma med någon av transporterna till vårt nya hemland Sverige.

Alma-Christina Stenholm

SOV:s årsmöte 19 april 1986

eller Birkas hove. Nu blev det Birkas hove därför att ägaren hade försvunnit någonstans i Ryssland. Men i Pasklep blev det två bönehus och alla nucköbor gick dit, det blev ett religiöst centrum för hela Nuckö. Nu går färden vidare till Paskleps hove, där seminariet låg, där Thorén höll skola med de första tio eleverna, som sedan gick ut och lärde folk skriva. Folk var ju läskunniga redan på 1600-talet men kunde då inte skriva. Thorén bildade också sångkörer som sjöng i kyrkan, detta förvånade gudsherrarna väldigt starkt, att folk kunde sjunga på fyra stämmor. Hans Pöhl lärde samtidigt unga män att spela fiol.

Under rundvandringen kommer vi nu till Nuckö kyrka och där hittar vi solkorsen på gravarna, de var symboler för solen. Dessa fanns redan under bronsåldern och man tror att man dyrkade solen som ger liv åt allt. Nuckö prästgård är från 1600-talet, och den som då var kyrkoherde där hette Haselblad. Han kom från Västergötland och hade legat vid Universitetet i Dorpat. Så blev han präst på Nuckö. Han var en företagsam karl. Sedan fanns där flera generationer av andra präster, tills nucköborna äntligen på 1930-talet fick en rikssvensk präst som hette Sven Danell. Under vistelsen på Nuckö lärde sig Danell även estniska. Slutligen fick han inte längre uppehållstillstånd och var tvungen att flytta tillbaka till Sverige. Viktor vandrade vidare till Sutlep och uppehöll sig vid kapellet nere vid sjön, det var gammalt och ynkligt. Materialet hade tagits från Rosleps kapell som blev nybyggt på 1830-talet. Men senare fick Sutleps kapell sin upphöjelse, kom på museum i Reval och kan beskådas där. Här slutade Viktor Aman den spännande och intressanta kulturhistoriska vandringen genom Nuckö.

Sedan sjöng vi allsång, "Kuldranake". Det var längesedan nucköborna sjöng denna trevliga sång och det märktes att det gick lite trögt i början, men de sista verserna sjöng alla med verklig känsla och upplevelse.

Så tog Johannes Bombas oss med på en rundvandring i gårdar, byar och bland befolkningen på Nuckö med Sutlep, Nyby, Dirslätt och Klottorp. Sammanlagt fanns det 384 gårdar och andra boställen fördelade på 18 byar. Befolkningen uppgick till 1947 personer. Av dessa kom 1 269 personer till Sverige och 678 blev kvar.

Över varje by hade upprättats en schematisk skiss för overhead, som visade gårdarnas ungefärliga läge. Det

1 år samlades 57 estlandssvenskar till SOV:s årsmöte, som även detta år ägde rum i Eesti Majas lokaler vid Wallingatan i Stockholm. Manfred Hamberg hälsade alla välkomna och sedan sjöngs "Svensk jag är".

Lilian Bles-Petersson och hennes söner Ove och Rolf underhöll därefter med en halvtimmes sång och musik. Stycken av bl a Grieg, Schumann och Strauss framfördes.

Ordförande Thomas Lorentz gav en kort översikt av SOV:s verksamhet och parentation hölls över medlemmar som gått bort under året, däribland hedersmedlemmen Gerhard Hafström. Till sammans sjöng vi "Jag lyfter mina händer".

Kaffe med dopp serverades och under tiden såldes lotter. De flesta vinsterna till lotteriet var handgjorda och skänkta av bl a damerna i tisdagshandarbetsgruppen.

Därefter började årsmötesförhandlingarna.

Årsmötet valde följande funktionärer där mandattiden utgick årsmötet 1986.

1. Ordförande:
Thomas Lorentz, omval till 1987.
2. Styrelsemedlemmar:
Algot Brun, omval till 1989.
Bertil Westerman, omval till 1989.
3. Revisorer:
John Engdahl, omval.
Ingrid Zeisig-Hellman, omval.
Lars Sarberg, nyval.

här redovisade materialet och förteckning över personerna i varje gård, kommer att överlämnas till SOV för arkivering, där intresserade kan om de så önskar ta reda på uppgifter som finns i arkivet. Här slutade Johannes Bombas den mycket uppskattade och trevligt upplagda rundvandringen på Nuckö.

Nu var vi framme vid två kåserier på nuckömål. Den första gavs på klottorpmål av Elmar Granberg, som jag här skall återge på rikssvenska.

På mårtens-dagen var en karl på herrgården, han hade druckit vin och skulle till Farkla. Folk hade hört vargar tjuta på mossen mellan herrgården och Farkla, de varnade honom, men han gick ändå. Plötsligt stod vargarna runt omkring honom, han hade inget annat val än att kasta sig ner med ansiktet mot marken. Han bad till Gud och läste bibelverser som han kunde. Vargarna kom och luktade på honom, lyfte på

4. Valberedning:

Johannes Hammerman (sammankallande), omval.

Ingrid Nyman-Karlsson, omval.

Einar Vesterby, nyval.

Årsavgiften höjs med 5:- till 30:- 1987. Förslag framfördes att slå ihop medlemsavgiften och prenumerationsavgiften för Kustbon. Styrelsen kommer att diskutera detta.

Efter årsmötets officiella del sjöngs för första gången "Avskedsvisa", skriven av Sven Ahlström, som är bördig från Ormsö.

När lotteridragningen var överstämmanden, avslutades kvällen med "Mödersmålets sång".

Not.

SOV:s styrelse konstituerade sig vid sammanträde den 24 april enligt följande:

Ordförande: Thomas Lorentz, Runö.

Vice ordförande: Manfred Hamberg, Rickul.

Kassör: Bertil Westerman, Rickul.

Sekreterare: Monica Ahlström, Ormsö.

Sammankallande i bygderåd: Tomas Dreijer, Runö.

Sammankallande i arkivgrupp: Algot Brun, Nuckö.

Sammankallande i organisationsgrupp: Inger Nemeth, Rickul, tillika SOV:s representant i SONG:s styrelse.

Till styrelsen adjungerade:

Arnold Lindgren, Rågö, organisationsgruppen.

Agnes Callenmark, Rickul, SONG.

Göran Treiberg, Rickul, redaktionsgruppen.

Inger Nemeth

benet, pissade och blötte ner honom. Sedan sprang alla vargarna till skogen, utan att bita honom. Det var ju inte så konstigt, ty en människa luktar illa. Ja, gubben var från Moas, jag har inte sett honom. — Det är en sann historia.

Stort tack Elmar — det är bara synd att vi inte hör dialekt talas oftare.

Bertha Peedu berättade på enbymål, hur enbyborna fiskade med stora ryssjor. Man skulle vara två i lag. När isen hade gått upp, skulle båtarna och nya ryssjor tjäras. De gamla ryssjorna togs ner från vinden och spändes upp på gården för att synas och lagas. Ryssjorna var framtill 2—3 meter höga och slutade längst bak nästan som en spets. Karlarna tog på sig sina långa skinnstövlar som räckte ända upp till grenen. De körde ryssjorna med häst och vagn till stranden, även en bit ut i vattnet för att komma närmare båten. Ryssjorna lastades sedan i båten tillsammans med

långa störrar på cirka 4—5 meter. Man seglade ut till sina fiskeställen, och de långa störrarna arbetades ned för hand i sjöbottnen. Ryssjorna bands fast vid störrarna och det var klart för fiske.

De som hade segelbåt fick gå upp mellan ett och två på natten för att plocka fisken ur ryssjorna och sedan segla till Hapsal för att sälja den. Uppköpare kom både med häst och vagn, det hände även att uppköpare kom med bil från huvudstaden Reval, även vanligt folk kom och köpte fisk. Fisken såldes i mått som rymde åtta kilo och priset var sista åren 60—70 sent per mått, ibland litet mera. Men när tillgången på fisk var stor, kunde priset vara så lågt som fem sent per mått, och då fick man inte lön för mödan.

När vattnet blev varmare och fisken flyttade, tog man upp ryssjorna på stranden för att torka och rengöra dem från sjögräs. Hela familjen hjälpte till. De långa störrarna bars också upp och restes på stranden. De såg ut som något slags sjömärken. Sedan kördes ryssjorna hem och lades på vinden. Där var de kvar till nästa vår, tills samma arbete började igen.

Stort tack Bertha! — det kändes som om man stod på Hapsals brygga och handlade fisk av enbykarlarna.

Så sjöng vi "När solen tänder sina strålar". Nu var vi framme vid kvällens sista höjdpunkt och det var Elmar Nyman som berättade om "Svenskt och estniskt på Nuckö". . .

Nuckö-kvällen måste få en annan inriktning än en Ormsö-, Rickul- eller Runö-kväll. De senare bygderna var före uppbrottet så gott som helsvenska. Nucköhalvön med Klottorp och Sutlep-området var sedan lång tid tillbaka ett gemensamt område för svenskar och ester. Ja, vem var est och vem var svensk på Nuckö? De två nationaliteternas omfattning vid skilda tidpunkter och deras inbördes styrkeförhållanden kan svårligen mätas. Många nucköbor talade ju båda språken, vilket språk talade man i hemmen, betraktade sig vederbörande själv som svensk eller est?

Att med ledning av kyrkböckerna söka fastslå, vem som var svensk eller est inom Nuckö församling före 1834, det vill säga innan man fick familjenamn, det var nästan omöjligt. Sedan familjenamnen kom, var det lättare att skilja mellan svenskar och ester, och man gjorde också anteckningar då om vederbörandes folkgruppstillhörighet. Om vi i slutet på 30-talet tittar på stor-kommunen Nuckö så får vi följande siffror: På 1850-talet fanns det 1950 innevånare, varav 511 betecknades som

På Nuckö kyrkogård står solkors minnande om längst förgångna tider.

Foto: Per Söderbäck

ester. Drygt 80 år senare, således omkring 1934 steg innevånarantalet till 2 461 personer, varav 1 334 betecknas som ester. Svenskarnas tillbakagång är störst i Klottorp, Sutlep och Dirslätt, dessutom har en stark ökning av ester skett i Pasklep och Enby, och även i Österby hade antal ester ökat i förhållande till svenskarna. Anmärkningsvärt är också att Storhaga, som 1850 hade 74 invånare, alla svenskar, 1934 hade 88 invånare och nu alla ester. Vid samma tidpunkt fanns det faktiskt bara en by som var rent svensk, och det var Gutanäs. På 80 år har således andelen svenskar minskat med cirka en tredjedel. En viktig faktor är troligen en viss inflyttning av ester från andra områden.

Nuckö var således tvåspråkigt, medan det inte alls var säkert att också majoriteten av nucköborna var tvåspråkiga. Elmar har givit några exempel på samarbete mellan svenskar och ester på Nuckö och på att 20- och 30-talen innebär en märkbar profilering mellan de båda folkgrupperna, en profilering som ibland, i synnerhet i mitten av 30-talet, syntes leda till tidigare inte förekommande motsättningar. Till detta bör emellertid också läggas att slutet av 30-talet blev en något mera sansad period. Ester och svenskar hade ingenting emot att gå på samma fester, göra besök i varandras byar, respektera varandras framgångar. Sedan kom plötsligt en helt ny dimension in i bilden, när det gällde relationen ester—svenskar. Hösten 1939, då ryssarna marscherade in i våra bygder, uppstod bland svenskarna ett slags "hem till Sverige-

rörelse". Listor cirkulerade, men endast de svensktalade hade utsikter att få ut- och inresetillstånd. Nucköborna framstod nu som två folk. För många kändes det konstigt att snäva gränser skulle dras upp.

När överflyttningen äntligen blev av 1943 och 1944, hade dock den skarpa gränsdragningen mellan svenskt och estniskt uppluckrats. I dessa blandspråkiga trakter fick inte det dåvarande huvudspråket bli utslagsgivande. Århundredens sociala gemenskap av grann- och släktskapsförhållande måste också få väga tungt. På så sätt kom också ett antal nucköbor med estniska som modersmål att få följa med de sk legala transporterna. Men tyvärr var tonnaget otillräckligt, och evakueringstiden för knapp. Många nucköbor, främst ester och ett mindre antal svenskar, fick inte förmånen att börja en ny tillvaro i det från kriget skonade Sverige. Nuckö—Sutlep-området är alltså tvåspråkigt, men det andra språket är inte nuckömålet. Befolkningen har uttunnats och markerna på Nuckö tycks i viss utsträckning ha blivit uppskattade fritidsområden för hapsalborna. Elmar avslutade sin intressanta och trevliga skildring på estniska och på nuckömål. De båda språken som varit generationer nucköbors främsta kommunikationsmedel.

Thomas Lorentz tackade Elmar Nyman och övriga medverkande med orden, "mege mege tack".

Med modersmålets sång avslutades den officiella delen av den så länge efterlängta minnenas kväll för nucköborna.

KUSTBON

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

INNEHÅLLSFÖRTECKNING 1964—1973

Utgivare	Svenska Odlingens Vänner
Ansvarig utgivare	Edvin Lagman —september 1967 Elmar Nyman december 1967—september 1970 Hugo Mickelin december 1970—
Redaktör	Edvin Lagman —mars 1967 Elmar Nyman tf juni 1967 Viktor Aman tf juni—december 1966, mars 1967 Elmar Nyman juni 1967—juni 1968 Edvin Lagman september—december 1968 Elmar Nyman mars 1969 Viktor Aman juni 1969 Edvin Lagman september 1969 Elmar Nyman december 1969 Edvin Lagman mars—oktober 1970 Viktor Aman december 1970—
Redaktionssekreterare	Lars Broman —juni 1972 Maria Broman oktober 1972—
Redaktionskommitté	fr o m oktober 1971: Alf Heldring, Alex Samberg, Alex Treiberg fr o m oktober 1972: Joh Hammarman, Alf Heldring, Alex Samberg, Alex Treiberg fr o m juni 1973: Joh Hammarman, Alf Heldring, Alex Samberg, Hj Stahl
Bygdens ansikte	Skisser från Estlands svensktrakter. Bilagor med egen paginering i KUSTBON 1965 1—4, 1967 1 och 3 samt 1968 1.
KUSTBON nr 4 1968	Estlands svenskar 25 år i Sverige (bok)
KUSTBON nr 1 1971	BIRKAS — svensk folkhögskola i Estland (bok)
	Innehållsförteckning till dessa tre arbeten står sist här nedan.

Hembygd

	År	Nr	Sid			
				Estlandssvensk vardag av <i>Christer Boucht</i> (ur <i>Vasabladet</i>)	1964	2 13
				Dorpat — en universitetsidyll i går. Hur är det i morgon? av <i>Allan Ingelson</i>	1964	3 5
Skimmingsbin av <i>K. Hammerman</i>	1964	1	6	1 800 "fjärrstudenter" tentar i Dorpat, som numera har bara 2 500 av <i>Allan Ingelson</i>	1964	4 11
I en gammal skola av <i>Viktor Aman</i>	1964	2	8	Båndomsminne av <i>Elmar Nyman</i>	1964	4 13
Ur en Nuckölärares dagbok av <i>Johan Nymann</i>	1964	2	10	Herroxen av <i>A. T.</i>	1965	1 6

Historier hemifrån av G.S.	1965	1	8	Sviby — min barndomsby av Hugo Mickelin	1972	2	4
Ain Håsolrajs av Elmar Nyman	1965	1	9	Konses re kuda av Herbert Lagman	1972	2	9
Skisser av Alexander Samberg	1965	1	12	Om fiske och fiskhandel på Ormsö			
Historier hemifrån av G.S.	1965	3	6	av Johan Engdahl	1972	2	15
Harboas kāmarn av Elmar Nyman	1965	4	7	Tām sāmare tå ja skill ga opa enge hlå			
Resa i Estland av Hans Lepp	1965	4	9	av Alex. Samberg	1972	2	16
En dag av mitt liv av Katarina Hammerman	1966	2	5	Ormsö—Hapsal. Förbindelse i krig och fred			
Kristjan Grenfeld. Ett Rickulöde				av Hans Mickelin/A. Samberg	1972	2	16
av Karin Pöldro-Boman	1966	2	6	Litet om utlandsskolor förr och nu			
Några minnen från söndagsskolans julfest				av Erik Schmidt	1972	3	5
av Joh. Rönberg	1966	4	2	För sjuttio år sedan.			
Ett barndomsminne från Höbring				Ur Johan Nymanns dagbok	1972	3	12
av Martha Gottkamp	1966	4	9	Vall mä hos oxa av Johannes Grenberg	1972	3	13
En Nargöbo idkade drivfiske av Emil Wikman	1967	1	3	Om varga ska ja jött färe er			
Vid Höbringån en somrardag				av Johannes Grenberg	1972	3	13
av Martha Gottkamp	1967	1	5	Koppas m m av J.S.	1972	4	9
Påskägg (färgning)	1967	1	5	Mot taggråden och Sovjetgränsen			
Tankar kring sommarens dofter				av Allan Ingelson	1972	4	12
av Edvin Lagman	1967	2	9				
Ur en Nuckölärares dagbok av Johan Nymann	1967	2	10				
Den gamle ryssgubben från Diby							
av Ingeborg Lilja	1967	2	13				
Skuggor och dagrar av -n -g	1967	3	5				
Maas-Billas harpa av Anders Lindström	1967	3	7				
Några minnen från vältiden i Gambyn							
av Oskar Lundefjord	1967	3	9				
Spår i snön av Alexander Samberg	1967	4	3				
Julhålgana färre av Katarina Hammerman	1967	4	13				
Mitt spårrelaiv av Katarina Hammerman	1967	4	16				
Talkko, en skiss från Runö ur Kustbon							
1919:30 av Lavendel	1968	1	5				
Om "Vänn Back" av Elmar Nyman	1968	3	10				
Minnen från Rågöarna av Anton Stahl	1969	2	4				
Skutägare i Roslep av Anton Dyrberg och							
Einar Hamberg	1969	2	9				
Två apropåer av Elmar Nyman	1969	3	10				
Barnlekar, beskrivning av Viktor Aman	1969	3	14				
Nargö nya kapell	1969	4	5				
Tåtå vånbose sketa mostlasn å av Elmar Nyman	1969	4	11				
Barnlekar, beskrivning av Viktor Aman	1969	4	19				
En oväsentlig berättelse av Viktor Aman	1970	1	8				
Från Risti till Ristna av Elmar Vragar	1970	1	10				
Hå bårtgleima levaling å tām bårtgleima ordena							
av Alexander Samberg	1970	2	7				
Rörelse av Edvin Lagman	1970	4	4				
Något om en huskur från tider som gått							
av A.S.	1970	4	5				
Trisketien av Elmar Nyman	1970	4	6				
Resor i Ragnar. Ur boken "Fartyg förbi"							
av Gordon Macfie	1970	4	12				
Liten julberättelse	1970	4	17				
Ännu en berättelse	1970	4	18				
En äventyrlig fiskefärd av Andreas Stahl	1971	2	4				
Med Kalevipoeg till Reval av Ingel	1971	2	7				
Mest för pojkar	1971	2	7				
Folktro av Nils Tiberg	1971	3	5				
Minnen från Hapsal och Estland							
av Herbert Adolfsson	1971	3	7				
Nöt att knäcka av N.T.	1971	3	7				
Första dan i Reval 1931 av Allan Ingelson	1971	4	11				
En sommar på Ormsö av U.V. Dahl	1971	4	13				
Storsjongare å håhleleare av Georg Stahl	1971	4	15				
Vid havet av V.A.	1972	1	2				
Glipe av Tomas Dreijer	1972	1	5				
Sjöfarten bland estlandssvenskarna under							
äldre och senare tid av Lars Lindström	1972	1	6				
Tungomål är svårt	1972	1	9				
Fisket på Rågöarna av I. A-n	1972	1	10				
Båtar och båttyper på Rågöarna av Anton Stahl	1972	1	11				
Vassbuken — silvret ur sjön							
av Joh. Koppelman/A. Samberg	1972	1	14				
Fisket på Nargö av Martha Appelblom	1972	1	15				
En by	1972	2	2				

Föreningsverksamhet och sammankomster

Estlandssvenska sammankomster i SOV:s regi	1964	1	7
av Hugo Mickelin	1964	3	8
I Saltsjöbaden av E.L.			
Tjugoårsminnet firas i Emmanuelskyrkan	1964	4	10
av Ingel	1964	4	10
Talrikt besökt höstsamkväm av Ingel			
En hälsning till Estlandssvenskarna från			
Sigurd Curman	1964	4	10
Våra samkväm	1965	3	2
I Saltsjöbaden av E.L.	1965	3	4
Berättelse över verksamheten inom SOV			
1964—1965	1965	3	7
Höstsamkvämet	1965	4	2
Berättelse över verksamheten inom SOV			
1965—1966	1966	3	10
Föreningens höstsamkväm	1966	4	4
Nya stadgar för SOV av Elmar Nyman	1967	3	2
Hembygdsdagen 1967 av V	1967	3	8
SOV:s årsberättelse 1966—1967	1967	3	10
En lyckad Runöträff av E.N.	1967	4	14
Lördagen den 11 november hölls SOV:s höst-			
samkväm av V.A.	1967	4	14
Från SOV:s årsmöte av E.N.	1968	2	2
SOV:s årsberättelse 1967—1968	1968	2	12
Hembygdsdagen	1968	3	3
SOV:s höstsamkväm	1969	1	6
SOV:s årsmöte	1969	2	2
SOV:s årsberättelse 1968—1969	1969	2	7
Hembygdsdagen av C.B.	1969	3	12
Estlandssvenska höstsamkväm med gemen-			
samt tema av E.N.	1969	4	18
Tack till två förtjänta män (Lars Broman och			
Elmar Nyman) av Edvin Lagman	1970	2	2
SOV:s årsmöte av V.A.	1970	2	5
Svenska Odlingens Vänners nya styrelse			
av Hugo Mickelin	1970	2	5
Hembygdsdagen av Al.Sg.	1970	3	6
Ett tack och en hälsning av Hugo Mickelin	1970	3	10
Resumé över estlandssvenska hembygdsdagar			
som hållits i SOV:s regi under 25 år	1970	3	12
SOV:s höstsamkväm	1970	4	16
SOV:s årsberättelse 1969—1970	1970	4	18
Som ett apropå av Alex S-g	1971	2	2
Årsmöte av A.T.	1971	2	3
Våra hedersledamöter av H.M.	1971	2	8
Två bygdeträffar av Alex S-g	1971	2	8
SOV:s årsberättelse 1970—1971	1971	2	11
Hembygdsdagen	1971	3	12
SOV:s höstsamkväm	1971	4	14
Vi och vår förening av Hugo Mickelin	1972	1	2
Rågöbornas danslag av KCE	1972	1	3

SOV:s årsmöte	1972	2	2
SOV:s årsberättelse 1971—1972	1972	2	17
Hembygdsdagen 1972 av A. SMG	1972	3	6
Runöträffen	1972	4	10
SOV:s höstsamkväm	1972	4	11
Arkiv- och samlingslokal av Hugo Mickelin	1973	1	3
Rågöbornas danslag av S. A-n	1973	1	17
SOV:s årsmöte	1973	2	2
SOV:s årsberättelse 1972—1973	1973	2	4
Hembygdsdagen 1973 av V.A.	1973	3	9
SOV:s höstmöte	1973	4	14

Litteraturanmälningar

Ivar H Pöhls avhandling "Das Problem des Naturrechtes bei Emil Brunner". <i>Anmälan av Walther Mann</i>	1964	2	6
En bok om Estlands svenskar, del 2. <i>Anmälan av prof. Gustaf Lindblad</i>	1964	4	3
Lars Lövberg — svenskbybo, av Jan Utas. <i>Anmälan av Edvin Lagman</i>	1965	2	7
Ny volym av Svio-Estonica. <i>Anmälan av E.L.</i>	1965	3	5
Så regeras Sverige, av Allan Ingelsson. <i>Anmälan av E.N.</i>	1965	4	10
Svio-Estonica 1967. <i>Anmälan av Viktor Aman</i>	1967	4	17
En Ormsöflickas minnen, av Katarina Hammerman. <i>Rec. av E.N.</i>	1968	1	5
En ny bok om Runö (Gunnar Schantz, RUNÖ. Minnen som agronom och präst). <i>Anmälan av Edvin Lagman</i>	1968	2	11
Estlands svenskar 25 år i Sverige. Jubileumsskrift, Kustbon 1944—1968 av P.W.	1969	1	8
Levande sextonhundratals i brevsamling (Per Wieselgren, Brev till Georg Stiernhielm) <i>av Edvin Lagman</i>	1969	1	9
Två böcker om baltutlämningen (P.O. Enquist, Legionärerna, och Osvald Freivald, De internerade balternas tragedi i Sverige år 1945—1946. <i>Anmälan av Per Wieselgren</i>	1969	2	8
Svio-Estonica 1968 av H. Lagman	1969	2	11
Två böcker: Russwurm, Eibofolke i nyutgåva Fridolf Isberg, Supplement till Gideon Danells ordbok över nuckömålet	1970	2	6
Katarina Hammermans memoarer "Färden går vidare". <i>Anmälan av E.N.</i>	1970	3	11
Universitas Tartuensis av P.W.	1971	2	6
Estniskt i de estlandssvenska folkmålen (Herbert Lagman, Svensk-estnisk språkkontakt) <i>av Björn Hagström</i>	1971	4	2
Herrgårdsbyggnader i slutet av 1600-talet. (Gustav Ränk, Die älteren baltischen Herrenhöfe in Estland) <i>av V. Aman</i>	1972	2	8
Pilgrim till Helios, Dikter av Frithjof Hallman. <i>Rec. av V. Aman</i>	1972	3	9
Berättelse med Rågömotiv (Per Söderbäck, Kammarmönstret) <i>av E.L.</i>	1972	3	9
Broka, Brika, Bruna, Skia (Nils Tiberg, Estlandssvenska husdjursnamn) <i>av V. Aman</i>	1972	3	9
Gå sjungande framåt. Andliga sånger samlade <i>av Katarina Hammerman</i>	1973	1	3
Estlandssvenskt förgånget i fängslade bok. (Per Söderbäck, Kammarmönstret) <i>av E.L.</i>	1973	2	5
Ordböcker över Nuckömålet. Fridolf Isbergs supplement till Gideon Danells Ordbok över Nuckömålet <i>av Viktor Aman</i>	1973	4	16

Från det ockuperade Estland

En resa till Reval av August Stenberg	1966	3	4
Det gamla Reval rekonstrueras	1967	1	5
Jubileum med sordin av E.N.	1968	1	2

Religiösa betraktelser

Njutning och försakelse av Johan Lindström	1964	3	7
Inför ett årsskifte av Arthur Johanson	1964	4	2
Betraktelse över det som var <i>av August Stenberg</i>	1965	2	8
"Se jag bådär eder en stor glädje" <i>av August Stenberg</i>	1965	4	3
Betraktelse av August Stenberg	1967	1	6
Ur Jesu Bergspredikan	1970	3	14
"På hans skuldror skall herradömet vila" <i>av Birger Westerberg</i>	1970	4	3
Betraktelse av August Stenberg	1970	4	22
Betlehemsundret av Lars Lindström	1971	4	5
"Ljuset lyser i mörkret" <i>av Birger Westerberg</i>	1972	4	2

Redaktionellt

Bygdens ansikte	1965	1	2
Hälsning till läsekreten	1965	4	2
En ny årgång av Kustbon	1967	1	2
Inför jubileumsåret 1968	1967	4	2
Aktuellt 1969	1969	1	2
Om Kustbon och dess syften	1970	3	2
SOV och Kustbon av Hugo Mickelin	1970	4	2
Korta notiser	1970	4	11
Festskrift till Birkas	1970	4	17
Har Kustbon existensberättigande <i>av A. Treiberg</i>	1971	2	2
Våra grannar EESTI PÄEVALEHT och EESTI MAJA <i>av H.M.</i>	1971	2	6
Eesti Maja öppnat	1972	1	4
"Kammarmönstret". En berättelse om ett förgånget Svenske-land	1972	4	4
Moderna museets utställning "Skärgårdsbilder"	1972	4	4
Österbloms (brev från Anna Österblom)	1972	4	17

Övrigt

Resa i Romagna II av Edvin Lagman	1964	1	8
Ur Kustbon nr 17/18 1931. Svenskt stilprov i Hapsal 1931	1964	2	12
Till Kustbons redaktör av Marianne Brus	1967	2	14
Surgurka, recept	1967	2	14
Min sista "forskningsresa" till Ormsö <i>av Gustav Ränk</i>	1967	3	3
Upprop till konfirmanderna i Ormsö kyrka 1918	1968	1	5
Öländsk episod av Edvin Lagman	1968	3	8
Hågkomster från hembygden och skolan <i>av Samuel Ödman</i>	1970	4	11
Upprop av Svante Jakobsson	1971	4	8

Överflyttningen

Då folk for av I.V.	1968	2	3
Spelet om estlandssvenskarna <i>av Carl Mothander</i>	1968	2	6
Hit med "sagens vita skepp" och bort med Sovjets svarta "Kilbdin" <i>av Manfred Ohlson</i>	1968	2	9
År 1973 markerar ett 30-årsminne	1972	4	4
De hjälpte 176 människor i land <i>av Hans Mickelin</i>	1972	4	14

Gammalsvenskby

Glimtar från Gammalsvenskby av i dag <i>ur Dagen</i>	1964	1	5
Ett apropå av Elmar Nyman	1964	2	2
Svenskbyjubileum (40 år i Sverige)	1969	3	2
Två apropåer (Gammalsvenskbyfonden) <i>av Elmar Nyman</i>	1969	3	10

Estlandssvenskarna i Sverige

Övervinna anpassningssvårigheter av <i>Elmar Nyman</i>	1965	1	3
SOV 20 år i Sverige av <i>Elmar Nyman</i>	1965	2	2
En midsommarafton av <i>Katarina Hammerman</i>	1966	3	5
Aktuella arbetsuppgifter av <i>Elmar Nyman</i>	1967	2	2
25 år i Sverige av <i>Edvin Lagman</i>	1968	3	2
En epok är slut (Kustbohemmet)	1969	2	3
På flykt ifrån sitt hem — den första tiden i Sverige av <i>Julie Marie Palmkron</i>	1971	4	16

Estlandssvenskar utomlands

Allan Westerman från Spithamn ordnar utställning i Kanada	1965	1	5
---	------	---	---

Esterna i Sverige

Folkdansjubileum av <i>H.M.</i>	1972	4	4
---------------------------------	------	---	---

Idrott

Volleyboll av <i>Einar Hamberg</i>	1966	2	4
------------------------------------	------	---	---

Historia

Från kampen för svenskhet, frihet och bröd av <i>Emil Adalberth</i>	1964	1	3
Från Vippal och Korkis av <i>Edvin Lagman</i>	1964	3	3
Estlandssvenskarnas pålagor och utskylder enligt ett 1600-talsbrev	1964	4	7
När Birkas startade av <i>Edvin Lagman</i>	1964	4	8
Blad ur Rickul herrgårds historia av <i>August Stenberg</i>	1965	3	3
Sigurd Curman och Svensk-Estland av <i>Elmar Nyman</i>	1966	1	4
Med anledning av ett jubileum (Svenska gymnasiet i Hapsal) av <i>Elmar Nyman</i>	1966	2	2
Några glimtar ur den estlandssvenska folkskolans kulturkamp strax efter sekelskiftet av <i>-n -g</i>	1966	3	2
Jakob De la Gardies glashytta på Dagö av <i>Arnold Soom</i>	1967	1	4
Brev från Rågöarna (ur Kustbon 1919) av <i>J. P-I</i>	1968	1	3
Svenskarna i Kärldlatrakten av <i>Elmar Vragar</i>	1969	1	3
Krigsoffer av <i>Fridolf Isberg</i>	1969	1	10
När Runö besattes av tyskarna (ur SvD. 6.11.1917)	1969	1	10
När Nargöbor förbjöds begrava sina döda av <i>Emil Wikman</i>	1969	1	11
Från kejsarkröningen i Moskva 1896 av <i>E.N.</i>	1969	1	12
Hemmet bortom horisonten av <i>Alexander Samberg</i>	1969	3	6
Också ett jubileum av <i>Elmar Nyman</i>	1969	4	2
Universitas Tartuensis. En återblick av <i>Elmar Nyman</i>	1970	1	3
"Folkuppviglare" på Nuckö av <i>Elmar Nyman</i>	1970	3	3
Hapsal — en gammal skolstad av <i>Juhan Kokka</i>	1971	4	9
8 000 estlandssvenskar 1931 lever på jordbruk och fiske av <i>Allan Ingelson</i>	1972	2	10
1873 betecknar en vändpunkt i Svensk-Estlands historia	1973	4	2
Ur Evangeliska Fosterlandsstiftelsens arkiv	1973	4	6

Krigsminnen

Några glimtar från händelserika år av <i>Viktor Aman</i>	1966	1	8
Jul vid fronten av <i>Sigurd Ring</i>	1966	4	5
Gästboken av <i>Lars Lindström</i>	1970	4	8

Språk och kultur

Ett arbete tar form (En bok om Estlands svenskar, del 2) av <i>E.L.</i>	1964	1	2
Begreppsförvirring av <i>Elmar Nyman</i>	1964	2	4
Hantverk och konsthantverk	1964	3	2
Estlandssvenskarnas språkförhållanden av <i>Edvin Lagman</i>	1965	2	4
Runösvenskarnas ras av <i>Ernst Klein</i>	1965	4	4
Om julgranen av <i>Allan Ingelson</i>	1965	4	10
Helgera hos oss av <i>Edvin Lagman</i>	1966	3	6
Från boningsria utan skorsten till modernt bostadshus — en utvecklingsprocess av <i>Fridolf Isberg</i>	1967	2	4
Nu dagen flytt, estlandssvensk koralvariant	1967	4	4
1930-talets estnifieringspolitik exemplifierad av <i>Fridolf Isberg</i>	1967	4	5
Bland Estlands svenskar av <i>Otto Andersson</i>	1967	4	8
Upplysningar ang Birkas folkhögskola 1937/1938	1967	4	15
Från Rågöbornas Danslag	1968	1	4
Ormsö baptistförsamling av <i>Lars Lindström</i>	1968	3	6
Källskogen och en folklig tradition av <i>Alexander Tegelberg</i>	1968	3	9
Bygdeskalden och hans dikt av <i>Edvin Lagman</i>	1969	3	3
Några hägkomster från samtal med bygdeskalden Mats Ekman av <i>Georg Stahl</i>	1969	4	6
Nattfrieri i Klottorp under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet av <i>Fridolf Isberg</i>	1969	4	13
En präktig gåva	1970	1	2
Åust Jürgen och hans papper av <i>Edvin Lagman</i>	1970	1	6
Den svenska bosättningen i Estland av <i>Edvin Lagman</i>	1970	2	3
Hå bärtgleima levaling å tåm bärtgleima ordena av <i>Alexander Samberg</i>	1970	2	7
Bakgrunden till Birkas tillblivelse av <i>Alexander Samberg</i>	1970	3	8
Den estlandssvenska läroverksfrågan av <i>Elmar Nyman</i>	1971	3	2
Hapsalgymnasisternas språk av <i>Edvin Lagman</i>	1971	3	10
"Nöt att knäcka" av <i>Nils Tiberg</i>	1971	4	7
I språkets spegel av <i>Herbert Lagman</i>	1971	4	8
"Nöten" knäckt? av <i>N.T.</i>	1971	4	17
"Linknopp-särk" av <i>Nils Tiberg</i>	1972	1	4
I språkets spegel av <i>H.L.</i>	1972	1	12
Sviby — min barndoms by av <i>Hugo Mickelin</i>	1972	2	4
Demografi och giftermål i Klottorp av <i>Fridolf Isberg</i>	1972	3	10
Friarramsa från Klottorp	1972	3	12
Boningshusets utveckling på Knuters gård i Klottorp från mitten av 1800-talet till 1920 av <i>Fridolf Isberg</i>	1972	4	5
Oknäckta språkliga "nötter" av <i>Nils Tiberg</i>	1972	4	8
Mats Ekmans dikter	1973	1	2
Byggedräkterna	1973	2	2
Folkdräkterna i Estlands svenskbygd av <i>Ingeborg Andersen</i>	1973	2	6
Estlandssvenska vistexter av <i>Nils Tiberg</i>	1973	2	11
Rågö folkdräkt av <i>Ingeborg Andersen</i>	1973	3	3
Runödräkten av <i>Elisabeth Sergo</i>	1973	3	6
"Nöt" att knäcka av <i>Nils Tiberg</i>	1973	4	3
En ny bostadstyp från 1890-talet på Tuvas gård i Klottorp av <i>Fridolf Isberg</i>	1973	4	11
En vemodig betraktelse av <i>V.A.</i>	1973	4	18

Lyrik

Inte mitt av <i>E.L.</i>	1964	1	9
I vårtiden av <i>Ola Hansson</i>	1964	1	19
När nu av <i>E.L.</i>	1965	2	3
Hell dig, julafton av <i>Charlotte af Tibell</i>	1965	4	3

Jungfru Maria i Rosengård av Viktor Rydberg	1965	4	16	Andreas Stahl 70 år av Alexander Samberg	1968	2	13
Jul av Georg Stahl	1966	4	8	Några ord till Edvin Lagman med anledning av hans femtioårsdag av Elmar Nyman	1969	1	7
Min gröna ö av Anders	1967	3	4	En hyllning till Elmar Nyman jämte några ord om gångna och kommande dagar av Edvin Lagman	1969	2	6
Stjärngossar av Erik Axel Karlfeldt	1967	4	24	En hyllning till Per Söderbäck av E.L.	1969	4	17
Bönerna av Arvid Mörne	1968	2	5	Till Nils Tiber. En hyllning	1970	3	5
Barndomsheden av Arvid Mörne	1968	2	5	Tankar och hägkomster kring några vänners högtidsdagar av Hugo Mickelin			
Svenskhetens förkämpe av Vilhelm Lundström (Ur Kustbon 1919:9)	1968	2	13	Olga Hallberg 75 år			
Svit tillägnad den estlandssvenska folkgruppen 11 augusti 1968 av Edvin Lagman	1968	3	3	Manfred Nyman 55 år			
Kri av Mats Ekman	1969	1	6	Fridolf Isberg 65 år			
September av E.L.	1969	3	5	Lars Broman 65 år			
Ett hem är oss bäst ur Havamal	1969	3	13	Lars Lindström 75 år			
Den gode herden. En psalm av David	1970	1	4	Johan Wallin 60 år			
Oförlöst sång av Edvin Lagman	1970	2	7	Ingeborg Pöhl-Andersen 50 år			
Itaka av O. Levertin	1970	2	9	Anders Tammgren 60 år	1971	2	9
Tre prosapoem av Alexander Samberg	1970	4	10	Sjökapten Alexander Treiberg 50 år av Alfred Heldring	1971	4	17
Elegi av Elvine Vahemaa	1970	4	22	Ingvald Dyrberg 50 år av Alexander Treiberg	1972	1	11
Galfälkes brukar å troar av Mats Ekman	1971	4	6	Anton Vesterberg 75 år	1972	2	8
Vår tä kendast av Åtsve Mats	1971	4	10	Johan Lindström 75 år	1972	4	14
Lyckan av U.V.D.	1971	4	12	Ingenjör Herbert Sundin 80 år	1973	1	17
I vardagslivets stilla stunder vandra mina vilse-gångna tankar av Johanna Schmidt	1972	4	2	Hans Mickelin 75 år av H.M.	1973	1	17
Mats Ekman: Båndomstien	1973	1	4	Sjökapten August Schmidt, Nargö, 90 år av Alexander Samberg	1973	2	13
Träldomstien	1973	1	5	Hugo Mickelin 60 år av Alexander Samberg	1973	3	9
Hosflickana	1973	1	5	Alexander Samberg 75 år av Hugo Mickelin	1973	4	15
Galtiens brukar å troar	1973	1	6				
Flickana å piana	1973	1	7				
Kadakasaks	1973	1	8				
Ongdomsminnena	1973	1	8				
Prästen e vargskall	1973	1	9				
Får morar	1973	1	9				
Brolaslaiken	1973	1	10				
Ga Häj	1973	1	11				
Ong mans läva	1973	1	11				
Kråka kraxa	1973	1	11				
Eriks-Mare	1973	1	11				
Bänvaftarns lene	1973	1	12				
Höbring	1973	1	12				
Söderbiggja	1973	1	12				
Lukslagge	1973	1	12				
Lina	1973	1	13				
Kri	1973	1	13				
Lihl Ida	1973	1	13				
Vår tä kendast	1973	1	13				
Troe	1973	1	14				
Gamolt å nit	1973	1	14				
Eitt tack	1973	1	15				
Sjoman Hans	1973	1	15				
Festn	1973	1	15				
Draimar å minner	1973	1	16				
Mats Ekmans liv	1973	1	16				
Kronprins-laiken av Rompgärdesn, Anders Rönnblom	1973	4	4				

Utbildning, utnämningar, tjänster

Bemärkelsedagar

Två bemärkelsedagar, Sigurd Curman 85 år,							
Gerhard Hafström 60 år av E.L.	1964	1	12	John Engdahl pol.mag.ex.	1964	1	7
Inga Bergholtz 50 år av S.O.	1964	1	12	Ivar Pöhl docent vid universitetet i Zürich	1964	1	7
Rudolf Timmerman 75 år av E.L.	1964	1	13	Sven Olof Seffers studentexamen	1964	2	5
Adam Heldring 95 år av G.S.	1965	2	9	Synnöve Blees studentexamen	1964	2	5
Dagmar Pettersson 75 år av Ivar Poëll	1965	3	8	Alvin Törnblom civilingenjörsexamen	1964	2	5
Manfred Nyman 50 år av Viktor Aman	1965	4	11	Ellen Pelmas stipendium för sågutbildning	1964	3	8
Professor Sten Karling 60 år av E.L.	1965	4	11	Ingeborg Etholén-Ingelson fil. kand.	1964	3	8
Olga Hallberg 70 år av L.B.	1965	4	11	Birger Westerberg föreståndare i Spånga missionsförsamling	1964	3	8
Anna Österblom 85 år	1967	1	6	Henrik Lilja civilingenjörsexamen	1964	4	10
Arthur Johanson 70 år av E.L.	1967	1	6	Lars-Erik Broman gymnasiingenjörsexamen	1965	2	8
Herman Timmerman 70 år av A.V.	1967	4	18	Stig Törnblom studentexamen	1965	2	8
Hyllning till en gammal lärare (Herman Söderholm) av Edvin Lagman	1967	4	18	Anne Mihkelson studentexamen	1965	2	8
				Marianne Klaman studentexamen	1965	2	8
				Axel Peedu studentexamen	1965	3	9
				Eivor Klingberg studentexamen	1965	3	9
				Ronnye Klingberg ingenjörsexamen	1965	3	9
				John Evert Hamberg gymnasiingenjörsexamen	1966	2	6
				Gunborg Mickelin studentexamen	1966	2	6
				Gurli Schönberg studentexamen	1966	2	6
				Carl-Ivar Stahl studentexamen	1966	2	6
				Fridolf Isberg har tilldelats Gustaf Adolfs-akademins utmärkelse	1966	4	4
				Vane Martin Laosson studentexamen			
				Mati Lepp			
				Eva Lindkvist			
				Rolf Lindkvist			
				Greger Michelin			
				Maj-Britt Mäele			
				Mats Nyman			
				Gunnel Pihl			
				Olle Poëll			
				Paap Mihkel Rajulaid			
				Börje Seman	1967	2	14
				Edvin Lagman universitetslektor i Linköping	1967	3	8
				Ivar Poëll tf professor i Åbo	1967	3	8
				Herbert Lagman fil. lic. och doktorandstipendium	1968	2	13

Sven Olof Seffers folkskollärarexamen	1968	2	13	Ingeborg Mühlwerk har avlidit	1971	3	15
Nils-Erik Pöhl-Stenholm fil. ämbetsexamen	1968	3	12	Birger Nerman död av <i>H.M.</i>	1971	3	15
Yngve John Evert Ahlberg studentexamen	1968	3	12	Isak Melders har avlidit	1971	4	19
Börje Klingberg ingenjörsexamen	1968	3	12	Ola Hallberg död av <i>Ing.</i>	1972	2	18
Arne Erling Thomsson ingenjörsexamen	1968	3	12	Olga Hallbergs jordfästning	1972	2	18
Teol. dr Ivar Poëll kyrkoherde i Saltsjöbaden	1971	2	6	Sten Ohlsson avliden	1972	2	19
Herbert Lagman fil. dr	1971	2	6	Lars Broman 29 jan. 1906—26 juni 1972 av <i>Elmar Nyman</i>	1972	3	2
Olle Lindström v. verkst. dir. i Sv. Riksbyggen	1971	4	12	Till minnet av Lars Broman av <i>Nils Tiberg</i>	1972	3	5
Konrad Veem biskop i estniska evangelisk-lutherska kyrkan i exil	1972	3	8	Lars Bromans jordfästning	1972	3	5
John Lindström teol. lic.	1972	4	4	Maria Kaijser avliden av <i>Sh</i>	1972	3	14
Gun Ann Kristin Pella gymnastikdirektörsexamen	1973	3	2	Anders Appelblom av <i>Alexander Samberg</i>	1972	4	15
John Lindström kyrkoherde i Tofta	1973	3	2	Johan Nilsén av <i>Alexander Samberg</i>	1972	4	15

Dödsfall och minnesteckningar

Maria Berg in memoriam av <i>Hj. Pöhl</i>	1964	1	13	Linda Lill död	1973	2	11
Bernhard Lund in memoriam av <i>A.S.</i>	1964	1	14	Johan Lilja in memoriam av <i>M.B.</i>	1973	3	12
Johan Westerström in memoriam av <i>L.B.</i>	1964	1	14	Georg Stahl in memoriam av <i>A. Tegelberg</i>	1973	3	12
Johan Lindström in memoriam av <i>Anders Lindström</i>	1964	2	16	Ivar Stening död	1973	3	13
Hans Lindström in memoriam av <i>Aron Valentin</i>	1964	2	17				
Tio Boman in memoriam av <i>Hj. Pöhl</i>	1964	2	17				
Hjalmar Pöhl in memoriam av <i>Elmar Nyman</i>	1964	3	9	Bergsby sand	1964	1	1
Hjalmar Pöhls jordfästning av <i>Arthur Johanson</i>	1964	3	10	Båtar i Sviby hamn	1964	1	3
SOV:s minnesord över Hjalmar Pöhl	1964	3	11	Fåren tvättas i Höbringån	1964	1	5
Rudolf Timmerman in memoriam av <i>E.L.</i>	1964	4	14	Gödselutkörning	1964	1	6
Carl Mothander död av <i>E.L.</i>	1965	2	9	San Marino	1964	1	8
Till Paul Johansens minne av <i>E.L.</i>	1965	3	8	Venedig	1964	1	11
En stor man och hans verk (Sigurd Curman) av <i>Edvin Lagman</i>	1966	1	2	Inga Bergholtz	1964	1	12
Vid Sigurd Curmans jordfästning 23.2.1966 av domprosten <i>Robert Murray</i>	1966	1	3	Bernhard Lund	1964	1	13
Sigurd Curman	1966	1	7	Johan Westerström	1964	1	13
Johan Lindkvist in memoriam av <i>Kat. Hammerman</i>	1966	3	11	Kiek in de Kök	1964	2	1
Tomas Friberg in memoriam av <i>Ivar Poëll</i>	1966	3	11	Ivar Pöhl	1964	2	6
Alfred Hammerman in memoriam av <i>L.B.</i>	1966	4	9	Från norra Estlands siluområde	1964	2	11
Johannes Fulkán in memoriam av <i>Alexander Samberg</i>	1967	4	19	Kommunalstugan på Ormsö	1964	2	14
Landshövding Erik Lindeberg död av <i>Gerhard Hafström</i>	1967	4	19	Johan Lindström	1964	2	16
Till minnet av Johanna von zur Mühlen av <i>E.N.</i>	1967	4	20	Hans Lindström	1964	2	17
Aleksander Viksten jordfäst	1968	1	6	Ruinerna av birgittinerklostret utanför Reval	1964	3	1
Gunnar Bengtström in memoriam av <i>Herman Nyman</i>	1968	2	14	Godsets (Vippal) kvarn	1964	3	4
Adam Heldring död av <i>A.S.</i>	1969	2	13	Universitetet i Dorpat	1964	4	5
John Rönnberg in memoriam av <i>Lars Lindström</i>	1969	2	14	Dombron i Dorpat	1964	3	6
Till Agnes Klassons minne av <i>A.A.</i>	1969	4	22	Ormsö kyrka	1964	3	7
Heindrich Lindström in memoriam av <i>Alexander Samberg</i>	1970	1	13	Strandparti i Estlands svenskbygd	1964	3	8
Minnesord över Dicken Axell av <i>Kaleb Andersson</i>	1970	1	13	Hjalmar Pöhl	1964	3	9
Maria Grönstrand in memoriam av <i>Valborg Ekstrand</i>	1970	2	8	Rosleps kapell	1964	4	1
Johan Norrman in memoriam av <i>L.B.</i>	1970	2	9	Gårdsplan i Paj, Rickul	1964	4	3
Till Dagmar Petterssons minne av <i>Elmar Nyman</i>	1970	3	12	Beredning av fårskinn	1964	4	4
Helga Blees död	1970	3	13	Fartygsskrov på varvet i Derhamn	1964	4	5
Syskonen Österblom kondoleras av <i>Hugo Mickelin</i>	1970	3	13	Adam Söderström, Lilla Rågö, spelar säckpipa	1964	4	6
Erik Gren avled 21 september	1970	4	20	Birkas folkhögskola	1964	4	9
Folke Lindström in memoriam av <i>H.M.</i>	1971	2	15	Allan Ingelson med fru i Dorpat	1964	4	11
Gustaf Hoas har avlidit av <i>H.M.</i>	1971	2	15	Dorpat rådhus	1964	4	12
Kristofer Buskas har avlidit av <i>H.M.</i>	1971	2	15	Gammal pump i Dorpat	1964	4	12
Edvard Kanna avliden i Dakota av <i>H.M.</i>	1971	2	15	Strandparti vid Spithamn	1965	1	1
				Gamla bryggan i Hapsal	1965	1	9
				Motiv från Korkis	1965	1	13
				Ut i markerna	1965	2	1
				Adam Heldring	1965	2	9
				Domkyrkan i Reval	1965	3	1
				Olaikyran i Reval	1965	4	1
				Runö gamla kyrka	1965	4	4
				Runöbor (Schlichting)	1965	4	5
				Runöbor på väg att hämta hö	1965	4	6
				Noka kästarn — ga Niman	1965	4	7
				Kästarsa	1965	4	8
				Från öppnandet av Estlandssvenska Hemgården 1944	1966	1	1
				Klosterkyrkan i Pirta	1966	1	4

Illustrationer

Greve Folke Bernadotte och riksantikvarie Sigurd Curman tillsammans med de första studenterna vid svenska gymnasiet i Hapsal 1936	1966	1	5	Estlandssvenska föremål på auktionen på hembygdsdagen	1969	3	8
Avtäckandet av monumentet i Narva 1936	1966	1	6	Alfred Heldring som auktionist	1969	3	11
På Breviks brygga	1966	1	10	Johan Vallin välkomsttalar	1969	3	12
Sigurd Curman och dr Lienhard	1966	1	10	Björknäspaviljongen	1969	3	13
Svenska gymnasiet avslutning 13 juni 1936	1966	2	1	Ria på Knuters gård i Klottorp	1969	4	1
Rågö folkdanslag	1966	3	1	Kryssaren Magdeburg som vrak	1969	4	3
Samling vid minnesstenen utanför bönhuset i Kärrslätt	1966	3	5	Nargö nya kapell	1969	4	5
Bilder från hembygdsdagen	1966	3	8—9	Mats Ekman	1969	4	6
Tomas Friberg	1966	3	11	Medan potatisen stekes. Kolteckning av Kristjan Raud	1969	4	9
Post-Hans båt har lagt ut från gamla hamnen i Hapsal	1966	4	1	Blyertsteckning av Kristjan Raud	1969	4	11
Söndagsskolans julfest i Rälby 1939	1966	4	3	Kolteckning av Kristjan Raud	1969	4	12
Alfred Hammerman	1966	4	9	Bod på Matsas gård, Klottorp	1969	4	14
Narva	1967	1	1	Planritning till bod på Matsas gård	1969	4	15
Vid Höbring-ån	1967	1	5	Bygata i Klottorp	1969	4	16
Landskapsbild från Wiek	1967	2	1	Per Söderbäck	1969	4	17
Boningshus-ria Bles gård, Klottorp (planritning)	1967	2	5	Folkdansare	1969	4	21
Karta över Blesgårdens tomt Klottorp	1967	2	7	Agnes Klasson	1969	4	22
Sutleps kapell	1967	2	11	Skydds brev för rågöbönderna, utfärdat av Karl XII	1970	1	1
Österby stråkorkester 1902	1967	2	12	Universitetet i Dorpat	1970	1	3
Lars Fagerros	1967	2	13	En förteckning över dagsverken m.m. ing. i Äust Jürgens samling	1970	1	6
Runö strand	1967	4	1	Stenbron i Dorpat	1970	1	8
Bygata i Paschlep	1967	3	3	Utsikt från Ristna fyr	1970	1	10
Plan över boningsria, Vainu gård, Korkis	1967	3	4	Köpu fyrtorn	1970	1	11
Från Runö	1967	3	8	Rågödräkt	1970	1	12
"Talko" på Runö	1967	3	9	Dicken Axell	1970	1	13
Reval	1967	4	1	Vägen till den sista vilan	1970	1	15
Kors kyrka	1967	4	3	Ruinerna av birgittinerklostret utanför Reval	1970	2	1
Ormsöspelman med tallharpa	1967	4	8	Reval med Tjocka Margareta och Olai kyrkan	1970	2	3
Gammal gård på Ösel	1967	4	10	Rådhusplatsen i Reval	1970	2	4
Odensholms kapell	1967	4	14	Reval, Harjuväravamägi	1970	2	6
Gammal kvarn	1967	4	16	Ensamhet. Teckning av Per Lagman	1970	2	7
Johannes Fulkán	1967	4	19	Maria Grönstrand	1970	2	8
Johanna von zur-Mühlen	1967	4	20	Johan Norrman	1970	2	9
Kadriorgs slott	1968	1	1	Nils Tiberg och August Schmidt	1970	3	1
Från Narva-fronten	1968	1	3	Klottorp herrgård	1970	3	3
Ormsöflicka i vävstolen	1968	2	1	S:ta Katarina kyrka på Nuckö	1970	3	4
Flyktingforor på väg västerut	1968	2	3	Nils Tiberg	1970	3	5
Johannes Fulkáns skonare "Aade"	1968	2	6	Från hembygdsdagen 1970 i Björknäspaviljongen	1970	3	6—8
Flyktingbåt vid Gräddö	1968	2	8	Dagmar Pettersson	1970	3	12
"Kiilbdin" med bombskadad tremastskonare	1968	2	9	Morgon i rian	1970	4	1
Utskjutning, Gräddö 1945	1968	2	10	Julbord från Rågöarna	1970	4	3
Skepparen Johannes Fulkán	1968	2	11	Roastakkar opa gjorda. Av G. Reindorff	1970	4	7
Andreas Stahl	1968	2	13	Gutabo bendre 1918	1970	4	7
Modell av skonare på stapelbädden. Från hembygdsdagen 1968	1968	3	1	Nuckö ungdom på utflykt	1970	4	10
Från hembygdsdagen i Saltsjöbaden 1968	1968	3	4—5	Nuckö manskör sjunger	1970	4	10
Strandparti nära Nyåns utlopp	1968	3	9	Bilder från SOV:s höstsamkväm	1970	4	16—17
Odensholms kapell	1968	3	11	Från Korkis	1970	4	22
Odensholms fyr	1968	3	12	Bod på Runö	1971	2	1
Sundet mellan Baltischport och Lilla Rågö	1969	1	1	Från årsmötet	1971	2	3
Klädesfabriken i Kärdla	1969	1	3	Kryssaren Magdeburg som vrak	1971	2	5
Major Artur Tarning vid sin farfars grav	1969	1	4	Liarna slipas. Ormsö	1971	2	6
Edvin Lagman	1969	1	7	Rågen bindes. Runö	1971	2	7
Tsarrysk soldat på vakt	1969	1	11	Arbetskamraterna samlade hos Anders Tammgren	1971	2	10
Alexander Bles vid kejsarkroningen i Moskva 1896	1969	1	12	Skolklass vid Svenska gymnasiet i Hapsal	1971	3	1
Sommarbild från Rågö	1969	2	1	Svenska gymnasiet i Hapsal, interiör	1971	3	2
Kustbohemmet Ramsö	1969	2	3	Gymnasisterna möter ärkebiskop Erling Eidem	1971	3	8
Från Rågöarna. Liarna slipas	1969	2	4	Skolkök våren 35	1971	3	9
Elmar Nyman	1969	2	6	Scouter våren 33	1971	3	11
Tvätt i det fria. Rågöarna	1969	2	10	Bilder från hembygdsdagen	1971	3	12—13
Adam Heldring	1969	2	13	Ingeborg Mühlwerk	1971	3	15
John Rönnerberg	1969	2	14	Norrbyn, Nargö	1971	4	1
Domberget i Reval från sydsidan	1969	3	1	Herbert Lagman	1971	4	2
Konsthantverk och tavlor på hembygdsdagen 1969	1969	3	4	Norrby Páls, Ormsö	1971	4	6
Alexander Samberg talar på hembygdsdagen	1969	3	6	Reval	1971	4	11
				Schwarzhäupterhaus	1971	4	11
				Rådhuset i Reval	1971	4	12

Alma-Christina Stenholm

Svibyträffen — min hemby Sviby

Deltagare i Sviby-träffen, tyvärr inte alla, en del hade hunnit gå. Fotograf var Norjas Almas son, yrkesfotografen Lasse Ericsson. — Gruppafotot ovan och ett femtiotal mindre foton i färg kan lämpligen beställas via Norjas Alma, tel 08-47 37 36 eller Norjas Karin 08-47 17 53. Fotografens telefon: 0753-708 32.

Arbetsgruppen för Svibyträffen har bett mig att för Kustbons läsare skriva om mina intryck från träffen. Eftersom även jag var invald i nämnda grupp men på grund av bosättning på annan ort inte kunde delta i arbetet, så blev jag tilldelad denna uppgift, vilken jag här skall försöka fullgöra så objektivt som möjligt.

Innan jag närmare går in på själva träffen, har jag en önskan att till mina läsare få ge en liten beskrivning av vår hemby, som på något sätt skilde sig från de övriga byarna på Ormsö.

För det första bidrog byns geografiska läge i någon mån till detta. Som de flesta kanske vet, så låg Sviby på södra delen av ön, snett emot Hästholmen. Näst Hosby låg Sviby närmast till Hapsal, vår residensstad. För "oa-biggja" från Förby, Saxby, Kärrslätt och Borrby skulle restiden till Hosby bli för lång. Därför föll det sig naturligtast att avresehamnen skulle vara i Sviby. På så sätt måste alla, som reste till "stan", passera byn. Nog för att man under 20-talet för det mesta använde sig av "apostlahästarna", men i längden

blev nog detta färdssätt ganska tröttsamt. Under nämnda tidsperiod och även under 30-talet hade antalet cyklar ökat — särskilt för det manliga könet. De resenärer, som var lyckliga ägare till en sådan, kunde snabbt ta sig till Sviby, där några parkerade sin cykel till glädje för många Sviby-ungling, som under tiden ägaren var på "Håsolrais", utnyttjade tillfället och lärde sig cykla.

Andra resenärer hade sina hästekipage inhysta hos någon släkting eller vän under tiden Hapsal-resan varade — vanligtvis över en dag. Jag minns att min farmor, som bodde nära "Berge" vid vägen ned till hamnen, ofta hade någon häst hemma på gården. Vi barn var alltid spända på när "Håsolfolke" skulle anlända från stan. Det låg litet av feststämning över detta. Under somrarna besökte många turister ön, och då var trafiken till och från stan ännu livligare. Under 30-talet hade några bybor skaffat hästdroskor med vilka de forslade turister till Hullo by, där pensionaten var belägna. Detta gjorde det hela ännu intressantare. Under 20-talet och även i början av 30-talet kunde det

ibland se ut som på tavlan "Grindslandet". Det fanns en grind vid infarten till byn från hamnen, där barn hade tillfälle att öppna grinden för turistdroskorna, och då vankades ibland en slant eller karameller, vilket uppskattades.

Byn hade även en naturattraktion som bidrog till dess särart. På södersidan fanns en fem till åtta meter hög och 100—150 meter bred jordkulle, som bestod av sand och sten och kallades för "Berge" (Berget). Den utgjorde en fin lekplats för oss barn. Där fanns många stora stenar, på vilka vi satt och spejade ut över byn och ned över Sviby-viken. Två av byns tiotalet väderkvarnar ståtade på det högt belägna "Berge". Därifrån såg man även på långt håll bortom Hästholmen när båten från stan närmade sig hamnen. Jag minns från min barndom, att min far efter den första värstormen brukade säga: "Ja ska gå opp te Berge å skoa om isen ha gåe" "Jag ska gå upp till Berget för att se om isen i viken har gett sig iväg". För mig har detta "berg" alltid intagit en stor plats i fantasin och det gav utan tvekan byn en viss särprägel.

Slätter i Sviby 1929.

Sviby skilde sig även från flertalet byar på ön genom att innevånarna inte enbart bestod av svenskar. Enligt 1934 års folkräkning (Gärdes Hugo var instruktör för folkräkningen på Ormsö) bodde i Sviby förutom 284 svenskar även 68 ester och övriga. För mig och kanske även för många andra var detta enbart positivt. Det är bekant att barn lär sig ett nytt språk ganska lätt. Tack vare våra estniska grannfamiljer och deras barn lärde jag vardagsestniska redan som liten, vilket var till stor nytta för mig då jag började skolan och som första främmande språk läste estniska. Många bybor kanske har gjort liknande erfarenheter även om det ibland kunde hända att estniska barn i stället lärde sig ormsödialekt. Eftersom estniska var landets språk, var det oerhört viktigt att behärska språket. Detta om vår litet säregna by Sviby, som jag tror vi samtliga i minnet håller kär. Kalla det gärna för nostalgi.

Några av oss Sviby-bor här i landet hade en längre tid uttryckt önskan om en eventuell byträff. Tack vare Anders, Lars, Maria från Larasa (med efternamn Sarberg, hemma Slet) och Hugo från Gärdesa, (Mickelin) organiserades den önskade byträffen. Den 12 april kl 16.00 kunde vi samlas i kvartersrestaurangen i Älvsjö. Inalles hade 120 personer infunnit sig, därav ett tiotal barn ned till två års ålder.

Lars Sarberg hälsade samtliga välkomna till samvaron och framhöll den stora förändring som skett i vår tillvaro efter överflyttningen till Sverige. Mot att tidigare ha levt i ett samhälle, där

gårdarna låg nära varann, med dagliga kontakter, har vi i Sverige spritts ut över hela landet — ofta mycket långt ifrån varann. Av naturliga skäl, framhöll Lars, gick därmed den gamla gemenskapen förlorad och vi träffas numera sällan. Några kanske inte ens har sett varann sen vi kom hit. Det har därför känts angeläget att ha en sån här kontakträff, där vi kan språkas vid och återknyta gamla bekantskaper och återuppliva gamla minnen. Lars betonade vidare, att det även var viktigt för vår nya generation, som växt upp här, att få höra litet om vår bygd och se bilder från våra gamla trakter. Vidare framhöll han hur oerhört lyckliga och tacksamma vi måste känna oss, vi som fått möjligheten att komma hit till ett fritt land. Många av våra anhöriga, vänner och bekanta hade inte samma tur som vi. En del omkom i kriget, andra dog i fångelser, några omkom i Östersjöns vågor, när de i sina bräckliga farkoster var på väg mot den hägrande friheten. Vi minns dem alla. Sedan föreslog han, att vi skulle resa oss och hedra dem med en tyst minut.

Armilde och Hugo Mickelin har två musikaliska döttrar, båda med musikdirektörsutbildning — Ingrid pianist och Viveca violinist, pianist och organist. Viveca M och Hans-Erik Säterblom, två fioler, underhöll oss med bl a två Gotlandslåtar och systrarna Ingrid och Viveca lät oss njuta av två musikstycken av Kreisler. Efter dessa fina framföranden serverades mat, som var vällagad och smaklig.

Neagårds Edvard (Moll) hade skrivit

text till en sång: "Vi minns en gång med glädje och sång" på Stig Olins melodi "En gång jag seglar i hamn", som sjöngs till ackompanjemang av Edvard på gitarr och kusinen Agneta Moll-Vigede på cittra. Många rörda hjärtan klappade i takt med denna mycket trevliga, nyskrivna sång. Därefter underhöll Edvard oss med trivsamma dragspelslåtar och till allsången ackompanjerade Edvard nu på dragspel och Agneta på cittra.

Kaffe serverades och sedan vidtog en mycket uppskattad visning av diabilder från vår hemby. Kommentator och tillika visare av bilderna var Vävars Anders (Stenholm).

Som avslutning sjöngs "Modersmålets sång" med Ingrid Mickelin-Fredriksson vid pianot.

Ett stort tack till alla som på ett eller annat sätt bidragit till "träffens" tillkomst, både här nämnda och icke nämnda personer. Det krävs ett stort lagarbete för att åstadkomma en träff av denna omfattning, och det är omöjligt att här räkna upp alla, som engagerat sig i dess tillkomst. Särskilt tack dock till Hugo, som varit drivfjärdern och som skötte presentationen av programmet. Tiden gick för fort. Vi hann inte hälsa på alla och än mindre hann vi föra några längre samtal. Många försvann också i mängden, eftersom det ibland var svårt att känna igen varann efter alla dessa år. Jag citerar åter Lars och instämmer i att det fordras oftare träffar än med 40 års intervaller, om man skall kunna bibehålla kontakten. Nu hoppas och väntar vi på nästa träff!

Ett brev

Reval: Harju trepp.

Svenska Odlingens Vänner Stockholm

1986-04-07

För några år sedan lovade jag komma med några minnesanteckningar angående firman Carl F Gahlnbäck i Reval, där jag själv en gång började som kontorist efter skolavslutningen 1925. Tiden går och det finns väl knappast många kvar som kommer ihåg den på sitt sätt vanliga "träffpunkten" för svenskarna på Nygatan strax bakom gamla befästningsmuren och det s k "Musumägi" i Reval.

Det vore kanske en någorlunda berättigad uppgift att bevara några korta rader som eftermäle om släkten Gahlnbäcks betydelse för estlandssvenskarna, ehuru kritiken säger att konsul Erik G var mera tysk än svensk. Det paradoxala hände nämligen mig själv en gång i Berlin, där jag vid uppvisningen av mina referenser fick höra att denne Gahlnbäck väl var mera svensk än tysk!

Men — sanningen att säga, så tillhörde familjen faktiskt även S:t Mikaelss församlingen och kyrkan fick av den ekonomiskt stöd. Även kapellbygget på Nargö samt tidskriften "Kustbon" har fått sina bidrag.

Skeppsmäklerifirman Carl F Gahlnbäck med smör- och äggexportavdelningen samt bl a representant för Finska Ångfartygsaktiebolaget, Hel-

singfors, Aerotransport, Stockholm, och Aero, Helsingfors, var ett vida välkänt företag. Genom den dagliga båttrafiken mellan Reval och Helsingfors var firman även centrum för finlandssvenska intressen. Bland de anställda fanns en lång rad estlandssvenskar, och det talades framför allt svenska bredvid de tre inhemska tungomålen. Jag kan minnas att på stora bordet i väntrummet fanns alltid Hufvudstadsbladet från Helsingfors, Veckojournalen med Lindorms intressanta kåserier och Zarah Leanders vackra ansikte samt estlandssvenska Kustbon för allmän läsning och insyn. Exportavdelningen under ledning av Etienne Gahlnbäck hade även den livliga kontakter med svenskt rakterna genom mejeri- och ägghandeln. Juniorchefen Gösta G (den kände havs- och isjaktseglaren) hade vänskapliga förbindelser med Helsingfors som representant för F Å A. Genom hans insats och personliga assistans fick Estland strax efter revolutionen isbrytaren Suur Töll överförd från Helsingfors till Reval. Efter kuppörsöket 1924 blev Gösta G en av de drivande krafterna för bildandet av Revals skyddskår som rekryterade även den tyska och estlandssvenska delen av stadens befolkning. Seniorchefen konsul Erik Gahlnbäck själv var mycket framgångsrik

med sitt intresse för det civila flyget. Det började redan på 20-talet med den tysk-ryska Deruluft-förbindelsen mellan Reval—Riga och Tyskland. Sedan följde ABA, Stockholm, och Aero, Helsingfors, med täta turer mellan Reval och Sverige samt Finland.

1937 firade firman 100-årsjubileum med pompa och ståt, jag minns att båda prästerna Erich Walter från S:t Olai och Ivar Pöhl från S:t Mikael medverkade vid den interna festligheten. Och några år senare var det slut med Estlands kortvariga självständighet. Jag tror att ekonomiska intressen inverkade vid överflyttningen till Tyskland. I alla fall hamnade efter sammanbrottet där även Gahlnbäcks i Sverige och fick som alla övriga flyktingar bygga upp en ny existens.

Med Erik Gahlnbäcks och båda sönnernas död utsläcknade den estländska grenen av familjen på svärdssidan.

Samtidigt kan här noteras att även den rikssvenska grenen av familjen Gahlnbäck har släcknats. Den 2 februari 1985 dog Ingeborg G, 82 år gammal, i Särö—Göteborg. Hennes far, Carl Ferdinand G, grosshandlare, flyttade från Reval till Sverige och blev svensk medborgare 1896. Han tillhörde den gamla baltiska köpmannasläkten Gahlnbäck i Reval, hans far och farfar hade varit svensk-norska vicekonsuler i Reval och Baltischport. Ingeborg G föddes i Stockholm och växte upp på Lidingö, ägnade sig åt språkstudier och blev stenograf vid nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande och sedan kontorsbiträde vid en militärbefälsstab. 1965 flyttade hon till Göteborg och ägnade sig åt ideellt arbete inom Svenska röda korset; hon svarade även för en stor donation till Göteborgs lottakår. Hon efterlämnade endast avlägsna släktingar i Estland och Tyskland.

Med dessa korta upplysningar vill jag nu sluta. Jag hoppas att de längre fram kan komma till nytta när någon får lust att befatta sig mera ingående med estlandssvenskarnas insats bland övriga baltiska köpmannasläkter i Revals historia, där kanske även den dansk-norska skeppsmäklerifirman P Bornholdt & Co i Reval och Riga borde ingå, eftersom även där fanns estlandssvenskar anställda. Undertecknad hade den tragiska uppgiften att överlämna verksamheten och inventarierna till de nya herrarna efter revolutionen 1940.

Med vänlig hälsning

Verner Douglas

Ett sommaräventyr

Odensholm: bränningar.

Där låg den, 10 km ut i havet — ön som alltid fångat småpojknas intresse och eggat deras fantasi. Öns namn var Odensholm. Under soliga sommardagar, då luften var skir och klar, kunde man inifrån fastlandet nästan se, om någon eller något rörde sig på ön, t ex om någon ko förirrat sig ned till vattenbrynet, och under vindstilla kvällar liksom reste sig ön ur havet och kom närmare, så att man nästan tycktes kunna nå den med ett stenkast. När solen gått ner, började öns fyr sända ut långa ljussignaler som svar på de korta och snabba blinkningarna från den lilla fyren på Spithamns udde. Men farleden mellan ön och fastlandet var djup och frekventerades dagligen av såväl segelskutor som ångfartyg. Ingenting för småpojkar alltså att ge sig ut på!

Vi fick ibland besök av odensholmsbor, då de kom in till fastlandet, antingen för att handla i affären, som låg i Bergsby några kilometer längre bort, eller i något annat ärende. Eftersom de gick i land i Derhamn, brukade de alltid dröja en stund hos oss. Fastlandsborna däremot hade sällan någon anledning att besöka ön.

En gång om året fick ön besök av prästen. Detta besök kallades "Prästhället" och ägde alltid rum första söndagen i juli. Överfarten till ön företogs med någon av byns skutor, varvid byns ungdom och även flera äldre personer följde med. Det var alltid vackert väder denna första söndag i juli. Dessutom

rådte det för det mesta vindstilla, som det brukar göra under vackra sommar morgnar. Men en segelskuta behövde ju vind i seglen. På sjömäns vis offrade man därför slantar åt havsguden, skrapade med naglarna mot masten och visslade för att väcka vindarnas gud. Vad prästen tyckte om dessa gudlösa konster vet jag inte, inte heller om Eolus lät sig bevakas därav. Men ut till ön kom man så småningom i alla fall, och gudstjänsten kunde alltid genomföras planenligt.

Vi småpojkar fick inte följa med på denna resa. Dessutom avseglade man ju redan vid sjutiden på morgonen, då vi ännu inte hunnit stiga upp. Men en gång beslöt vi dock att följa efter på egen hand. Vid niotiden på morgonen riggade vi en fiskebåt och styrde till havs. Min klasskamrat och jag var äldst, tio år, av de övriga var tre, där ibland min yngre bror, åtta år och en nio. Alltså sex käcka sjömän som skulle ut för att göra strandhugg på en främmande ö. Jag minns inte om vi sjöng "En sjöman älskar havets våg"; vi kunde väl knappast melodin vid denna tid. Men humöret var gott. Vi var ju vana vid sjön, även om vi inte varit ute på någon långfärd tidigare på egen hand. Eftersom jag var äldst satte jag mig vid rodret, och till havs bar det för en lätt östanbris. Vi styrde inte mot hamnen, som låg längre bort på öns sydvästra sida, utan satte kurs mot öns närmaste spets, i avsikt att gå i land

där. Detta skulle vi emellertid inte ha gjort. Odensholm är inte den ö, där man kan landa var som helst. Det fick vi nogsamtidigt erfa, då vi efter en dryg timmes seglats närmade oss ön. Framför oss dök en nästan tvärbrant grusbank upp ur vattnet, och rätt som det var hamnade vi på en grynnan, där otaliga stenar täckte av sjögräs och grönt slam dök upp under vattenytan som stora havsvidunder. Jag kastade om rodret och med en tvär gir kom vi ut på djupare vatten utan att ha stött på någon sten. I samma ögonblick friskade vinden i, och förda av en laber bris styrde vi in mot hamnen. Där drog vi upp båten på land och begav oss upp på ön. En smal grusväg ledde upp till kyrkan och därifrån vidare mot byn. Vi stannade till ett tag utanför kyrkan. Inte en människa syntes till och kyrkdörren var stängd. Predikan hade antagligen börjat för länge sen men inget ljud hördes inifrån. Utanför kyrkporten tronade en träskulptur av Martin Luther.

Vi fortsatte mot byn och hamnade till slut på en smal bygata, som trots värmen och det vackra vädret var blöt och smutsig, antagligen därför att man längs denna drev ut kreaturen. Några människor syntes inte till. Byborna hade väl mangrant samlats i kyrkan. Bakom en grind fick vi dock syn på en kvinna och en pojke, som enligt kvinnans uppgift var tio år. Vi tyckte att han var liten för denna ålder och kände oss själva som riktiga karlar. Kvinnan var nyfiken på oss, frågade varifrån vi var och hur vi kommit hit. Hon frågade till slut om vi var hungriga och om vi ville ha något att äta. Men vi antog inte erbjudet att stiga på (vi tackade inte nej, eftersom vi aldrig hört detta uttryck). Vi vände därför tillbaka och spankulerade en stund omkring på ön. Den var inte särskilt romantisk. Grus och stenar nästan överallt. Här och där någon gräsplätt och i en sänka litet skog.

Vi blev snart hungriga och beslöt att återvända hem. Vi sköt ut båten och satte upp seglet. Här utifrån föreföll kustlinjen mitt emot nästan rak och vi kunde knappast urskilja Spithamns udde. Allt föreföll vara en enda vit sandstrand med en mörk barrskog ovanför. Men vi visste ju åt vilket håll vi skulle styra. Ett par kilometer från strand, mitt ute i farleden, rände vi plötsligt rakt på en stor sten. Det måste ha varit en väldig bumling som på detta djup nådde upp till vattenytan. Den nådde precis upp till ytan, varför vi inte lagt märke till den. Men vi hade ju inte heller hållit utkik. Båten tog ingen skada

Två föredragshållare på hembygdsdagen i år

Svante Lagman

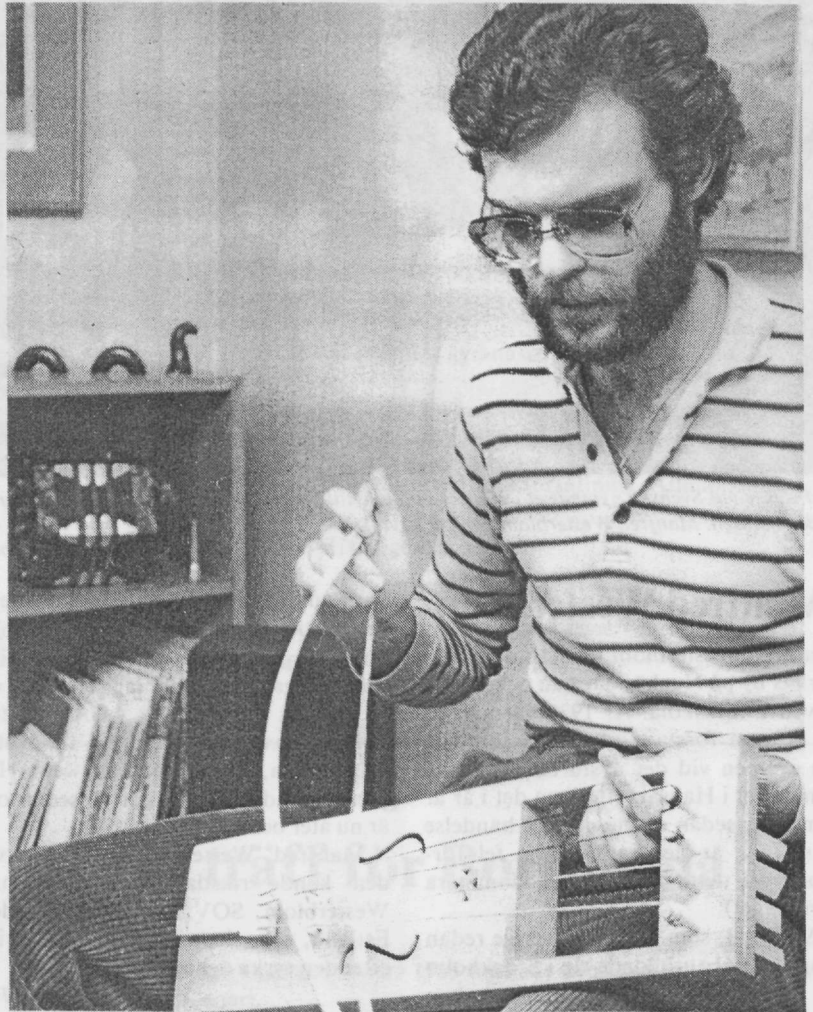
Det blir med musik, och musik så exklusiv att få direkt kan känna igen den, som ett av föredragen vid årets hembygdsdag den 30 augusti 1986 kommer att inramas. Talare den här gången är nämligen Svante Lagman, son till Edvin Lagman. Som några estlandssvenskar redan känner till har han intresserat sig varmt för tagelharpan, ett instrument som faktiskt fortfarande fanns kvar i svenskbygderna vid uppbrottet i slutet av andra världskriget.

Nu får deltagarna i hembygdssammansamlingen tillfälle att höra Svante Lagman sätta in tagelharpan i ett större nordiskt sammanhang. Det var förr ett framträdande vid en hembygdsdag av finlandssvensken Otto Andersson, som också intresserat sig för tagelharpan,

av sammanstötningen, ty farten hade varit ringa. Utan större besvär kunde vi frigöra oss från stenen och fortsätta färden. Strax därpå märkte vi, att ännu en båt lade ut från hamnen på Odensholm och tog samma kurs som vi själva hade slagit in på. Vi var alltså inte de enda, som tagit sig ut till ön på egen hand. Vi kände också snart igen båten. Det var byns största fiskebåt, Esmars kilo-båt'n. Det var tydligen några av de äldre pojkarna som tagit sig ut med den.

Snart lade vi märke till att den började knappa in på avståndet till oss. Var de äldre pojkarna bättre sjömän än vi, eller var det båtens sjöegenskaper som var bättre? Men vi försökte hålla undan så gott det gick och även om den andra båten hela tiden kom allt närmare lyckades vi dock först och med god marginal nå hemstranden. Vi drog upp båten på land, tog ned seglet och masten varefter vi begav oss hem. Där mottogs vi emellertid inte som några tappra sjömän. Vi fick i stället bannor för vårt våghalsiga företag. Vi kände oss vid det här laget inte heller som några hjältar, trötta och slaka som vi var. Jag satte mig vid bordet och började knappa på en torr brödbit. Maten var ju ännu inte färdig. Vi hade inte ätit sedan frukosten på morgonen, och nu var klockan redan fem på eftermiddagen. Undra på om vi kände oss tomma inombords.

Herbert Lagman

Svante Lagman

Foto: Pelle Stolt

som inspirerade Svante Lagman att fördjupa sig i studier av instrumentet och den musik som är förknippad med det.

— Ljudet är så speciellt, har en sådan klang av urmusik, säger Svante Lagman, som kan berätta att tagelharpa visserligen funnits på många platser i Norden men på de flesta håll, i varje fall i Sverige, tycks ha försvunnit mot slutet av 1700-talet. Nu finns tagelharpor att beskåda på t ex Musikmuseet i Stockholm och i Sibeliusmuseet i Åbo i Finland.

Det är alltså i Estlands svenskbygd, främst då på Ormsö, som tagelharpan levte kvar, och även i de östligaste delarna av Finland, i trakter som Savolax och Karelen. Och glömd var inte tagelharpan vid utflyttningen, det visar Svante Lagmans egen harpa, byggd efter gammal modell av Ormsö-bon Anders Westerberg.

Svante Lagman är allmänt intresserad av musik, men är annars just nu upptagen med en doktorsavhandling inom nordisk språkhistoria, där ämnet är runor.

Svante Lagman är född i Stockholm 1955, flyttade 1967 till Linköping och började 1976 studera i Uppsala. Ämnet nordisk språkhistoria är heller inte så långt fallet från fadern Edvin Lagmans ämnesområde, han doktorerade ju på en avhandling om de estlandssvenska dialekterna. För den som tycker att det här med tagelharpa och dans till tagelharpans låt förefaller lockande kan det kanske vara intressant att höra att en man vid namn Styrbjörn Bergelt har spelat in en skiva med tagelharpmusik.

Tiia Derblom-Andersson

Forts nästa sida

F d elever vid Svenska gymnasiet i Hapsal samlade till hembygdsdag i Saltsjöbaden. Översta raden i mitten: Manfred Westerblom (i mörk kavaj).

Foto: Ragnar Treiberg

Manfred Westerblom

Manfred Westerblom härstammar från Birkas by på Nuckö, där han också gick i svensk folkskola. År 1936 var han en av de elva första studenterna som tog sin examen vid det nystartade svenska gymnasiet i Hapsal (eftersom det i år är femtio år sedan denna celebra händelse inträffade är det kanske inte fel förmoda att detta kommer att dominera föredraget).

Manfred, som kom till Sverige redan vintern 1941, utbildade sig i Stockholm till ingenjör. Redan i Estland hade han

varit anställd i ett av det svenska företaget AGA:s dotterbolag och han blev AGA trogen genom att efter sin utbildning återgå till detta bolag. Han har varit teknisk direktör vid AGA:s dotterbolag i Mexico och innehaft VD-posten i Columbia, Turkiet och Schweiz. Han pensionerades för ett par år sedan och är nu åter bosatt i Sverige.

Manfred Westerbloms farbror var den kände riksdagsmannen Mathias Westerblom, SOV:s siste ordförande i Estland, som deporterades till Sibirien efter den ryska ockupationen.

T L

Sommarlov

Nu har **Tisdagsträffen** på Vikingagatan tagit sommarlov igen. Det har som vanligt varit många trivsamma kvällar i gemenskap. I år har vi också haft besök av den yngre generationen som nu vet att här finns det alltid någon som ställer upp med råd och råd.

Innehållet i de nya montrarna på väggarna lyser också färggrant emot oss och bidrar till trevningen. Här finns t ex hemvävda barnkläder från Ormsö och Runö och mycket annat. Senaste tillskottet från gruppdeltagarna är två "bru-säppol", det ena från Ormsö och det andra från Rickul, tillverkade efter originalmodeller på Nordiska Museet. SOV har fått dem som gåva.

Ja, så har nu denna termin gått till ända och vi ser fram emot att träffas igen i höst tisdagen den 7 okt kl 18.

Trevligt sommarlov och välkomna igen i höst till nya trivselkvällar!

I-g

ANSTÄLLES

På SOV:s kansli, Vikingagatan 25, Stockholm, anställs en person med deltidstjänstgöring enligt överenskommelse. Även pigg yngre pensionär kan komma ifråga.

Viss ersättning kan erbjudas.

Ring SOV:s ordförande Thomas Lorentz 08-49 33 76 eller 08-770 09 23 för vidare upplysning.

Påminnelse

Har Du glömt att anmäla Dig till sommarfesten på Väddö Folkhögskola den 28/6 1986. Anmäl Dig snarast. Se annons i Kustbon nr 1/86.

Elmar Nyman

Lite Nokaspas

Kal var bra näsavisor tå en var glåbits å allandes gålendor opa te gära toksticker. Åidock had n åtor vare opa fiske å fåe lite barrfisk. Gåle ötafåre fåruse kam ga katta mot n å bårja mjaå å gni se mot Kals biksbajne å vild håva sin dajl fråm fiskfenge. Kal husta bårt a, bara hån toke kam gista åtor å gnaj se ån maera. Åttorst blaj Kal refet tok-sendor opa kattreke å såss to en ajn lihla gådd som bara gåpa å gåispa å so döve ut å lad kattas rompendan e gåddas mun. Må he sa hlo gådda e hop kåftana å tår satt nõ kattrompa som öte eitt skrustick. Bara gode, nõh sköld ne ha sitt å herd noa! Katta spratt ut gårm keks finstre må gådda e rompa, flao eve gårdle å ut opa bis gattna, våland å skriand. Hån gjord ån tole tokatan dånn ån bisfålke trod ån han honat sålvor had kome laosor.

Hå lenge gådda lickast håld se fast e kattrompa ha falle öte gleimska. Knafn no om katta tårbakket maer kam opa bajs fisk fråm Kal.

* * *

Eitt ana bocksticke var Kal åtor inblånda öte. Tår var brolap öte ajn grannpäre e bien å ga påjka flia se opa snogg fårstås. Bara småpåjka hustast ut tå da sto å stampa e fårsta.

— Hitt sko da no få fåre, sa Kal som var ån fråm ta utjaga. Han sto lite å fundera å såss klajv en opp önde sturåste, tår som tåklinge had krupe ner mella halmnåkre. Han lickast få ån tåklinge e håra hånde å sköld just bære kliv ner tå en platra å fall. Han fick ån tole perak ån en fåst blaj ligjandor, bara tåklinge hlåft n ånt ör hån-dre. Han skria nõ åt ån såbor som sto brajver å sa åt n ån sköld tåva tåklinge å dopp da gutt e snjoen såss ån da blevo råtavis våtor.

— Å såss hlåppor dö in tåklinge e brolasstue, sa Kal. Såborn gjord som en had bleve telsoa å hlåft in tåklinge. Tå fluo fårstås poppste opa lampa som hengd önde oavårke å fråm våt vinga gick lampglase gista e puro. Lampa mot blesas ut.

Ga påjka som hade ståe ötafåre rae vor gista opa ränn. Hån had sja han tien lampglaser te gåles å tåråfåre mot he oppskårra brolasfålke naj se må ljuse fråm små hajmgjord lampar, tolesa ga måitmackar.

— Gutt ått e, sa Kal. — Ha e geve klimp sopp ått åss må, sja ha broslaslae nõ ånt tarva site e morkne å håld skimming.

Bill å Blacken

Nu er e somar, Johanne e fira,
lia hlipas näst våra å ira.
Sja skindjar folke te enge bort,
daen e längan å nåte kort.

Bill går mä ärve opa hegor häda,
Bilkna har bråt eve Öustor gäda.
Hån bär opa armen sin råndat pong
å fälgor Bill som te hån var ong.

Bill går så rakan, hans pip e tenda,
oxmilhan hers nu från Stobbtaj enda.
Tär löupor Smässn å Sonen Joan:
— E da blir e haïtt som opa basta loan!

Nu skinar sole å macken stickor
å Blacken darrar å skinne rickor.
Sja sprintor aiken, han kan änt stå.
— Nu ilh ga Blacken gick roma å!

Hail e nu roma å Bill å Blacken,
taj ker nu hai haim från aia stacken
mä ättost lasse e solgångstin.
Kåildskära skina tå eve bin.

Årena gingo å Bill blai traittan
å Blacken han var nu ofta svaittan.
Sja gick e som e jämt brukar gå —
å ättost gånga gick roma å.

E Himmon finns inga ranker, romar,
å Blacken spisar tär klevor blomar.
Ja, Bilknas rigg, han e rätan nu
å Bill å Blacken kerd opp te Gu.

Sven Ahlström
(Andos Sven)

Jah, täklingskarnale räift e lenge te
dem ätt.

* * *

Kästarse had än somarman fråm
Klottap, han var vist fråm Tinesa. He
var än da e bärjorde fråm fårst
världskri. Somarman å Arve hålt tel te
äre å harv mä oxsa. Majngång so Arve
än dor kam äittla kasaker riandor fråm
Långholms-sia, färbi Gutabo gjardana.
Jöst som kasake vor som nemst bärja
somarman å Arve opa ravol hählet opa
risk åt oxsa å had noat gart tokat risk
ord som da mä sa åttoraror. Oksa som
änt grill vor vantor te her tole språk
hletto se laosor fråm ärjare å sprota mä
ådre bak ätt se hajm mot näiggården.

Kästarsmamma sto jöst opa gårdn å
so tå oxsa kom läggjandor. Hån likkast
få fastor da å laj da nianste te ärjärke.

— Håla tokat men ne rät, sa a åt
Arve å somarman som änt had brid se
om te ränn baket oxsa.

— Hös köna ne rät läta oxsa koma
hajmskärandor å mä ådre mä se. Ta ha
jo köna bli bildstäittor å fåe särer som
ha fåe skit å träck ute se å som änt ha lie

ESTLANDSSVENSKARNAS HEMBYGDSDAG

hålles lördagen den 30 augusti 1986
i **SL-restaurangen**, T-bana Blåsut, Enskede

Porten öppnas kl 13.30. Programmet börjar kl 14.00.

Ur programmet:

Svante Lagman talar om estlandssvensk folkmusik och spelar tagelharpa.

Utdelning av 1986 års estlandssvenska kulturstipendium.

Manfred Westerblom talar om svenska gymnasiet i Hapsal och den första studentexamen därstädes 1936.

Folkdans av Rågöbornas Danslag.

Sång. Kaffeservering (pris 50 kr). Lotteri. Bokförsäljning. Allmän dans.

Hjärtligt välkomna

önskar

Styrelsen för Svenska Odlingens Vänner

Ny träff för Borrbiggia

När vi träffades förra gången i mars 1985 önskade över hundra Borrbor-
att få mötas igen, snart.

Det ska vi

Ordna så att Du kan komma till vår Borrbor-träff som är planerad till den 22
november 1986!

Närmare upplysningar om plats — tidpunkt — program — meddelas i nästa
nr av **Kustbon**.

bättras opa hajle somarn. Håla sköld ve
tå ha ård mä?

— Tä mot bli småt räddor tå ve
språka risk mä da, trod Arve.

— Jah, sa somarman, tär kam äittla
kasaker riandor fråm Harbo kardon å
häm tokat tårs nö önde krigstiar språk
noa ana språk mä oxsa än risk tå ka-
sake ära e närhajte.

— Tole sa galor sko fli se opa te
språk risk, sa kästarsmamma.

— Nae, nae, he ä som rikol baron
äidok sa om äittla sutloper: tär färstär
ingen hös Gud ha köna skap tole dråm-
bat fälk.

Ärjase å harvase kam snart e gång
åtor, bara kästarsmamma sto lenge opa
gjardrajne å bläfta mä näven mot ta
skilde.

— Tälpar gära tälpsticker, sa a småt
färe se sälv å bärja åttorst gå mot hema-
sia.

Tillverkning och användning av träkärl

Trä var förr liksom plast i dag universalmaterial vid tillverkning av kärl. Det var lätt att få tag på, det var billigt och framför allt lättbearbetat. Man tog trä från den egna skogen. För att bearbeta trä behövdes bara enkla, mestadels hemgjorda verktyg. Dessa kunde skickligt hanteras av de flesta männen i byarna. Jag skall här berätta om träkärl i min hemby, Roslep.

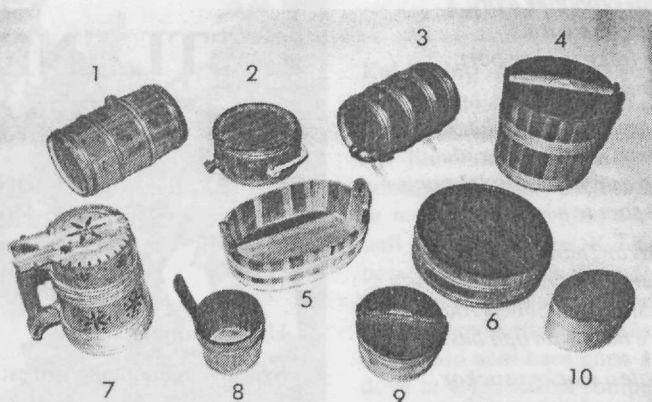
Till de mest använda kärlen hörde laggkärl. Materialet till dessa var kvistfritt trä, t ex gran, asp, al, ask, en och ibland tall. Trä till kärlets väggar sågades i lämpliga längder och klövs och yxades till "kimb"-ämnen. Ämnena hyvlades till skålade stavar "kimbar" med hyvel "kimbhävöl". I stavarnas ena ända gjordes två ritsar med ett avstånd som var lika med bottenens tjocklek. Bottenskåran skars sedan ut med kniv och stämjärn. Lagg kallas den del av staven som ligger under kärlets botten.

Botten och lock till kärlet tillverkades av ett antal stavar som hölls ihop av dymlingar, runda träpinnar. Botten passades in i skåran i "kimbarna". Mellan "kimbarna" var inborrade dymlingar för att hålla dem på plats. "Kimbarna" pressades samman med band "gjordar" runt kärlet. Banden bestod oftast av kluvna grankvistar, hasselskott eller enkvistar. De pressades på med en bandhake. Innan banden sattes på, hyvlades och putsades kärlet utvändigt. Efter det att banden satts på, formades kärlet invändigt med verktyg med böjd egg, "skåvar" och "skärsax". Om kärlet höll tätt berodde på tillverkarens skicklighet, eftersom det ej limmades. Det gistnade och måste oftast blötas före användning.

De vanligaste laggkärlen var följande: byttor (bittar), kappar (kärl med uppåttstående handtag), baljor (vannar), stånkor (kannar), sår (med två öron som handtag och i regel runda i formen), kaggar (kålder) och tunnor (tunnar).

Förutom laggkärl tillverkades askar (karpar) och såll. Askarnas väggar bestod av tunna spån som blöttes i varmt vatten och formades runt fornar. Det material som användes var kvistfritt trä av t ex asp, ask eller gran. Väggar sattes ihop med t ex pinnar av fågelfjädrar. Botten utformades med fals och sattes i efteråt. Den stiftades fast med träpligg. Locket formades efter asken och tillverkades för övrigt på samma sätt som denna.

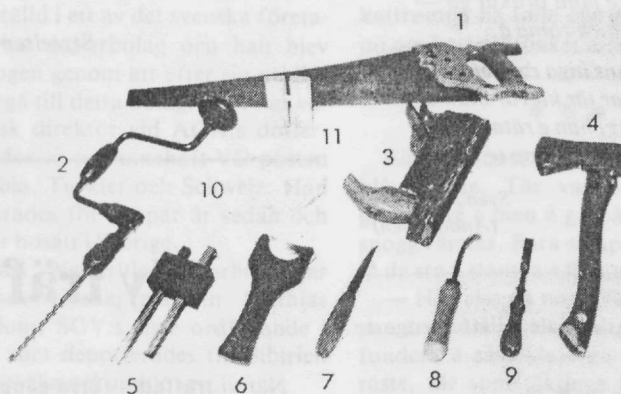
Träkärlen kunde också vara tillver-

Laggkärlen är tillverkade som prydnadsföremål i Sverige av Ingvald och Anton Dyrberg från Roslep-Jakas, Rickul, Estland.

Föremålen föreställer: 1 "läckol", lägel, dricksankare, volym omkr 5—6 liter. 2 "tinnal", tyffel, drickskagge, volym omkr 5 liter. 3 "elkald", ölkankare, ölkagge, volym 50—60 liter. 4 "bitt", bytta, "fiskbitt", fiskbytta, volym 5—10 kg. 5 "vann", vanna, "bastavann". 6 "bitt", bytta, "mälkbitt". 7 "elkann", "elstänk", ölstänka (dricksstänka), volym omkr 2 liter. 8 "kappar", kappe, "el-, basta-, dricks-, vatokappar", 1—2 liter. 9 "smerbitt", smörbytta med lock och "pinn" (pinnregel), volym-vikt 1—2 kg. 10 "karp", ask, "smerkarp", "fiskkarp".

Foto: Förf

Föreställer de nödvändigaste verktygen för tillverkning av laggkärl, "kimb", stav, och botten till laggkärl. 1 "sticksåg", fogsvans, 2 "buraskaft", "vimbolskaft", borrsväng. 3 "kimbhävöl", kimhyvel. 4 "ix", yxa. 5 "ritman", "ritsman", ritmått. 6 "skärsax" (verktyg med konkav egg). 7 "tälkniv", täljkniv. 8 "skåvar", skavare (kniv med böjd egg). 9 "baital", stämjärn. 10 "butn" ("bötn") botten med "dimling", dymling. 11 "kimbar", laggkärlstavar, med "dimling".

Foto: Förf

kade av ett stycke massivt trä, som bearbetades med yxa, stämjärn, skavjärn och kniv. På detta sätt tillverkades degtråg och hoar (måldar). Även svarvade kärl förekom, t ex fat, skålar och dosor.

Kärlen användes på följande sätt:

- Till dryckeskärl av många olika typer. Ur "kappar" drack man öl, mjölk och vatten. Till bröllop användes ölstånkor (elkannar). De hade ofta dubbelbotten med några småstenar emellan. När kannan var tom, skakade man den för att tala om att man ville ha den påfylld.
- "Kålder" av olika sorter användes för förvaring av öl, kött, spannmål, gryn och mjöl.

— "Bittar" användes för förvaring av fisk, smör och mjölk. Surmjölk surnades i "bittar".

— I "karpar" förvarades smör och fisk.

— I kar jästes öl. Det fanns även kar för garvning av skinn.

— "Vannar" användes till att tvätta kläder i och vid bastubad.

— "Sår" användes vid klädtvätt och vid utfodring av korna.

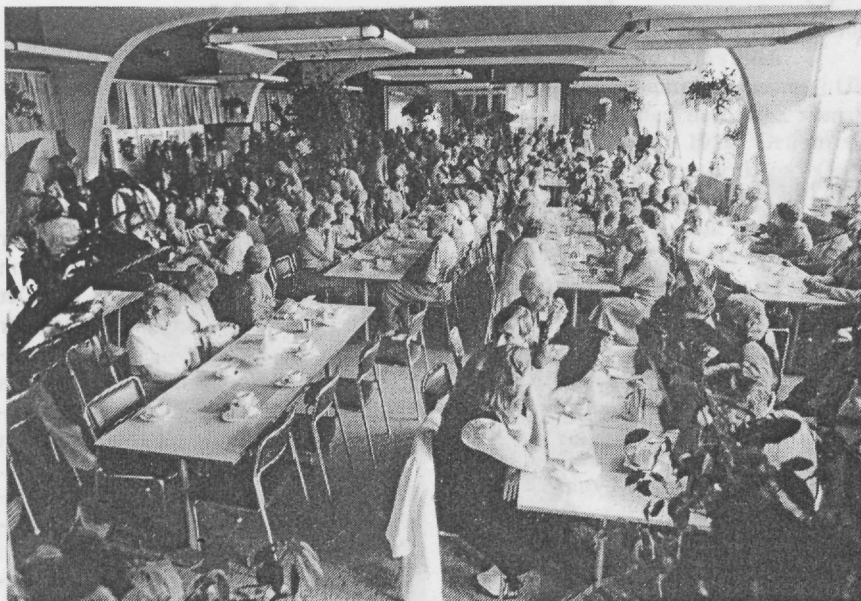
— Tunnor användes till förvaring av surdricka.

Dryckeskärl och surmjölksbyttor slutade att användas i början av 1900-talet, medan man tillverkade baljor och sår ända fram till andra världskriget.

Ingvald Dyrberg

Bilder från hembygdsgdagen 1985

Foto: Ronnie Ericson

Samspråk.

Taylor med estlandssvenska motiv visas.

Karl Alun Minnesord

Karl Alun med ättlingar.

Foto: B-O Falck, Östgöta Correspondenten

Karl Alun från Sutlep i Nuckö socken avled den 13 februari i år i Linköping. Han var född den 10 juli 1887. Efter sig lämnade han barn, barnbarn, barnbarns barn och barnbarns barnbarn. Han var sålunda under sina sista levnadsdagar den äldste i fem generationer. Vid sin bortgång var han 98 år gammal. Ännu på sin höga ålderdom följde han med vaket intresse skeendet ute och hemma och skötte sig själv i största utsträckning i sin pensionärsbostad. Han hade lyckan att i sin närhet ha en dotter och måg samt deras efterkommande med familjer. Talrika släktingar och vänner mötte upp till jordfästningen i Linköping, bland dem en dotter från Hapsal i Estland.

Karl Alun var den siste av den verkligt gamla generationen estlandssvenska lärare, de som fått sin utbildning i hemlandet under den tsarryska tiden och sedan — i lyckligare fall — fått komplettera sina kunskaper på kurser i Sverige.

Karl Alun stannade dock inte kvar i katedern under hela den verksamma delen av livet, han hade även ett annat stort intresse — lantbruk. Han skaffade sig en gård i Sutlep, och den ägnade han sin omsorg och odlarmöda under många år, ända tills kriget och uppbrottet från hemmet kom.

Karl Alun var en positiv människa som bar livets med- och motgångar i fast gudsförtröstan. Han var aldrig överksam. In i det sista arbetade hans flinka händer med ting som påminde om det gamla hemmet och livet i Estlands svenskbygder, han tillverkade "skuar", de speciella estlandssvenska skorna, han byggde kvarnmodeller, vagnar m m med stor skicklighet. Och han gladdes åt alla dem han såg växa upp som nya generationer. Han fick åldras och sluta sin långa levnad i lugn efter ett växlingsrikt liv och efter ett väl förrättat värv.

E L

Nu har det hänt igen!

Till föreningens postgirokonto nr 35 13 11-6 har följande belopp inbetalats utan att avsändarens namn, postgiro eller personkonto uppgetts:

Dag	Belopp	Anm.
85.12.21	100:-	
85.12.30	100:-	
85.12.30	75:-	Inbet 85.12.27 Första Sparb, Gullmarsplan
86.01.03	75:-	Ö Sörmlands Sparbank, Nykvarn
86.01.14	100:-	
86.01.21	100:-	

Du som tror att Du gjort någon av dessa inbetalningar, ring eller skriv till SOV!

Viktor Aman

Till minnet av August Bergman

August Bergman på hembygdsgård i Saltsjöbaden.

Foto: Ragnar Treiberg

”Det går en dallring av renässans genom aibobygdens ungdomsstam”, skrev A Samberg vid mitten av trettio-talet i Kustbon. En uppräknning hade efterträtt domningen från tjugotalets sista år. Det nya intresset hade manifesterat sig i sångfesten 1933 och fortsatte därefter på det sk ungdomsarbets olika områden. Ett stort intresseområde var sången, för estlandssvenskarna var vid denna tid ett sångälskande och sjungande folk.

Det är från sången som jag minns August Bergman bäst. Han var en bra förstatenor, och det var tryggt för oss andra att stå vid hans sida, då de högsta tonerna skulle tas. Fallet sa han själv att det var, men det hördes inte så. (Då jag försökte fallet, lät det som en tupp i målbrottet.)

August Bergman kom våren 1933 från seminariet i Nykarleby i Finland. Detta lilla lärosäte — jämte systerseminariet i Ekenäs — hade då redan levererat en bunt lärare till den estlandssvenska folkskolan, och ett par till skulle det bli. Det var en ny generation lärare vid sidan av de något äldre med utbildning vid rysk stadsskola, och dessa nya visade också ny iver i folkbildningsarbetet.

Detta var miljön och andan, i vilken August Bergman verkade. Han och förre klasskamraten Viktor Pöhl bildade Nuckö Ungdomsförening med Birkas som träffpunkt. Efter ett par år valdes August till lärare vid folkskolan

i Roslep, men han förblev en hela svenskbygdens man, ty den nya andan sträckte sina föreningsband mellan orterna. — Det är egentligen det viktigaste draget i 30-talets bildningsrörelse, att man inte längre begränsade sig till den egna byn eller bygden utan drog alla närgränsande bygder med i samma strävanden. August var en pålitlig tillgång i detta, med sitt lugnt brinnande intresse, sitt goda humör, sitt godmodiga, litet gnäggande skratt. Han ägde den naturliga sinnets jämvikt, som många förgäves söker kämpa sig till.

Trettio-talet gled till ända. Ockupation, krig.

I juli 1943 anlände några rickullärare tillsammans med vippalbor i dessas båtar till Sverige. En ny tillvaro började. 1945—46 samlades de estlandssvenska lärarna ännu på gammalt kursmanér i Uppsala, men därefter har de liksom alla estlandssvenskar ströts ut över landet och träffats bara då och då, alltmedan åren gått och skaran decimerats. Det livaktiga 30-talet har för länge sedan sjunkit bakom tidens krön och lever bara i minnet.

Ålderdomen kallas ibland för livets höst, men är den inte fastmer en livets sensommar med stilla dagar och klarare luft? August Bergman hade sin trädgård, sina bin och sin avskildhet — en förmån enligt min mening. Han odlade sina gamla intressen och sjöng i kör ännu den sista dagen av sin levnad.

Elmar Nyman

Till minnet av Voldemar Amberman

Voldemar Amberman avled den 22 mars. Han var född den 21 april 1906 och blev sålunda nästan 80 år.

Voldemar Amberman var född i Sutlep by i Nuckö socken. Hans mor var från grannbyn Gutanäs, en by som hade många skickliga skomakare. Det var därför naturligt att unge Voldemar kom att göra sina gesällår just i Gutanäs. Hans läromästare blev Anders Grönström, gemenligen kallad Kroksen. Gesällen var ovanligt läraktig och ville fortast möjligt själv bli mästare. Han etablerade sig snart som egen företagare i kurorten och skolstaden Hapsal.

Till bröderna Ambermans skomakeriverkstad på Karjagatan i centrum av staden strömmade ej endast kunder utan också svenska gymnaster. Nästan dagligen hemsökte vi dessa skickliga yrkesmän, avbröt dem i deras arbete — och blev ändå mycket vänligt mottagna. Jag kan ännu höra Voldemars glada, uppfordrande röst: ”Nå pojkar, har ni något intressant att berätta i dag?”. Ofta blev vi bjudna på en smörgås, någon gång t o m på restaurang, då Voldemar tyckte att vi såg undernärda ut. Inte så sällan vågade vi anhölla om ett litet handlån, vilket alltid beviljades. Voldemar kom också till våra skolfester — allt som hade med ”hans” pojkar att göra intresserade honom.

Voldemar Amberman trivdes som egen företagare i Hapsal. Men när den politiska situationen i slutet av 1930-talet blev allt osäkrare, beslöt han — i likhet med många andra estlandssvenskar — att skapa sig en ny framtid i det neutrala Sverige. Han kom hit strax före krigsutbrottet, med två tomma händer men med en stor portion framåtanda. Det var inte lätt för en invandrare att etablera sig i Sverige på den tiden, men svårigheterna avskräckte honom inte och förvånansvärt snabbt var han tillbaka i sitt gamla yrke och blev snart egen företagare igen. Efter att ha haft skomakerier på olika platser i centrala Stockholm öppnade han efter några år en verkstad i Hägersten, och han blev denna stadsdel trogen ända till sin bortgång.

Gamla nucköbor och nu mycket gamla hapsaliter tackar en duktig och hjälpsam landsman och vän. Vårt var-

Efraim Joel Dahl död

Efraim Joel Dahl avled efter en längre tids sjukdom i Tallinn den 9 oktober 1985. För de flesta estlandssvenskar är han förmodligen okänd. Han tillhörde ormsösläkten Dahl, som leder sitt ursprung tillbaka till de kertellbor som invandrade till ön år 1810.

Vid Efraims födelse den 22 augusti 1907 var hans föräldrar och syskon inackorderade på gården Greis i Söderby, Ormsö. Fadern Hans Dahl var för tillfället lärare på ön. Redan som liten flyttade Efraim med sin estniska mor till Tallinn. Detta ledde till att han först i vuxen ålder lärde sig tala det svenska språket.

Han gick på predikantskola och blev baptistpastor i Tartu, men besökte också Ormsö några somrar under mellankrigstiden för att predika. Under andra världskriget mobiliserades han och stationerades i Moskva. När han nåddes av ryktena om den estlandssvenska utvandringen besökte han svenska ambassaden för att genom åberopande av sitt svenska ursprung få utresetillstånd till Sverige. Detta lär ha varit orsaken till att han fick sitta fängslad i fem år och sedan förvisades till Uzbekistan, där han vistades tre år

maste deltagande till Voldemars trogna livsledsagarinna Nelda och till sonen Christer. (Se även min bok *En gång till Ormsö*.)

Gustav Kotz avliden

Lantbrukare Gustav Kotz i Vall på Gotland, har avlidit vid 72 års ålder.

Han föddes i Gammalsvenskby i Ukraina och kom med de övriga svenskbyborna till Sverige 1929. Genom sitt giftermål blev han lantbrukare i Gantem, där han under en följd av år tillhörde kyrkorådet och var kyrkvärd. Efter att ha flyttat till Vall ägnade han fritiden åt svenskbybornas historia. I många år var han ordförande i Föreningen Svenskbyborna och han nedlade ett omfattande arbete på att utforska svenskbybornas öden i Ukraina, Sverige och Kanada. Släktforskningen kompletterade han med ett stort fotoarkiv. Gustav Kotz var en av initiativtagarna till Svenskbygården i Roma, där många föremål samlats som erinrar om de 147 åren i Ukraina. För sina insatser belönades han med Gotlands kommuns kulturpris 1980. Närmaste anhöriga är maken Elsa, döttrarna Kerstin med make Kurt Pettersson, Dalhem, Ingegärd med make Börje Andersson, Dalhem, Vivi-Anne med make Björn Andersson, Roma, Ingrid med make Bengt Jakobsson, Dalhem, Karin med make Sven Bjerlestam, Vinslöv, och Margareta med make Anders Sjögren, Högrån, sönerna Karl-Gustav med maka Lena, Vall, och Kjell-Ingvar, Ganthem, sonhustrun Ulla Kotz, Vallstena, barnbarn samt systrarna Kristina med make Simon Buskas, Norrlanda, och Anna med make Lennart Appelqvist, Lullyhill.

och gjorde bekantskap med delrepublikens baptistförsamlingar.

Efter avtjänat straff återvände han till Estland och försörjde sig som revisor i Tallinn, men var bosatt utanför staden. Han fortsatte att verka för baptismen.

Sitt intresse för sin födelseort Ormsö manifesterade han på äldre dar genom arbetet "VORMSI AJALUGU — Eesti rootsi asustuse ja selle tekkeprobleemide osana" (ORMSÖS HISTORIA — Delstudie rörande problemen i samband med den estlandssvenska bebyggelsens uppkomst). Arbetet som låg färdigt 1972 men ännu är otryckt, innehåller undersökningar, av vilka de intressantare rör böndernas och gårdarnas namn under äldre tider.

Till de sörjande hör inte bara de närmaste i Estland utan också släkt och vänner här i Sverige.

J Lindström

Lydia Pöhl "Dag för dag"

Här nedan följer nu det sista avsnittet av Lydia Pöhls dagboksanteckningar från krigsåret 1941. Det avslutas med nyårsaftonen. Sovjetstyrkorna har fördrivits, och ett relativt lugn har lägrat sig över Ormsö.

När jag om kvällen bäddar mig i min egen säng — känns det som svårast — frågar: huru har mina barn det! — — —

"Stilla hos Jesus i provningens tider —

Han ju ditt sargade hjärta förstår.

Han lägger balsam på svidande sår."

Hade här om dagarna brev från Ellen, i vilket hon bland annat berättar att skolläraren Dans jämte 4 andra Runöbor blevo dräpta av ryssarna — de hämnades därför att deras män på Runö blev tillfångagna av Runöbor.

3. Skall en dröm beröva mig min frimodighet? Nej och åter nej! Gud säger i dagens text: "Pröva mig." Mel. 3:10.

Har jag ej denna sommar sett *prov* på hans *nåd* och sett att han är *underbar!* — Han skall beskydda mina barn och jag skall få tacka honom i alla mina livsdagar och upphöja hans namn och trofasthet.

Allt det krokiga gör han rakt! —

4. "Herren var med Josef" 1 Mos. 39:21. Lika säkert är han med mina barn, — *ty han är densamme!* Om de ock befinna sig i fängelsets hålror — så kan han förvandla dem till palats — ja, han skall ge kraft och mod att bära allt!

"Oroas ej idag — utan vänta tills imorgon," står skrivet på min vägg — varför då ängslas?

7. "Traue Jesus er gibt Frieden — traue Jesus er gibt Ruh." Dessa ord tonade hela natten i mina öron — de äro mig givna och jag släpper dem ej! —

9. Söndag. "Halt fest an Gott — sei treu im Glauben — Lass nicht den starken Trost dir rauben — gott ist getreu."

"Underbara ljuva trygghet — hur mitt liv gestaltar sig —

Gud har ordnat ock det minsta — som härnere möter mig."

Vart befinna mina präster sig?
(Hjalmar och Ivar/MP) — Skall
det blott vara på bilden jag ser dem
i prästdräkt?

*"Nej flyn I mörka tankar —
förtvivla ej mitt bröst —
Men håll dig vid det ankar —
som är din enda tröst.*

*Från längst förflutna stunder —
Guds nådevägar märk —
Betänk hans allmakts under —
och akta på hans verk."*

*"Och säg när du bedrövas,
nu är min sorgetid —*

*Ett barn av Fadren prövas,
dock är han lika blid.*

*Hans hand kan allt förvandla,
han är så mild som stor —
Och skall i kärlek handla,
med den på honom tror."*

Fick i natt även: bli stilla inför
Guds vilja — ty om jag ännu en
gång till får stå vid en förtidig grav
— skall han ock ge mig kraft att
bära denna sorg. — Om den skulle
vara — står jag i sällskap med
många andra — — — *då stod jag
ensam.* (Vid makens bortgång/MP)

10. "Glaube nur — glaube nur — bis
dein Glaube wird gekrönt." Gud
sitter vid ratten, Han styr våra
Öden!

11. En glädjedag! — Brev från Hj.,
Ivar, Karin! — Jag kan ej uttrycka
mina känslor på papper — det är
för enkelt att mottaga dem! — Vad
min Gud är God! — Ovärdig —
ovärdig är jag! —
Jag skulle aldrig vilja byta denna
lidandets sommar mot något i världen
— mina upplevelser har fört
mig så nära min Gud — att jag dag-
ligen önskar utropa till hela världen:
"

*"På en så stor beprövad Gud —
det lönar sig att tro."*

Han har fört mig på bergets spets —
för att jag skulle få se huru stor han
är — — — i ugnen het — har han
vandrad med mig — en Gudason
härlig — prövade själ det vet! —
Må jag ej glömma det! — Må han
ej få ställa frågan vilken kunde
angå mig:

Var äro de nio?!

12. "Den som tror — bevarar en evig
ungdom."

Hade hela natten julstämning i sjä-
len, — det är så stort att mitt liv har
en mening ännu! Jag får bedja för
mina barn och min nästa — och det
är ett nådeämbete från Gud.

Saxby fyrstorn, där hård strid utkämpades mellan sovjetiska och tyska styrkor sensommaren 1941.

Foto: Per Söderbäck

"När vi lyssna — talar Gud, — och
när vi lyda handlar Gud."

Dessa sanningar har jag fått upp-
leva denna sommar — — — jag
har lyssnat — lydd — och han har
hjelpat mig.

13. Idag talte finska Sjömansprästen
över mitt ordspråk:

"Den som tackar Gud för allt —
får aldrig tillfälle att klaga."

Jag vill även tacka för jernstycken
som ligga på mitt bord — och på-
minna mig om hans dagliga närhet
— huru han bryr sig om den en-
skilde. Hur långt var jag från dö-
den? — satt på soffan vid fenestret
när det krossades. Gud ville visa
mig, att livet stod i Hans hand.

14. Tack att ditt ord är våra fötters
lykta och ett ljus på vår väg! Jag vill
ej hämnas — det är Gud som gör
det! Ske din vilja med mina barns
framtid — — — är deras plats på
Wormsö bestämd — får det ske.

16. Söndag. — — — Med vilka tankar
vakna vi på morgonen? — Med ha-
tets, orons — heller tacksägelses
lovsång? — Hemskt att tänka: —
när vi på kvällen anförtro oss under
Guds beskydd — att vi på morgo-
nen vakna, och den Onde står vid
vår bädd och ger oss första häls-
ningen. Bort med allt sådant!

Må det första vara tack och lov för
en ny nådedag — en dag då vi få

tillfälle att utträtta något för Gud
och vår nästa.

Låt även Amerika och England
vakna upp med bön om världens
försoning — och ej med hatets!
Giv även mig nåd — att varje morgon
föra dem fram till nådatronen.

*"Låt vår oväns onda hjärta böjas
Av försönlighetens glädjebud,
Och vår suck för honom städse
höjas.*

*Hör oss milde — gode — Herre
Gud."*

19. Idag har jag igen haft en glädjedag!
— Telefonbud från Hj. att han är i
Tallinn. *Gud är trofast!* Tack gode
Gud för den trosfrimodighet du
gett mig under dessa två månader
han varit borta!

Alla ryckten ha blott varit skräm-
skott av den Onde. Jag har lärd
känna honom huru mångsidig han är
— må mitt trons öga i framtiden se
honom på avstånd — så han ej när
mig med sina välsiktade skott. Då
du, O Gud, så underbart räddat ho-
nom (HJ./MP) i gömslen — ord-
nade tysken L. sammanträffandet
med Ivar — att tysken i rätt tid fick
tag i Hj. Sen hela fortsättningen —
militärbegravningen — resan till ut-
landet — vilken han aldrig åstad-
kommit utan denna ledning — — —
Allt skickelser av en levande Gud!
Må vi hela fam. tacka och lova ho-

Ormsöidyll.

Foto: Per Söderbäck

nom i alla våra livsdagar! Menskligt sett — var det ett av de svåraste problem Gud löst och håller på med, i vår fam. Vilken kamp jag genomgått under dessa växlande öden — kan blott erfaras, ej förklaras, — men jag har fått erfara den underbara ljuva tryggheten — huru mitt liv ock har gestaltat sig — har dock Gud ordnad om det minsta — som mött mig. Han har hjälpt oss *för sitt namns skull* — att han skulle *bevisa sin makt*.

23. Domssöndag. Vägen genom den snöbetäckta skogen var stämningsfull; framkommen till prästgården, som genomgått förödelsens styggelse — samt gravraden av de stupade tyskar — gjorde ett vemodigt intryck — som ej glöms, — nedlagde kvistar på alla tyskars kullar.

30. Nu är månaden slut — har haft många bevis på Guds underbara ledning — ändå vill fienden överfalla mig på sista dagen — sarga och nedslå modet! "Gud är min tillflykt och min starkhet — väl beprövad". Gack bort satan! Varje vapen du smider mot mina barn skall misslyckas! —

Min tro blir ofta hårdt prövad — men jag skall segra i Guds kraft! Gud skydde honom — må han ej få ta ett steg utom Guds vilja! "All sorg och sorg vike fjerran — på Guds den allsväldiges bud! — De andra må sucka och kvida — men du som har Gud vid din sida — dig nöjes blott lövsåmens ljud." Ur Billingsåne (S. PS 380:1 MP)

Ormsö kyrka.

Foto: Per Söderbäck

December 1941

2. Min själ — varför är du så orolig?

Skåda tillbaka — lika säkert får du skåda framåt. Varför tänka: kunde jag ej tala så? — kunde jag ej handla så? Har Gud ej haft omsorg om det minsta — och är han ej Den samme? Framåt med friskt mod. Alla mina familjeförhållanden ordnas av en allvis Gud — och han förhindrar att taga ett steg utom hans vilja. Gud har skickat skydsänglar i människogestalt — ty avunden och elakheten är stor! — Sorgset nog att det skall vara så bland egen nation! Kunde man ej tala ut och räcka varandra handen. Gud hjälpe mig att var dag — rätt — läsa mitt "Fader vår".

3. De onda andemakterna genom ondskan i människogestalt höllo på att smida vapen emot min Hj. — men varje vapen som smides emot honom skall ej hava framgång. Vad säger dagens text i "Brocken vom Gottestisch"? — "Ist bei mir keine Kraft zu erretten"? Jes. 56:2. Den som läser min dagbok borde samtidigt läsa denna text — den är härlig! — Jag var idag natt vid förtvivlans brant, — första räddningslinan var finska morgonandakten, som just var ämnad åt mig — sedan dagens text. Så stort att Gud ser till den enskilda — och just gör i rätta stunden det jag behöver.

Det har lemnats många anklagelser till Polisen mot Hj., — stackars folk som så äro plågade av den Ondes ingivelse!

4. Idag föll även "Hangö". Flyckningar från "Hangö" — 6.000 —

som flydde med båten "Josef Stalin" — stötte på minor — kunde ej vidare, — då uppstod revolt ombord — manskapet började dräpa Politruckerna — somliga av dem begingo självmord — togos tillfånga sen av tyska "Marinen". Döda och sårade voro 1.500. På båten funnos även 100 Estlänningar. Möjligen fanns där bedjande själar ombord — att Gud lät dem få ett sådant Öde, — som räddade dem från undergång.

6. Idag — två dagar efter "Hangös" erövring — togs även "Odinsholm". Nu först äro vi verkligen befriade från det hedniska våldet!

Den 1 Dec. besköto de ännu Nuckö ganska kraftigt, från "Odinsholm," — det var nog sista döds-kampen. Där fanns även 17 ester, av dem dräpte de — förrän de flydde — 14 man, tre gömde sig mellan vedhögar — två kommo lyckligt över till Nuckö — men en förolyckades på mina.

Såsom fogeln utbreder sina vingar över sitt bo — så utbrede Gud sina vingar över Wormsö. Vill göra några anmärkningar över händelserna:

I Saxby har på en enda gårds äng — slagit ner 30 kulor — plöjde upp hela ängen. I Hullo byns område 32 + de som i omgivningen — på åkrar och ängar slog ner.

Förby, Rompo, Sviby, Söderby, Norrby — äro oräkneliga. Rälby, Diby ha minst lidit. Borby och Kårslet fick även många.

Förstörda äro blott en kvarn och två uthus, — en person dödad. Så

Bröllopsfölje på Ormsö, Hullo.

underbart Gud styrde dem — annars vore Wormsö en krushöge.

93 % föra krig — vad skall det bli kvar av världen? — Kanske hedningarna skola göra slut på det hedniska väldet.

Runt omkring Sviby Martes bostadshus har där slagit ner 24 kulor.

9. Hörde i Radion talas om prosent. En gudsman hade drömd att han blott hade 4 % kärlek till Gud och tre till människor.
Vem kan bestå? Här gäller blott nåden — annars äro vi alla under dom!

— — —

21. Sista söndagen före jul. Stämningen — Frid, Fred, Frihet från bolschevismen — det är skilnaden mellan ifjol och denna. Fast det på några sidor är trängre till det yttre — jublar det inifrån! — Det är jul i verklig mening! — Vad vi kunna skatta oss lyckliga och tacka Gud för de överståndna faror. — Önskade att hela världen hade det såsom vi! O Gud, huru länge detta mördande? — må din tid snart stunda att göra slut på detta elände!

24. Vi fira imorgon Kristi födelsedag. Varför föddes han? Att försona världen! — Hjelp även mig att försona! —
Allt arbete är färdigt — julgranen klädd — bordet dekorerad. När jag var färdig kl. 8 på kvällen — rann denna sång upp i mina tankar: "Glöm aldrig bort de kära, uti ditt barndomshem." Barnens tankar ilade väl fram till barndomshemmet — och det var den trådlösa förbindelsen som nådde mig. Tack mina kära — att ni tänka på mor!

Det är den första jul som jag ej kan sätta mig i förbindelse med något av eder kära — endast genom den Osynlige. Tack att du föddes, så att jag genom dig kan stå i förbindelse med mina kära! — — Men huru är det med den som är i "Babylon" — har han reda på att det är jul? — — — O Gud förbarma dig! — jag orkar ej tänka!

25. Firade igår kväll julen tillsammans med Maria, hennes mor, Mare och Anna. Kl. 8 spelade jag "Stilla natt" — med tankarna på alla barn som jag i bild hade framför mig. Vad jag kände mig ensam — men ej övergiven, — ty jag visste att alla barns tankar i denna stund voro riktade till mig! — Minnen — minnen — det förflutna och nuet! — Jag länktar — — — men jag vågar ej önska — — — ty Guds vilja måste ske! Jag hittade ett julpapper med Karins stil "Mor" dit in lagde jag sakerna hon skickade genom Hj. Granen hade tolv ljus och var i natur vacker. Idag morgon hörde jag julottan — på kvällen Kyrkoherde Forells hälsningstal från Tyskland till Sverige — och vad mer?! — Hörde honom nämna Ivars namn, som den 7 dennes predikade i Hannover. Jag genomstrålades av en ousäglig glädje att blott höra namnet! Vid talets slut sjöng någon "Stilla natt" — var det inbillning heller fakta? — men rösten var Ivars.

— — —

31. Jag har tidigare på nyårskvällen nedskrivit mitt "Eben-Ezer". Ja, hitintills har Gud underbart hjälpt oss — skall vi för framtiden ställa

Familjenytt

Födda

En son, den 29 januari 1986. Anna och Jouko Kallio, Södertälje.

En son, den 27 februari 1986. Pia och Peeta Jensen, Södertälje.

En son, den 2 maj 1986 på Akademiska Sjukhuset i Uppsala. Ester f Stahlman och Roy Nilsson.

Döda

Voldemar Amberman, född den 21 april 1906 på Nuckö, avled den 22 mars i Stockholm

Johan Blomman, född den 2 augusti 1896 på Ormsö, avled den 4 april 1986 i Stockholm

Karin Boman, född den 3 juli 1905 i Reval, avled den 9 mars 1986 i Sandviken

Egil Förberg, född den 26 mars 1926 på Ormsö, avled den 13 februari 1986 i Stockholm

Herman Heyman, född den 16 augusti 1898 i Rickul, avled den 8 februari 1986 i Stockholm

Ervin Lausson, född den 21 juni 1921 i Fellin, avled den 6 april 1986 i Stockholm

ett stort? — Nej och åter nej! *Han är densamme!* Tänk vilka härliga ord! — vilken härlig känsla — vilken säkerhet! *Han är densamme!*

Jag vill tacka dig min Livsgud för alla överståndna faror — men jag vill även tacka dig att du förd mig genom farorna så nära dig på detta ena år — som aldrig förr under de fyrtio år jag vandrad med dig. "För den som älskar Gud — samverkar allt till det bästa." Mot ingenting i världen vill jag byta ut detta välsignelsebringande år! — ty vad kan vara härligare — än att stå i förbindelse med en levande Gud! —

Tack att jag fått se att Gud har *allmakt* — trots djävulens stormakt.

"I världen krigen väl bullra, — och makt sig spänner mot makt Men på den spädaste skuldra — är herradömmet dock lagd. Han evig Fader vill vara — Och därför får jag ock tro — Att den är trygg för all fara — som har i honom sin ro."

"Underbara ljuva trygghet — hur mitt liv gestaltar sig Gud skall ordna om det minsta — som härnere möter mig."

Eduard Alexander Lepp, född den 25 februari 1914 på Ormsö, avled den 1 april 1986 i Saltsjöbaden

John Michelin, född den 8 januari 1910 på Ormsö, avled den 14 april 1986 i Stockholm

Emil Herman Nyblom, född den 29 november 1925 på Ormsö, avled den 17 mars 1986 i Stockholm

Maria Ringberg f Lindman, född den 21 december 1906 på St Rågö, avled den 28 april 1986 på Gräddö

Maria Åkerman f Borrman, född den 30 december 1895 på Ormsö, avled den 25 mars 1986 i Sorunda

Vår käre

August Bergman

* 26 juni 1906 på Nuckö

har i dag lämnat oss i stor sorg och saknad

Nannberga 23 maj 1985

Astrid och Bernt
Fredrik, Sophia

*Till vila hos de Dina
har Dina vägar gått
Tack för din kärlek fina
som utav Dig vi fått
Till sömn sig ögat slutit
Du jordelivet brutit*

Min älskade Maka
Vår kära Mor,
Mormor och Gammelmormor

Katarina Karlsson

född R Emmelman

* 4 juli 1914 på Ormsö, Estland

har stilla insomnat sörjd och saknad

Vendelsö 21 april 1986

KARL-AXEL
Sigrid och Anders
Elisabeth och Göran
Karl-Erik
Sven-Åke och Eva
Margaretha och Sven-Erik
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Släkt och Vänner

*Nu slut är smärtan
Du funnit frid
Men lämnat hjärtan
som saknar Dig*

Vår kära lilla Mor Maria Beckman

född Holm

* 2 maj 1893 på Ormsö

† 8 mars 1986 i Knivsta

Barnen med familjer
Barnbarn
Barnbarnsbarn

Vår kära Mor, Farmor och Mormor Maria Hallman

* 26 september 1891 i Rickul

† 31 mars 1986 i Enskede

har stilla insomnat.

Barn
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Syster
Släkt och vänner

*Tack mor för allt under gångna tider
och alla tankar för vårt väl.
Nu vilar tanken, ej mer du lider
nu har du ro för kropp och själ.*

Vår kära Maria Ullisgård

* 7 april 1907

har i dag lämnat oss i stor sorg och saknad men i ljust minne bevarad.

Med oss deltagar broder med familj,
övrig släkt och många vänner.

Skövde den 8 maj 1986

BENGT och GUDRUN
Jan, Helen
Morgan och Marie

*Bred Dina vida vingar
O Jesu, över mig
Och låt mig stilla vila
I ve och väl hos Dig
Bliv Du min ro, min starkhet
Min visdom och mitt råd
Och låt mig alla dagar
Få leva av Din nåd.*

Vår kära

Johanna Olema

* 30 april 1890

har i dag stilla insomnat. Djupt sörjd
och saknad av oss, övrig släkt och
vänner i Estland och Sverige.

Kumla den 11 februari 1986

SYSKONBARNEN
med familjer

*Stilla så stilla Du somnat
Tåligt Din smärta Du bar
Flitiga händer har donnat
Minnet Ditt ljusa är kvar*

Vår kära Mor

Rosetta Pöhl

* 22 mars 1890

har lämnat oss
den 19 februari 1986

BARN och
Barnbarn med familjer
Syster, systerdotter
Övrig släkt och vänner

*Bred Dina vida vingar
O, Herre, över mig
Och låt mig stilla vila
I ve och väl hos Dig.*

Vår käre Broder

Elmar Rant

* 20 juni 1921

har i dag stilla insomnat. Djupt sörjd
och saknad av oss.

Eskilstuna den 27 december 1985

MANFRED
SIGNE och MATTI
MARIE och ROLF
Syskonbarn

*Stilla, så stilla Du käre nu slumrar
Borta från oro, sjukdom och strid
Djup är vår saknad, men dock vi Dig
unnar
Älskade Broder, vila i frid.*

Vår kära

Maria Ahlqvist

* 25 maj 1904

har hastigt lämnat oss i sorg och saknad men i tacksamt minne bevarad.

Hägersten 18 mars 1986

JOHAN
SYSKON

Syskonbarn

Övrig släkt och vänner

*Jag är uppståndelsen och livet,
den som tror på mig
skall leva om han än dör.*

Joh. 11:25

Våra kära
Mor och Farmor

Maria Ahlros

* 22 augusti 1917

har lämnat oss, syskon, övrig släkt och vänner i sorg och saknad.

Hemse den 20 mars 1986

IVAR

Leif och Marina

Liselotte och Ulf

Gun

*Klockorna ringa så sakta till ro
Mor har fått ett lugnare bo
Aftonens stjärna lyser så blid
Sov, lilla mor, vila i frid.*

Vår kära

Mathilda Dyrberg

* 22 januari 1901

har i dag stilla insomnat på Handens sjukhus

Farsta 2 maj 1986

EDMUND och MAUREEN

Carol

Jill och Ronnie

Släkt och vänner

*Tack för allt Du har givit
av Din rika varma själ.
Tack för att Du hela livet
alltid ömmat för vårt väl.*

Min Make
vår Bror och Farbror

Voldemar Luks

* 23 oktober 1914 i Rickul

† 30 april 1986 i Sköndal

har lämnat oss efter en kort tids sjukdom.

Sörjd — Saknad

Hustru Anne-Marie

Alide — Lars

Elna med familj

Släkt och Vänner

Vår kära

Elna Marian Pettersson

* 8 januari 1933

† 10 maj 1986

Mor och Far
Syskon och syskonbarn

Ps 23:

*Herren är min herde,
mig skall intet fattas,
han låter mig vila
på gröna ängar,
han för mig till vatten,
där jag finner ro.*

Min Hustru
Vår kära lilla Mamma och Mormor

Helene Wallin

född Schönberg

* 18 augusti 1906 i Laitse

† 1 april 1986 i Nacka

Knut

Lena Hilja

Simon

Archie

Släkt och vänner

Vår kära Mor,
Farmor och Mormor

Katarina Nordsten

* 27 mars 1902 på Ormsö

† 18 februari 1986 i Segeltorp

Djupt sörjd och saknad av oss, släkt och vänner.

BARN

Barnbarn

Barnbarnsbarn

*Ett strävsamt liv har slockat ut
en flitig hand har domnat
din arbetsdag har nått sitt slut
ditt trötta huvud somnat.*

Vår kära

Julia Rosalie Stenberg

* 5 juli 1899

† 9 april 1986

Karin och Lars
Ivar och Gunborg
Släkt och vänner

*Tack lilla Mamma
för ären som gått
Tack för all godhet
och kärlek vi fått
Tack för din omsorg
och omtanke stor
Tack för allt
Lilla älskade Mor*

Våra kära
Mor och Farmor

Maria Åkerman

* 30 december 1895

har stilla insomnat

Sorunda den 25 mars 1986

Johan
Anders och Ella
Hans och Maj

Lars

Barbarn

Barnbarnsbarn

Släkt och vänner

*Far har räckt ut handen
Mor har fattat den
På den andra stranden
Mötas de igen*

Vår älskade

Ingrid Lindström

* 8 februari 1921

har lämnat oss i dag.

I ljusst och tacksamt minne bevarad av
oss, syskon, övrig släkt och vänner.

Torshälla den 3 april 1986

BENGT och INGEGERD

Magnus, Johan
ANNE-MARIE
Helena

*I vårvindens sus
Du somnade stilla
Nu sjukdom och oro
ej mer gör Dig illa.*

Vår faster

Alida Nyländer

född Klingberg

* 14 januari 1894

† 24 mars 1986

Vi minns Dig som Du var när vi var
barn

Syskonbarnen

*Lugna hamn efter stormiga färden
Ljusa hopp för min längtan och tro
Sköna hem i den himmelska världen
Ljuva hem där jag evigt får bo*

Vår kära
Mor och Farmor

Maria Rönnkvist

* 25 januari 1892

† 22 mars 1986

har stilla lämnat oss i djup sorg och
saknad

FRED och GULLAN
Ove, Bo

*Glad och god Du alltid varit
Utan klagan smärtan bar
Ingen vet vad Du har lidit
Nu Du vilan funnit har*

Födelsedagar juli—september 1986

100 år

Maria Rosenblad, född Jänström den 30 juli
1886, Ormsö

95 år

Lena Backman, född Puuri den 17 juli 1891,
Hapsal

90 år

Lovisa Engman, född Luhn den 4 juli 1896,
Nuckö

Meta Nyman, född Laos den 3 augusti 1896,
Reval

Johan Vesterby, född den 19 september
1896, Rickul

Katarina Alström, född Förberg den 20 sep-
tember 1896, Ormsö

Maria Alkvist, född den 23 september 1896,
Ormsö

85 år

Johan Nyman, född den 7 juli 1901, Ormsö

Irene Jürgens, född den 18 juli 1901, Reval

Ludmilla Saarna, född Rank den 25 juli
1901, Hapsal

Martha Grönberg, född Boman den 27 juli
1901, Nuckö

Georg Leopold Berggren, född den 1 augusti
1901, Reval

Linda Dahl, född Uusmann den 2 augusti
1901, Reval

Martha Gering, född den 8 augusti 1901, Re-
val

Alexander Gjärdman, född den 14 augusti
1901, Nuckö

Min kära Mor
vår Mormor

Birgitta R Emmelman

född Massalin

* 1 april 1901

† 9 april 1986

SYLVIA och ROGER
Veronica Joachim Susanne

*Det är vackrast när det skymmer.
All den kärlek himlen rymmer
ligger samlad i ett dunkelt ljus
över jorden, över markens hus.*

*Allt är ömhet, allt är smekt av
händer.*

*Herren själv utplånar fjärran strän-
der.*

Allt är nära, allt är långt ifrån.

Allt är givet människans som lån.

*Allt är mitt, och allt skall tagas från
mig.*

inom kort skall allting tagas från mig.

Träden, molnen, marken där jag går.

Jag skall vandra — ensam, utan spår.

Pär Lagerkvist

Alide Sirel, född Luther den 17 augusti 1901,
Nargö

Helena Mary Brus, född den 19 augusti
1901, Reval

Olga Nyman, född Tops den 25 augusti
1901, Kuivajõe

Konrad Treiberg, född den 28 augusti 1901,
Rickul

Sofia Thomsson, född Laning den 6 septem-
ber 1901, Nuckö

Helmi Palmkron, född den 28 september
1901, Korkis

80 år

Kristina Jansson, född Nordgren den 27 juni
1906, Runö

Elfrida Jaanberg, född Fagerström den 4 juli
1906, Vippal

Voldemar Treiberg, född den 10 juli 1906,
Rickul

Axel Heldring, född den 14 juli 1906, Nuckö

Helene Sikkar, född Iversson den 15 juli
1906, Reval

Lovisa Lemberg, född Ribon den 22 juli
1906, Nuckö

Leontine Bedman, född Sedman den 29 juli
1906, Nuckö

Alfred Brunberg, född den 8 augusti 1906,
Rickul

Astrid Pettersson, född Tau den 14 augusti
1906, Reval

Lydia Luts, född Ellman den 15 augusti
1906, Hapsal

Johan Lilja, född den 17 augusti 1906,
Ormsö

Oskar Männapso, född den 17 augusti 1906,
Reval

Maria Österman, född Simonsson den 1 sep-
tember 1906, Nuckö

Elfride Stein, född Thorén den 5 september
1906, Reval

Voldemar Vesterman, född den 9 september
1906, Rickul

Katarina Peterberg, född Vahlberg den 13
september 1906, Ormsö

Leida Pisa, född Kaev den 16 september
1906, Dagö

Frida Eleonora Ambrosen, född Holm den
21 september 1906, Nargö

Feranda Alida Küün, född Kerman den 27
september 1906, Reval

Johannes Alfred Mathiesen, född den 29
september 1906, Nuckö

75 år

Dagmar Elisabeth Sanvik, född Bles den 21
juli 1911, Hapsal

Alide Vesterman, född Dyrberg den 21 juli
1911, Rickul

Evald Tanne, född den 1 augusti 1911,
Ormsö

Ida Heyman, född Brunberg den 6 augusti
1911, Rickul

Katarina Modin, född Fagerros den 6 au-
gusti 1911, Ormsö

Maria Elisabeth Tönnisson, född Vahtel den
10 augusti 1911, Reval

Ferdinand Treiberg, född den 18 augusti
1911, Rickul

Johan Appelblom, född den 24 augusti
1911, Ormsö

Edith Samelberg, född Laving den 26 au-
gusti 1911, Nuckö

Oskar Borrman, född den 27 augusti 1911, Rickul
Elfride Kasper-Berggren, född Grönberg den 3 september 1911, Hapsal
Agneta Appelblom, född Notman den 19 september 1911, Ormsö
Armilde Terese Olsen, född Bombas den 29 september 1911, Nuckö

70 år

Karl Johan Saarväli, född den 1 juli 1916, Reval
Meta Edita Hamberg, född Klippberg den 10 juli 1916, Rickul
Hilda Lovisa Koppelman, född Stromback den 11 juli 1916, Nuckö
Katarina Rönberg, född Grundsten den 20 juli 1916, Ormsö
Amanda Dans, född Pelmas den 21 juli 1916, Rickul
Helmi Slät, född Esko den 24 juli 1916, Dagö
Lydia Ahlberg, född Fagerlund den 31 juli 1916, Ormsö
Maria Lindberg, född Enkel den 1 augusti 1916, Ormsö
Valdeko Kangro, född den 8 augusti 1916, Dorpat
Albertina Brunberg, född Dyrberg den 21 augusti 1916, Rickul
Linda Ponder, född Hallman den 22 augusti 1916, Rågöarna
Kristina Lorentz, född Österman den 29 augusti 1916, Runö
Hjalmar Johannes Luther, född den 5 september 1916, Nargö
Arthur Peedu, född den 5 september 1916, Nuckö
Lydia Purre, född Parsman den 21 september 1916, Reval
Johannes Bombas, född den 29 september 1916, Nuckö

65 år

Agneta Elin Ahlberg, född Nyholm den 2 juli 1921, Ormsö/Nuckö
Edvard Velin, född den 6 juli 1921, Nuckö
Robert Timmerman, född den 14 juli 1921, Nuckö
Maria Ahlberg, född Landman den 17 juli 1921, Ormsö
Alma Katarina Gustafsson, född Rosenblad den 17 juli 1921, Ormsö
Johan Kornblom, född den 18 juli 1921, Ormsö
Axel Nordman, född den 21 juli 1921, Rågöarna
Sigrid Adelheid Männapso, född Backman den 27 juli 1921, Nuckö
Harry Koorits, född den 7 augusti 1921, Hapsal
Anders Storholm, född den 17 augusti 1921, Ormsö
Katarina Karlsson, född Nyholm den 20 juli 1921, Ormsö
Aino Balder, född Luup den 21 augusti 1921, Reval

Oskar Rönkvist, född den 22 augusti 1921, Ormsö
Alfred Voldemar Bauman, född den 27 augusti 1921, Nuckö
Edla Elvira Lemberg, född Stromback den 28 augusti 1921, Nuckö
Lydia Söderholm, född den 8 september 1921, Ormsö
Armilda Ingrid Timmerman, född Adelman den 13 september 1921, Rickul
Voldemar Strandsten, född den 14 september 1921, Rickul
Amanda Seman, född Koinberg den 16 september 1921, Nuckö
Ivar Algot Granberg, född den 22 september 1921, Rickul
Sigrid Leontine Öström, född den 27 september 1921, Rågöarna

60 år

Edvin Bernard Selin, född den 28 mars 1926, Ormsö
Sven Sture Hörnström, född den 2 juli 1926, Ormsö
Elsa Ingeborg Seffers, född Lindström den 10 juli 1926, Ormsö
Robert Liin, född den 11 juli 1926, Rickul
Leino Klaaman, född den 14 juli 1926, Korkis
Gerda Eugenia Andersson, född Rosen den 16 juli 1926, Nargö
Lia Fridhed, född Koppel den 17 juli 1926, Reval
Alide Hagström, född Moll den 19 juli 1926, Ormsö
Lehti Kübar, född den 24 juli 1926, Vippal
Aina Linnéa Gutman, född den 28 juli 1926, Rågöarna
Linda Pihlman, född den 1 augusti 1926, Ormsö
Anders Edvin Lindblom, född den 5 augusti 1926, Ormsö
Greta Sjöbrandt, född Linqvist den 5 augusti 1926, Rågöarna
Lydia Maria Karlsson, född Berkman den 7 augusti 1926, Nuckö
Dagmar Maria Söderkvist, född den 9 augusti 1926, Ormsö
Adele Anette Enkel, född den 13 augusti 1926, Ormsö
Meta Johanna Mattsson, född Mählberg den 16 augusti 1926, Rågöarna
Georg Erling Beckman, född den 18 augusti 1926, Ormsö
Henrik Koinberg, född den 19 augusti 1926, Rickul
Ester Alida Hittersten, född Lindström, den 20 augusti 1926, Ormsö
Ingrid Ekeblad, född Runestam den 26 augusti 1926, Runö
Helga Bombas, född Isbäck den 4 september 1926, Budapest
Birgit Elaine Hallman, född Thomsson den 5 september 1926, Rickul
Maja Bergström, född Klaman den 9 september 1926, Korkis

Leida Pettersson, född Blomberg den 10 september 1926, Rickul
Helmi Rosilda Eneroth, född Hansson den 13 september 1926, Nuckö
Sven Bror Söderblom, född den 14 september 1926, Ormsö
Robert Ferdinand Åkerblad, född den 14 september 1926, Rickul
Ingvald Algot Vesterholm, född den 21 september 1926, Rickul
Anders Hamberg, född den 25 september 1926, Ormsö
Elna Paulette Söderström, född Åkerblad den 26 september 1926, Rickul

50 år

Arne Kristof Thomson, född den 2 juli 1936, Rickul
Viivi-Mall Sikkar, född den 3 juli 1936, Reval
Ingrid Linnéa Aman, född den 4 juli 1936, Nuckö
Alvar Nyman, född den 6 juli 1936, Nuckö
Kustas Antsvee, född den 8 juli 1936, Nuckö
Inga Gunhild Nilsson, född den 10 juli 1936, Rickul
Stig Erik Vesterblom, född den 12 juli 1936, Reval
Nils Sekobon, född den 18 juli 1936, Nuckö
Arne Grenfeldt, född den 29 juli 1936, Rickul
Runar Grenfeldt, född den 29 juli 1936, Rickul
Öilme Rosen, född den 29 juli 1936, Nargö
Milvi-Mai Romanov, född den 1 augusti 1936, Nuckö
Gundel-Rosine Stahl, född den 2 augusti 1936, Rickul
Edgar Olof Koinberg, född den 6 augusti 1936, Nuckö
Amalia Freiman, född den 11 augusti 1936, Nuckö
Inga Marianne Okerman, född den 19 augusti 1936, Rickul
Reinvald Georg Söderström, född den 21 augusti 1936, Rågöarna
Ulla-Brita Klippberg, född den 24 augusti 1936, Rickul
Lydia Virginia Stromback, född den 27 augusti 1936, Nuckö
Marika Klesty, född den 29 augusti 1936, Baltischport
Osvald Hallman, född den 1 september 1936, Nuckö
Sven-Ingemar Boman, född den 2 september 1936, Rickul
Elin Espling, född den 4 september 1936, Rågöarna
Gunnar Vikman, född den 4 september 1936, Nuckö
Anne Milvi Kariis, född den 11 september 1936, Hapsal
Vera Schirnov, född den 25 september 1936, Kasepää
Inga Holmberg, född den 29 september 1936, Reval
Fanny Gerda Maria Stahl, född den 29 september 1936, Rickul